

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (JAPON DİLİ VE EDEBİYATI)

ANABİLİM DALI

**Türkiye'deki Japon Algısına Bir Kaynak Olarak Cumhuriyet Dönemi Türk
Romanında Ertuğrul Firkateyni Faciası**

Yüksek Lisans Tezi

Emine SİCİM

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ali Merthan Dündar

Ankara – 2013

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (JAPON DİLİ VE EDEBİYATI)

ANABİLİM DALI

**Türkiye'deki Japon Algısına Bir Kaynak Olarak Cumhuriyet Dönemi Türk
Romanında Ertuğrul Firkateyni Faciası**

Yüksek Lisans Tezi

Emine SİCİM

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ali Merthan Dündar

Ankara – 2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (JAPON DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

Türkiye'deki Japon Algısına Bir Kaynak Olarak Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında
Ertuğrul Firkateyni Faciası

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ali Merthan Dündar

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN

Prof. Dr. Ayşe Nur TEKMEK

Doç. Dr. Ali Merthan DÜNDAR

İmzası

Tez Sınav Tarihi: 23. 05. 2013

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	1
GİRİŞ	3
I.BÖLÜM.....	7
TARİHİ ALT YAPI	7
1. 19. YÜZYIL OSMANLI DEVLETİ VE II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ ..	7
2. 19. YÜZYIL JAPON İMPARATORLUĞU	11
3. TÜRK – JAPON İLİŞKİLERİ	17
II. BÖLÜM	20
1. ERTUĞRUL FİRKATEYİNİ FACİASI	20
1. 1. Yazışma Süreci	20
1. 2. Ertuğrul Firkateyni Genel Özellikleri	25
1. 3. Mürettebat.....	25
1. 4. Yolculuğun Başlaması.....	27
1. 5. Japonya'ya Varış.....	30
1. 6. Kaza	33
1. 7. Şehit Aileleri İçin Toplanan Yardımlar	36
1. 8. Ertuğrul Şehitliği.....	37
III. BÖLÜM.....	38
ROMANLARDA ERTUĞRUL FİRKATEYİNİ FACİASI	38
A. OLAYI ÇEKİRDEK VAKADA İŞLEYEN ROMANLAR	38
1. GURBETTE SEVDA GÖZYAŞLARI	38
2. HOŞÇAKAL MAYUMİ	53
3. YUMİ İSTANBUL'DA BİR GEYŞA	66
4. SON SALTANAT ERTUĞRUL.....	75
B. OLAYI ÇERÇEVE VAKADA İŞLEYEN ROMANLAR.....	87
1. ÖNCE KADINLAR VE ÇOCUKLAR	88
2. AŞKNAME	93
SONUÇ.....	98
KAYNAKÇA.....	104

ÖZET.....	111
ABSTRACT	113
EKLER.....	115

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti ve Japonya İmparatorluğu'nun ilk doğrudan teması XIX. yüzyılın son çeyreğinde gerçekleşmiş ve iki ülke arasındaki dostluk günümüze kadar süregelmiştir. İkili dostluk ilişkilerinin günümüze kadar ulaşmasında; iki ülke arasında karşılıklı herhangi bir savaşın yaşanmaması¹ ve Rus – Japon Savaşı'nda, Japonya'nın Osmanlı Devleti'nin en büyük rakibi konumundaki Rusya'ya karşı zafer elde etmesi etkili olmuştur. Nitekim Halide Edip Adivar, anılarını kaleme aldığı *Mor Salkımlı Ev* adlı eserinde; Rus – Japon Savaşı'nda, Japon Deniz Kuvvetleri Komutanı olarak görev alan Amiral Tōgō Heihachirō'dan esinlenerek ikinci oğluna Togo adını verdiğini ifade etmektedir.² Ayrıca Mehmet Akif Ersoy'un, Safahat'ın ikinci kitabı olarak yayımladığı *Süleymaniye Kürsüsü'nde*, Japonya ve Japonlardan övgüyle bahsetmesinin yanı sıra Amiral Togo ile ilgili mısralara da yer vermektedir. Osmanlı arşivleri incelendiğinde de bu konu ile ilgili çok sayıda belge bulmak mümkündür.³ Ancak Japonya İmparatorluğu ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilerin gelişmesindeki en önemli unsur, II. Abdülhamid Dönemi'nde Japonya'ya gönderilen Ertuğrul Firkateyni kabul edilmektedir.

Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya'ya gönderilmesiyle birlikte iki ülke arasındaki ilişkilerin başlaması hususunda somut bir adım atılmıştır. Fakat Ertuğrul Firkateyni, Japonya'ya gönderilmesiyle değil, dönüş yolunda meydana gelen kaza ile hafızalarda yer edinmiştir. Bu kaza sonucu yaklaşık 550 mürettebat hayatını kaybetmiş, 69 kişi kurtulmuştur. Bu olay, akademik çalışmaların konusunu

¹ Türkiye II. Dünya Savaşı'nda, 23 Şubat 1945 tarihinde Japonya'ya savaş ilan etmiştir. Ancak fiili olarak savaşa katılmamıştır.

² ADIVAR, Halide Edip, *Mor Salkımlı Ev*, Can Sanat Yayınları, İstanbul, Mayıs 2010, s. 145

³ Ayrıntılı bilgi için bkz: DÜNDAR, A. Merthan, “*Japan in the Turkish Press: An Essay on Books Written about Japan in Ottoman Script during the 19th and 20th Centuries*”, **Asian Research Trends**, Sayı: 7, The Toyo Bunko, Japan, 2012

oluşturmaktadır. Ancak yayımlanan ilmi eserlerde yazarların Japonca bilmemesi, Japonya'dan gönderilen belgelerin Osmanlı arşivlerine yanlış yansması gibi sebeplerden dolayı bazı bilgiler yanlış aktarılmıştır. Bu yanlışlıklar ikinci bölümde “*Ertuğrul Firkateyni Faciası*” başlığı altında detaylandırılmıştır.

Ertuğrul Firkateyni Faciası'nın, ilmi eserlerin yanı sıra Türk edebiyatına da yansmaları olmuştur. Popüler halkın edebiyattan beslendiği unsurunun yanı sıra tarihin de edebiyat ve özellikle romanla olan yakın ilişkisini göz önüne alarak tezimizde; Ertuğrul Firkateyni Faciası'nın, Cumhuriyet Dönemi Türk romanlarına yansmasını incelemeye çalıştık. Romanları incelerken roman çözümleme olarak değil, edebi metotları kullanarak gerçek olaydan kurgulanan Ertuğrul Firkateyni olayının, yazarlar tarafından algılanış tarzını, okuyucuya nasıl aktarıldığını ve romanlarda işlenen kurgu unsurlarıyla Türk toplumunun belleğinde oluşturulmaya çalışılan Japon algısını ortaya koymaya çalıştık.

Tezimin hazırlanmasında her türlü desteğini benden esirgemeyen başta danışman hocam Doç. Dr. Ali Merthan Dünder'a ve Anabilim Dalımızda görevli saygı değer hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Bir bilim olarak tarih, 19. yüzyılda kurumsallaştı ve profesyonel bir disipline dönüştü. Kurumsallaşan tarih disiplini yirminci yüzyıl başlarında daha belirgin olmak üzere tarihi, akademik programlarda edebiyatın bir şubesi olmaktan çıkarıp bağımsız bir bilim haline getirdi.⁴ Yeni şartlara göre popüler tarihçiler için edebi üslupla yazılması imkânsız hiçbir konu yoktu. Zamanla popülerleşen tarihi her yerde görmek mümkündü. Geniş alanda yer edinen tarih, roman, edebiyat, şiir, hikâye, tiyatro gibi edebi eserlerin yanı sıra; sinema, radyo, televizyon gibi görsel alanlarda da kullanılmaya başlanmıştı. Toplum “tarihi roman”, “tarihi film”, “tarihi drama” ve günümüzde televizyon kanallarında yayınlanan “tarihi dizi” başlıkları adı altında tarih bilgisini oluşturuyordu. Bunun yanı sıra sokaklara, caddelere, okullara vb. mekânlara verilen tarihi isimler, toplumda tarih bilincinin oluşmasını sağlıyordu.⁵

Günümüzde görsel sanattan ve edebiyattan beslenen popüler halk, yazarların ve senaristlerin kurdukları hayal dünyasının aldatıcı gerçekliğine inanmakta ve okudukları, izledikleri olayları tarihi gerçek olarak kabul etmektedir. Olaya hakim olmayan roman yazarının, tarihsel olgu ve kişilikleri yanlış aktarması, okuyucunun zihninde silinmez yanlışlar ve ön yargılar oluşturmaktadır. Bu görüş tarafımızdan eleştirel bir konu olmayıp sadece tespittir. Dolayısıyla tarihi bir gerçeklik olan Ertuğrul Firkateyni Faciası'nın romanlara yansımalarını incelediğimiz tezimiz önem arz etmektedir. Bu konu ile ilgili olarak herhangi bir akademik çalışma olmadığını tespit ettik. Çalışmamızın Türk toplumunun belleğinde oluşan Japon algısı ve

⁴ ÖZCAN, Ahmet, *Türkiye'de Popüler Tarihçilik*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 1

⁵ Mersin'de, Ertuğrul Firkateyni anısına adı değiştirilen Kushimoto Sokağı bu konuya örnek teşkil etmektedir.

Ertuğrul Firkateyni Faciası ile ilgili konuların imaj inşasında önemli olduğunu düşündük.

Türk – Japon ilişkileri konusunda büyük önem arz eden Ertuğrul Firkateyni Faciası üzerine yazılan ilk ilmi eser Süleyman Nutki'nin 1911 yılında Osmanlıca basılan *Ertuğrul Firkateyni Faciası*⁶ adlı eseridir. Bunun dışında aklımıza ilk anda gelen ilmi eserler; Arif Hikmet Ilgaz – Hasene Ilgaz'ın 1990 yılında yayımlanan *Ertuğrul Firkateyni (Yüzüncü Yıl Armağanı)*, Mim Kemal Öke – Erol Mütercimler'in 1991 yılında yayımlanan *Ertuğrul Firkateyni Faciası ve Türk – Japon İlişkilerinin Başlangıcı*, Kaori Komatsu'nun 1992 yılında yayımlanan *Ertuğrul Faciası Bir Dostluğun Doğuşu*, Erol Mütercimler'in 1993 yılında yayımlanan *Ertuğrul Faciası ve 21. yüzyıla Doğru Türk – Japon ilişkileri*, Ziya Şakir'in 1994 yılında yayımlanan *Sultan Abdülhamid ve Mikado*, Osman Öndeş'in 1998 yılında yayımlanan *Ertuğrul Firkateyni Faciası*, Amiral Çetinkaya Apatay'ın 1998 yılında yayımlanan *Ertuğrul Firkateyni'nin Öyküsü*, Süleyman Kani İrtem'in 2005 yılında yayımlanan *Ertuğrul Faciası Boğazlar Meselesi*, Erdoğan Şimşek'in 2005 yılında yayımlanan *Uzakdoğu Elçisi Ertuğrul Firkateyni*'dir. Bu eserlerin tam künyesi *Ertuğrul Firkateyni Faciası* adlı bölümde verilmiştir.

Ertuğrul Firkateyni Faciası olayını ilmi eserlerin dışında edebiyatımızda da görmek mümkündür. Bu konu edebiyatın şiir, hikâye, tiyatro gibi alanlarına yansımakla beraber çalışmamızda bunlar konu dışında bırakılmıştır. Çalışmamıza konu olan dönem şüphesiz facianın yaşandığı dönem olmakla beraber incelediğimiz romanlar Cumhuriyet Dönemi'nde yayımlanan romanlarla sınırlandırılmıştır.

⁶ NUTKİ, Süleyman, *Ertuğrul Firkateyni Faciası*, Matbaa-i Bahriye, 1911

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya'ya gönderildiği dönem olan 19. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu Dönemi siyasi yapısı ve 19. yüzyıl Japonya İmparatorluğu Dönemi siyasi yapısı ana hatlarıyla kısaca verilmiştir. Ayrıca Türk - Japon ilişkileri açısından önem teşkil eden Ertuğrul Firkateyni Faciası olayını anlamak açısından Türk – Japon ilişkileri seyrine de kısaca değinilmiştir. Romanlara konu olan Ertuğrul Firkateyni'nin anlatıldığı ikinci bölümde, ayrı alt başlıklar halinde firkateynin genel özellikleri, mürettebatı, güzergâhı, dönüş yolunda meydana gelen kaza ve kaza sonrası yapılan yardımlar yer almaktadır.

Romanların incelendiği “Romanlarda Ertuğrul Firkateyni Faciası” adlı son bölümde; Ertuğrul Firkateyni Faciası'nın çekirdek ve çerçeve vakada işlenen romanlar şeklinde iki sınıfa ayrılmıştır. Konuyla ilgili 6 roman tematik olarak incelenmiş, romanlar her bölümde ilk yayım tarihlerine göre kronolojik sırada değil, yazarların olayı roman içerisinde yer verişlerine göre değerlendirilmiştir. Bu konuyla ilgili bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla ilk roman Erdal Güven'in 2002 yılında Remzi Kitabevi tarafından yayımlanan *Hoşçakal Mayumi* adlı eseridir. Bunun dışında yayımlanma sıralarına göre; İskender Pala'nın 2007 yılında Kapı Yayıncılık tarafından yayımlanan *Aşkname* adlı eseri; Erdoğan Şimşek'in 2008 yılında Birikim yayıncılık tarafından yayımlanan *Gurbette Sevda Gözyaşları* adlı eseri ve ayrıca aynı yıl içerisinde, içeriği aynı olup farklı ad altında Elips Kitap tarafından yayımlanan *Vuslata Beş Kala Gidip de Dönmeyenler Ertuğrul* adlı eseri; Erdal Güven'in *Hoşçakal Mayumi* adlı eserinin devamı niteliğinde olan 2010 yılında Doğan Kitap tarafından yayımlanan *Yumi İstanbul'da Bir Geyşa* adlı eseri; Sunay Akın'ın Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından 2011 yılında yayımlanan *Önce Kadınlar ve*

Çocuklar adlı eseri ve son olarak da Yasemin Bülbul'ün 2012 yılında Mola Kitap tarafından yayımlanan *Son Saltanat Ertuğrul* adlı eseri vardır. Bu eserlerin tam künyesi *Romanlarda Ertuğrul Firkateyni Faciası* adlı bölümde verilmiştir.

Romanlar içerisinde Sunay Akın ve İskender Pala eserlerinde, Ertuğrul Firkateyni Faciası olayının tamamını işlememiş, roman içerisinde geçen kısa hikâyelerde bu olaya değinmişlerdir. Dolayısıyla bu iki roman “Olayı Çerçeve Vakada İşleyen Romanlar” alt başlığı altında incelenmiştir. Bunların dışında yukarıda bahsettiğimiz dört roman sadece Ertuğrul Firkateyni Faciası'na değinmekte olup “Olayı Çekirdek Vakada İşleyen Romanlar” alt başlığında irdelenmiştir. Çalışmamızda romanları edebi açıdan çözümlenmeye değil, gerçeğe dayalı bir kurgu olduğu için eserler içerisinde verilen kurguyu incelemeye çalıştık.

Romanları incelemeye geçmeden önce Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya'ya gönderildiği dönemdeki her iki ülkenin siyasi durumuna değinmenin, romanları daha iyi anlamamıza yardımcı olacağını düşünmekteyiz.

I. BÖLÜM

TARİHİ ALT YAPI

Osmanlı Devleti ve Japonya'nın ilk doğrudan teması XIX. yüzyılın son çeyreğine isabet eder. Karşılıklı üst düzey ziyaretler başladığında Osmanlı İmparatorluğu'nun başında Sultan II. Abdülhamid, Japon İmparatorluğu'nun tahtında ise İmparator Mikado Meiji oturuyordu. Bu iki imparatorun döneminde her iki ülke de, dünya tarihi ve siyasetine önemli etkide bulunmuşlardır. Bu bağlamda iki imparator ve saltanatları dönemi oldukça önem teşkil etmektedir.

Japonya İmparatorluğu ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilerin gelişmesinde en önemli unsur olarak kabul edilen Ertuğrul Firkateyni, Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde Japonya'ya gönderilmiştir. Bu bağlamda II. Abdülhamid Dönemi'nin siyasi yapısını ve dönemin önemli gelişmelerini özet olarak aktarmanın gerekli olduğunu düşünmekteyiz.

1. 19. YÜZYIL OSMANLI DEVLETİ VE II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ

Japonya ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilerin gelişmesi II. Abdülhamid Dönemi'nde gerçekleşmiş olsa da iki ülke arasındaki ilişkilerin başlangıcı, Japonya'nın eşit olmayan antlaşmaları yeniden yapılandırmak üzere Amerika ve Avrupa'ya elçiler göndermesiyle başlamıştır. 1871 yılında İwakura Misyonu'ndan ayrılarak İstanbul'u ziyaret eden Fukuichi Genichiro, Türk topraklarını ziyaret eden

ilk Japon olarak bilinmektedir.⁷ Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nu 1861 yılında tahta geçen Abdülaziz (1830-1876) yönetmekteydi.

Abdülaziz Dönemi'nde, Rusya'nın Balkanlarda yaymaya başladığı Pan-Slavizm ideali ile Sırp, Karadağ, Bosna - Hersek, Romen (Eflak - Boğdan) ve Bulgar isyanları çıkmış ve bunun sonucu olarak da Balkan bunalımına zemin hazırlanmıştır. Ayrıca Avrupa'da önemli gelişmeler de görülmüş, İtalya (1870) ve Almanya (1871) siyasi birliklerini tamamlayarak siyasi bir güç olarak tarih sahnesine çıkmışlardır.⁸ Dolayısıyla Abdülaziz Dönemi'nde İstanbul'u ziyaret eden Fukuichi Genichiro'nun ziyareti, Japonya ile ilişkilerin başlaması hususunda herhangi bir etkisi olmamıştır.

Padişah Abdülaziz'den sonra tahta çıkan V. Murat, kısa bir süre sonra durumunun iyi olmadığı gerekçesiyle tahttan indirilmiş ve yerine 31 Ağustos 1876 yılında Osmanlı Padişahlarının 34. ncüsü olan II. Abdülhamid geçmiştir. Sultan II. Abdülhamid, tahta çıktığında devlet içeriden ve dışarıdan maruz kaldığı tehditlerin baskısı altında sıkışmış bir durumdaydı. Çok kısa bir zaman diliminde arka arkaya gelen gayri tabi taht değişiklikleri istikrarı alt üst etmiş, güç dengeleri sarsılmış, yaşanan kanlı olaylar Bab-ı Ali'de belirsizlik, güvensizlik ve karamsarlık uyandırmıştı.⁹

Bu dönemde Balkanlar'da yaşanan karışıklıklar da gün geçtikçe artmaktaydı. Bosna Hersek ve Bulgaristan'da yaşanan şiddet olayları ve bu olaylara başta Rusya olmak üzere Avrupa Devletleri'nin de destek vermesi, Sırbistan ve Karadağ'ı da

⁷ DÜNDAR, Ali Merthan, "*Muhayyel Tarihe İtiraz: Ertuğrul Faciası, Yamada Torajiro ve Abdülhalim Noda Shotaro Üzerine*", **IV. Uluslar arası Türkoloji Kongresi**, 13-14 Mayıs 2011, s. 387

⁸ Abdülaziz Dönemi için ayrıntılı bkz: SERTOĞLU, Midhat, *Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli Haritalı*, Cilt: VI, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011

⁹ ÖZCAN, Azmi, "*Sultan II. Abdülhamid*", **Türkler 12**, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 911

cesaretlendirmiş, bunun sonucu olarak da her iki devlet Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştır. Savaş sonucunda Balkanlardaki durumu görüşmek ve Rusya'nın tek taraflı müdahalesini engellemek üzere Paris Antlaşması'nda imzası bulunan Avrupalı Devletler 23 Aralık 1876 yılında Tersane Konferansı'nı toplamışlardır.¹⁰

Diğer taraftan Tersane Konferansı'nı bahane eden Mithat Paşa, anayasanın ilan edildiği takdirde Avrupalı Devletlerin iç işlerimize karışmasını engelleyeceğini iddia etmiş ve Kanun-i Esasi'nin ilan edilmesini sağlamıştır. (23 Aralık 1876)¹¹

Kanun-i Esasi'nin ilan edilmesinin ardından 1877 yılında tarihe 93 harbi olarak geçen Rus-Osmanlı Savaşı başlamıştır. Savaş, Osmanlı ordularının yenilgisi ile sonuçlanmış ve iki devlet arasında Osmanlı Devleti için ağır hükümler taşıyan ancak, uygulanmaya konmayan *Ayestefanos Barış Antlaşması* imzalanmıştır. Bu antlaşmaya en çok karşı çıkan iki devlet Avusturya ve İngiltere olmuş ve Rusya'ya baskı yapan bu iki devletin başarısı sonucunda *Ayestefanos Barış Antlaşması* yerine *Berlin Antlaşması* imzalanmıştır.¹²

1878 Berlin Antlaşması, Osmanlı Devleti için büyük toprak kayıplarının yaşanmasına sebep olmuştur. Berlin Kongresi'nde, İngiltere'nin verdiği sözün aksine Osmanlı Devleti'ni daha çok taviz vermeye zorlamıştır. Ayrıca 1882 yılında da Mısır'ı işgal etmesiyle İngiltere'ye karşı denge politikası izleyen II. Abdülhamid'in, İngiltere'den uzak bir politika izlemesine neden olmuştur. Devletlerarasındaki dengeyi iyi sağlayan II. Abdülhamid dış politikada, Rusya'yı idare etme ve

¹⁰ Tersane Konferansı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: İPEK, Nedim, "1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı", Türkler 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: KAZICI, Ziya, *Sultan II. Abdülhamid ve Dönemi Osmanlı Devleti*, Kayıhan Yay., İstanbul, 2009

¹² Berlin Antlaşmasının maddeleri için bkz: KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: VIII, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1962

Osmanlı'dan uzak tutma politikasının yanı sıra Almanya'ya yaklaşarak devletlerarasındaki güç ilişkilerinden yararlanmanın, Osmanlı Devleti'nin geleceği açısından iyi olacağı farkındaydı.¹³

Dış politikada denge politikasını sürdüren II. Abdülhamid, Müslüman ülkelerden gelen yardım istekleri üzerine Müslümanların halifesi sıfatıyla yardım göndermiştir. Fransa Tunus'u işgal ettikten sonra burayla yetinmeyerek Libya'yı da işgal etmek istemiştir. II. Abdülhamid'den yardım isteyen Libya'lıların isteği üzerine II. Abdülhamid, Fransa'ya karşı Libya'da bir direniş cephesi oluşturmuştur. Ayrıca bu dönemde İstanbul'da da Batı emperyalizmine karşı Müslüman kültürünü savunan yazılar yayınlanmaya başlamıştır. Bu olaylar üzerine Fransa, Abdülhamid'in Pan-İslamizm'i yaymak istediğini iddia etmiş ve diğer Avrupa ülkelerine de bu fikri benimsetmiştir.¹⁴ Batılı tarihçiler ile siyasi yazarların kaynaklarını esas alan birçok tarihçi de bu görüşü savunmaktadır.¹⁵ Pan-İslamizm konusu *Romanlarda Ertuğrul Firkateyni Faciası* adlı bölümde detaylandırılmıştır.

23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet ilan edilmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra gerçekleşen ilk seçimlerin sonucu olarak; meşrutiyetin sağladığı hürriyetin kötüye kullanılması, hükümet memurları ve idarecilerin vazifelerini yerine getirmemeleri halk arasında huzursuzluk yaratmış ve yaşanan şiddet olayları

¹³ Dış Politika için bkz: DERİNGİL, Selim, "II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Dış İlişkilerinde İmaj Saplantısı", **Sultan II. Abdülhamid ve Devri Semineri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 27-29 Mayıs 1992

¹⁴ KARPAT, Kemal H., "Pan-İslamizm ve İkinci Abdülhamid: Yanlış Bir Görüşün Düzeltilmesi", **X. Türk Tarih Kongresi**, Cilt: IV, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 22-26 Eylül 1986, s. 1349

¹⁵ II. Abdülhamid'in Pan-İslamizm uyguladığını savunan araştırmacılar: LANDAU, M. Jacob, "İslami Birliğin Sağlanmasına Yönelik Çabalar", **Türkler 13**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ERASLAN, Cezmi, **II. Abdülhamid ve İslam Birliği**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1995

II. Abdülhamid'in Pan-İslamizm uygulamadığını savunan araştırmacılar: KARPAT, Kemal, *a. g. .e.*

neticesinde 31 Mart olayı vuku bulmuştur. (13 Nisan 1909) Bu olay sonucu tahtını daha fazla koruyamayan II. Abdülhamid, 27 Nisan 1909 tarihinde tahttan indirilmiş ve Selanik'e sürgün edilmiştir.¹⁶

II. Abdülhamid tahttan indirildikten sonra yerine 27 Nisan 1909 tarihinde V. Mehmed (Reşad) tahta geçmiştir.

2. 19. YÜZYIL JAPON İMPARATORLUĞU

Japonya'ya 1543 yılında gelen ilk Avrupalılar Portekizlilerdir. Japonya'nın güneyinde yer alan Tanegaşima adasına çıkan Portekizli tüccarların beraberinde getirdiği tüfekler, Japonların özellikle derebeylerin ilgisini çekmiştir. Portekizlilerin Japonya'ya gelmesinin ardından 1549 yılında başta Cizvit Misyoneri Francis Xavier olmak üzere çok sayıda misyoner Hristiyanlığı yaymak amacıyla Japonya'ya gelmiştir. Hristiyan nüfusun artmasının ve misyonerlik faaliyetlerinin tehdit edici bir unsur olduğuna karar veren Japonya, 1587 yılında misyonerlik faaliyetlerini yasaklamış ve tüm Avrupalı misyonerlerin ülkeyi terk etmesini emretmiştir.¹⁷ Ancak bu yasak etkili olmamış ve Cizvitli misyonerler faaliyetlerini gizlice sürdürmeye devam etmişlerdir.

Hristiyanlığın sürekli artmasından endişe duyan Japonya, 1616 yılında Hristiyanlığı tamamen yasaklamış ve Çin gemileri hariç tüm gemilerin Nagasaki limanı dışındaki limanlara girişi ve 1630 yılında çıkartılan bir dizi kanunla da Japonların ülke dışına çıkışı yasaklanmıştır. 1637 - 38 yılında Kyushu'da çiftçilerin çıkarttığı Shimabara Ayaklanması bir Hristiyan ayaklanması haline dönüşmüş ve

¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: HÜLAGÜ, Metin, *Sultan II. Abdülhamid'in Sürgün Günleri*, Pan Yay., İstanbul, Eylül 2007

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: ERKİN, H. Can, *Edo Döneminde Hollandalıların Shōgunluğa Sundukları Yıllık Raporlar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2011

Hollandalı askerlerin yardımı ile isyan bastırılmıştır.¹⁸ Shimabara Ayaklanması'ndan sonra 1639 yılında Portekizlilerinde ülkeyi girişi yasaklanmıştır. Böylelikle Japonya'nın ilişkide olduğu tek devlet Hollanda kalmıştır. Japonya, dış dünya ile bilgileri de Hollandalıların getirdiği yıllık raporlardan edinmiştir.¹⁹ Sakoku (kapalılık) adı verilen bu dönemde Japonya, Batı ile teması Hollanda'nın yanı sıra Çinli tüccarlarla kurduğu seyrek ilişkiler sayesinde sağlamıştır. Bu tüccarlara da Nagasaki'deki Deshima adasıyla sınırlı alanda, sıkı koşullar altında ticaret yapmalarına izin verilmiştir.²⁰

19. yüzyılın ilk yarısında Amerika, İngiltere ve Rusya, Japonya'ya askerlerini göndererek Japonya'nın limanlarını açma konusunda ikna etmeye çalışmışlardır. 1844 yılında Hollandalılar, Afyon Savaşları'ndan dolayı uluslararası konumda bulunan Deshima Limanı'ndaki haklarının geleceği için endişelendiklerinden inziva kurallarının biraz daha iyileştirilmesi konusunda Bakufu'ya heyet göndermişlerse de görüşme talepleri reddedilmiştir.²¹

Gelecek yıllarda da Fransa, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'ne ait savaş gemileri Ryukuyu ve Nagasaki adalarına ziyarette bulunmuşlar, fakat hiçbir sonuç elde edememişlerdir. Bu girişimlerden sonuç alınamamasına rağmen Amerika Birleşik Devletleri Japonya'nın limanlarını açma konusunda kararlı davranmıştır.²²

¹⁸ Tokugawa Dönemi ile ilgili ayrıntı bkz: *Cambridge History Early Modern Japan*, Cilt: 4, Cambridge University Press, New York, 2008

¹⁹ Yıllık raporlarla ilgili bkz: ERKİN, H. Can, a. g. e.

²⁰ SANSOM, G.B., *The Western World and Japan*, Charles E. Tuttle Company, Tokyo, 1984, s. 178

²¹ DÜNDAR, A. Merthan, *Panislamizm'den Büyük Asyacığa Osmanlı İmparatorluğu, Japonya ve Orta Asya*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2011, s. 132

²² Japon limanlarını açma konusundaki girişimler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: SWALE, Alistair D., *The Meiji Restoration Monarchism, Mass Communication and Conservative Revolution*, University of Waikato, Palgrave, Yeni Zelanda, 2009, s.. 24-28

Birleşik Devletler tarafından Japonya ile ilişkileri başlatmak üzere görevlendirilen Komodor Matthew Calbraith Perry, Başbakan Millard Fillmore tarafından yazılan mektubu taşıyan 4 savaş gemisinden oluşan donanmasıyla birlikte 1853 Haziran'ında Tokyo Körfezi'nin güney ucundaki Uraga'ya ulaşmıştır.²³ Perry, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı'nın göndermiş olduğu mektubu Shogun'a kendisinin iletmek istediğini dile getirdikten sonra bu isteği önce endişe ile karşılanmış daha sonra da kabul edilmiştir. Perry, mektubu teslim ettikten sonra Başkan'ın mektubuna cevap almak üzere gelecek yıl daha çok askeri kuvvetle geri döneceğini söyleyerek Japonya'dan ayrılmıştır.²⁴

Amiral Perry'nin gidişinden kısa bir süre sonra Shogun Ieyoshi öldü ve yerine Iesada iktidara geçti. Rusların Japon ticaretini açmak üzere hazırlık yaptıklarını öğrenen Perry, 1 yıl dolmamasına rağmen 1854 yılının Şubat ayında 8 gemilik donanmasıyla birlikte Japonya'ya geldi. Amerikan gemilerinin silahlı tehdidi altında Japonya'nın antlaşma yapmaktan başka seçeneği yoktu. Haftalarca süren müzakerelerden sonra 31 Mart 1854 yılında Japonya ile Amerika Birleşik Devletleri arasında Kanagawa Antlaşması imzalandı.²⁵ Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ile imzaladığı antlaşmadan sonra İngiltere, Fransa, Hollanda ve Rusya ile de dostluk antlaşmaları imzalamak zorunda kaldı.

1856 yılının Ağustos ayında ilk Amerikan Konsolosu Townsend Harris Shimoda'ya ulaştı. Harris'in büyük ölçüdeki çabalarıyla 1858 yılında Japonya - ABD Dostluk ve Ticaret Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma, o yıl Batılı güçlerle

²³ TIPTON, Elise K., *Modern Japan A Social and Political History*, Taylor&Francis Group, Londra, 2008, s. 25

²⁴ BEASLEY, W. G., *The Rise of Modern Japan*, Weidenfeld&Nicolson, London, 1997, s. 28

²⁵ Antlaşmanın maddeleri için bkz: FAIRBANK K. John, REISCHAUER Edwin O., CRAIG Albert M., *East Asia Tradition and Transformation*, Charles E. Tuttle Company, Tokyo, 1976, s. 488

imzalanan ve Ansei Antlaşmaları olarak bilinen birçok antlaşmanın ilkiydi ve Amerika Birleşik Devletleri bu antlaşma ile Japonya’da çok geniş haklara sahip olmuştu.²⁶ Bu antlaşmadan sonra diğer Batılı ülkelerle de imzalanan bir dizi ticaret antlaşmaları birbirini izledi. 7 Ağustos 1858’de Rusya; 18 Ağustos 1858’de Hollanda; 26 Ağustos 1858’de İngiltere; 9 Ekim 1858’de Fransa; 3 Ağustos 1860’da Portekiz; 24 Ocak 1861’de Prusya; 6 Şubat 1864’de de İsviçre ile benzer şekilde antlaşmalar imzalandı.²⁷

1858 sonrasında Shogunluk içerisinde siyasi durum karıştı ve Batılı ülkelerle yapılan antlaşmaların sonucunda Shogunluğun otoritesi azalırken İmparator’un otoritesi arttı. Ayrıca limanların yabancılara açılmasından birkaç yıl sonra Japonya’da yabancılara yönelik bir dizi saldırı meydana geldi.²⁸

Ülkenin yabancılara açılmasından sonra oluşan koşullar, imzalanan eşitsiz antlaşmalar sonucu Japonya’nın yarı sömürge durumuna düşmesi, İmparatorlukta restorasyonu zorunlu hale getirdi. 1867 yılının Kasım ayında Shogun’a karşı ittifak yapan Satsuma, Chōshū, Tosa ve Hizen daimyoları, ülkede oluşan iki başlı iktidardan dolayı Japonya’ya yöneltilen baskıların kolaylaştığını öne sürerek istifa etmesini istediler. Böylece İmparator, yönetimi tümüyle ele geçirerek yıllardır Japonya’nın yönetildiği feodal yönetime son verdi.²⁹

²⁶ Japonya-ABD Dostluk Antlaşması için bkz: MURASE, Shinya, “*The Most-Favored-Nation Treatment in Japan’s Treaty Practise During the Period 1854-1905*”, **The American Journal of International Law**, Cilt: 70, Sayı: 2, Nisan 1976

²⁷ MAKOTO, Matsuyama, “*Japan and Western Powers*”, **The North American Review**, Cilt: 127, Sayı: 265, Kasım-Aralık 1878, s. 410

²⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: DUUS, Peter, ***The Rise of Modern Japan***, Houghton Mifflin Company, Boston, 1933

²⁹ MASON R. H. P., CAIGER J. G., ***A History of Japan***, Tuttle, Tokyo, 1997, s. 258-259

Meiji Dönemi ya da Meiji Restorasyonu olarak adlandırılan bu yeni süreçte, Japonya'nın sosyal yapısında köklü değişiklikler sonucu savaşçı sınıfın üstünlüğü sona erdi ve İmparator yeniden saygınlığını kazandı. Geleneksel kimliğini terk eden Japonya modernite adı altında yeni bir kimlik kazandı. Uzun yıllar inziva döneminden sonra yüzünü Batı'ya dönen restorasyon liderleri, kapitalist kurumlar altındaki ulusal gücü inşa etmek için bir dizi ciddi hareket üstlendiler. Bu süreç boyunca yapılan temel değişiklikler toplumsal yapı, iç politika, ekonomi, askeri ve yabancı ilişkiler konusunda yoğunlaşmıştır.³⁰

Restorasyon liderlerinin amacı, Batı'nın olumlu taraflarını alarak Japonya'nın kendine özgü kültürüyle sentezleyip yeni bir kültür inşa etmektir. Bu amaç çerçevesinde ilk önemli kararları arasında modern bir ordu ve donanma kurmak vardı. Onlara göre; modernliğe geçişte ordunun gücünün Japonya'yı her bakımdan etkileyeceğini düşünmekteydiler.³¹ Ordunun yanı sıra toplumsal, eğitim ve ekonomik yönden de bir dizi ıslahatlara girişmişlerdir.³²

Japonya'yı yükseltmek yolunda girişilen çağdaşlaşma hareketlerinde ülkenin iktisadi yönden gelişmesini engelleyen eşitlikten yoksun anlayışların kaldırılması gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda İmparator, Dış İşleri Bakanlığı tam yetkili

³⁰ INOKI, Masamichi, “*The civil Bureaucracy*”, **Political Modernization in Japan and Turkey**, Princeton University Press, Princeton New Jersey, 1970, s. 287

³¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: HACKETT, Roger F., “*The Military*”, **Political Modernization in Japan and Turkey**, Princeton University Press, Princeton New Jersey, 1970

³² Toplumsal alanda yapılan değişiklikler için bkz: KUWABARA, Takeo , **Japan and Western Civilization**, University of Tokyo Press, Japan, 1983, NISHIJIMA, Gudo Wafu, “*Japanese Buddhism and the Meiji Restoration*”, **The American Academy of Religion**, California, 22-25 Kasım 1997

Eğitim alanında yapılan değişiklikler için bkz: DORE, R. P., “*Education*”, **Political Modernization in Japan and Turkey**, Princeton University Press, Princeton New Jersey, 1970, **Nihonshi Kenkyu**, Yamagawa Yayınevi, Tokyo, Temmuz 1998

Ekonomik anlamda yapılan ıslahatlar için bkz: JANSEN, Marius B., **The Cambridge History of Japan The Nineteenth Century**, Cilt:5, Cambridge University Press, 1989, LOCKWOOD, William W., “*Economic and Political Modernization*”, **Political Modernization in Japan and Turkey**, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1970

Büyükelçi Iwakura Tomoni başkanlığında bir heyeti 8 Ekim 1871 tarihinde A.B.D ve Avrupa'ya gönderdi.³³ Ancak heyet, başarılı bir sonuç elde edememiştir. Daha sonra İmparatorluk tekrardan Dışişleri Bakanı Terajima Munenori zamanında (1873 – 1889) eşit olmayan antlaşmaları kaldırmak ve gümrük özerkliğini tekrar ele geçirmek için A.B.D ve Avrupa'ya heyet göndermiş, lakin heyet bu girişimden de olumlu sonuç alamamıştır.³⁴

Restorasyon döneminde Japonya'yı çağdaş bir ülke yapma yolunda girişilen ekonomi, sosyal, askeri ve siyasi alandaki yenilikler başarı ile sonuçlanmış, ortaçağ toplumundan modern çağdaş bir topluma geçilen bu dönemde Japonya, Avrupa ülkeleri gibi modern bir devlet olmuştur.

Meiji Restorasyonu olarak adlandırılan bu uzun süreç; modernleşmeyi, geleneksel yapıyı, demokrasiyi, otokrasiyi, ileri görüşlülüğü, eski düşünce yapısını içeren zıtlıklarla dolu karmaşık bir modernleşme dönemi olmuştur. Japonya'nın modernleşme süreci her zaman mükemmel gitmemiş bazı aksaklıklar, planlanmayan gelişmeler, deneme ve yanılmalar da meydana gelmiştir. Ancak dönem için söylenebilecek kesin olan tek şey; restorasyon liderlerinin Batı kültürünü analiz ettikten sonra Batı'nın olumlu taraflarını kendi kültürleriyle harmanlayıp yeni bir kültür oluşturması Japonya için değişimin başlangıcı olmuştur. Japonya imkânsızı başarmış ve restorasyonun başlangıcından İmparator'un ölümüne (1912) kadar geçen kırk beş yıllık süre zarfında geniş çaplı ve geri dönülemez bir değişim yaşamıştır.³⁵

³³ NISH, Ian, *The Iwakura Mission to America and Europe*, Taylor&Francis, Londra, 2005, s.7

³⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: MAYO, J. Marlene, “ *The Korean Crisis of 1873 and Early Meiji Foreign Policy*”, *The Journal of Asian Studies*, Cilt:31, Sayı:4, Ağustos 1972

³⁵ ELLWOOD, Robert S., *An Invitation to Japanese Civilization*, Wadsworth, Kaliforniya, 1980, s. 52

Ertuğrul Firkateyni Faciası ile ilgili olarak yazılan romanları daha iyi analiz edebilmek için Türk – Japon ilişkileri hakkında kısaca değinmemizin önem arz ettiğini düşünüyorum.

3. TÜRK – JAPON İLİŞKİLERİ

Japonya ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilişkiler, Japonya'nın yabancılara verdiği kapitülasyonları kaldırmak istemesi ile başlamıştır. Japonya, 1853 ve 1854'te Amerika'nın gönderdiği Matthew Perry komutasındaki donanmaların baskısı sonucu Kanagawa anlaşması imzalamış ve limanlarını yabancılara açmak zorunda kalmıştır. Bu anlaşma sonucunda 1858 yılında İngiltere, Hollanda, Rusya ve Fransa ile kendisini yarı sömürge haline getiren anlaşmalar imzalamıştır.³⁶ Daha sonra Meiji hükümeti, eşitlik ilkesine aykırı şartlar içeren anlaşmaların gözden geçirilmesi ve ayrıca Batı teknolojisini, askeri sistemlerini, kanunlarını, kurumlarını incelemek amacıyla Amerika ve Avrupa'ya heyet göndermiştir.³⁷

Japonya ve Türkiye arasındaki ilişkilerin başlangıcı da bu döneme denk gelmektedir. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin tahtında Abdülaziz oturuyordu. Eşit olmayan anlaşmaları yeniden yapılandırmak üzere Amerika ve Avrupa'yı ziyaret eden ve Iwakura Misyonu'ndan ayrılarak 1871'de İstanbul'a gelen Fukuichi Genichiro, Türk topraklarını ziyaret eden ilk Japon olarak bilinmektedir.³⁸ Yaptığı temaslarla Türkiye'nin genel durumunu inceleyen Fukuichi Genichiro hazırlamış

³⁶ REISCHAUER, O. Edwin, *Japan the Story of a Nation*, Harvard University, H. P Tut, 1981, s. 113

³⁷ HALL, John Whitney, *Japan From Prehistory Times to Modern Times*, Charles E. Tuttle Company, Tokyo, 1983, s. 286-287

³⁸ DÜNDAR, Ali Merthan, *a. g. e.*, s. 387

olduğu raporda; “Viyana Fuarı’ndaki Türk mallarının çokluğundan ve dikkat çekici olmasını da ürün çeşitliliğinden kaynaklandığını” belirtmektedir.³⁹

Fukuichi Genichiro’nun ziyaretinin ardından çeşitli vesilelerle Japon heyetleri İstanbul’u ziyaret etmişler ve 1875 yılında Dışişleri Bakanı Terashima Munenori, Türkiye ile diplomatik ilişkilerin kurulması konusunda çalışmalara başlanmasına karar vermiştir. Bunun üzerine Londra Sefiri Ueno’ya oradaki Türk sefiri ile ön görüşmenin yapılması konusunda talimat göndermiştir.⁴⁰

Osmanlı İmparatorluğu ile siyasi münasebetler için gayret eden Japonya 5 Nisan 1880’de Dışişleri Bakanlığı kâtiplerinden Yoshida Masaharu’yu Türkiye’ye göndermiştir.⁴¹ Ancak Yoshida Masaharu’nun tüm çabalarına rağmen Osmanlı İmparatorluğu ile Japonya arasında ilk anlaşma imzalanamamıştır. Daha sonra asıl gayesi Avrupa’yı gezerek Japon ilerleyişini hızlandırmak olan, Japon İmparatoru’nun akrabalarından Prens Kato Hito başkanlığındaki bir heyet 1881 yılında İstanbul’a gelmiştir. Türkiye’nin durumunu inceleyerek iki ülke arasında münasebet kurulması için gerekli tekliflerde bulunmayı amaçlayan heyetin resmi bir sıfatı olmamasına karşın, II. Abdülhamid tarafından ilgiyle karşılanmış ve kendilerine madalya verilmiştir.⁴²

Japonya’nın, Osmanlı İmparatorluğu’na oranla bu dönemde daha çok aktif olduğu görülmektedir. Nitekim 1883’te Japonya, Osmanlı Sadrazamı’na, Osmanlı

³⁹ ARIK, Umut, “A century of Turkish – Japanese Relations”, **The Japan – Turkey Friendship Centenary Program Committee**, Tokyo, 1991, s. 17

⁴⁰ KOMATSU, Kaori, *Ertuğrul Faciası Bir Dostluğun Doğuşu*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1992, s. 30

⁴¹ TAKAHASHI, Tadashi, “Türk-Japon Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1876-1945)”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı:18, Haziran 1982, s. 129

⁴² LEE, a. g. e. , s. 24-25

Devleti'nin Petersburg Sefiri'ne ve padişahın yaverlerinden Hakkı Bey'e nişanlar göndermiştir.⁴³

1886 yılında da Japon İmparatoru'nun özel müşaviri Kont Koruda ve beraberindeki heyet, Avrupa'nın durumunu inceledikten sonra Petersburg'tan İstanbul'a gelmiştir. Heyetin gelme amacı tam olarak bilinmemekle birlikte, muhtemelen 1881 yılında gelen Yoshida Masaharu'nun Osmanlı Devleti'yle dostane ve ticari münasebetleri kurma çabalarında beklenen gelişmeler elde edilemediğinden, beş sene sonra yeniden iki ülke arasında ilişkileri geliştirmek amacıyla Osmanlı Devleti'nin durumunu inceleyip Türk yetkilileriyle temasa geçerek olumlu gelişmeler halinde yakın gelecekte üst düzeydeki bir heyetin ziyaretine hazırlık gayesini taşıyordu.⁴⁴ Bundan sonra ilişkilerin daha da güçlendiği görülmektedir. İmparator'un yeğeni Prens Komatsu ve eşi 1887 yılında İstanbul'u ziyaret etmiştir.

Prens Komatsu ve beraberindeki heyetle ilgili olarak II. Bölümde *Ertuğrul Firkateyni Faciası* adlı bölümde detaylandırılmıştır.

⁴³ ERASLAN, Cezmi, *II. Abdülhamid ve İslam Birliği*, Ötüken Yay., İstanbul, 1995, s. 363

⁴⁴ LEE, Hee Soo, *"İslam ve Türk Kültürünün Uzak Doğu'ya Yayılması"*, Türk Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1988, s. 211

II. BÖLÜM

Türk – Japon ilişkilerinde önemli bir yere sahip olan Ertuğrul Firkateyni üzerine birçok eser kaleme alınmış, gerek firkateynin sağlamlığı gerekse gidiş güzergâhı gibi birçok yönüyle çeşitli açılardan eleştirilmiştir. Asıl dikkat edilmesi gereken Ertuğrul’un üstlendiği görev olması gerekirken geminin seçimi ve kaza ön plana çıkartılmış, asıl konuya gereken önem verilmemiş, araştırmacılar konuya duygusal bağlamda yaklaşmışlardır. Ayrıca bu eserlerin bir kısmı derinlemesine araştırılmadan yazılmış, yazarların Japonca bilmemesi, Japonya’dan gönderilen belgelerin Osmanlı arşivlerine yanlış yansması ve günümüzde arşivlere yeni belgelerin eklenmesi gibi sebeplerden dolayı bazı bilgiler yanlış aktarılmıştır.

Çalışmamızda Ertuğrul Firkateyni Faciası olayının romanlara yansması incelenmektedir. Bu bağlamda romanları daha iyi anlayabilmek, romanlarda verilen kurguyla gerçeği ayırt edebilmek açısından genel anlamda; Ertuğrul Firkateyni’nin teknik özellikleri, yazışma süreci, mürettebatı, gidiş güzergâhı, kaza anı ve sonrasında yaşananlar gibi konuları ana hatlarıyla vermenin iyi olacağını düşündük.

1. ERTUĞRUL FİRKATEYİNİ FACIASI

1. 1. Yazışma Süreci

İmparator Meiji’nin yeğeni Kara Kuvvetleri Korgenerali Prens Komatsu Akihito, Fransa, Almanya, İtalya, Avusturya, Rusya⁴⁵ gibi ülkelerde uzun süre askeri tesisleri inceledikten sonra 1887 yılının 10’ncu ayında İstanbul’u ziyaret etmiştir. Ertuğrul Firkateyni üzerine araştırma yapan çoğu araştırmacı eserlerinde

⁴⁵ NAGABA, Hiroshi, “Yamada Torajiro no Kiseki - Nihon – Toruko Kankeishi no Sokumen”, **The Journal of Sophia Asian Studies**, Sayı: 14, 1996, s. 44

Prens Komatsu için Mikado'nun amcası olarak bahsetmektedirler.⁴⁶ Bu yanlışlık Ertuğrul Firkateyni hakkında yazılan ilk eser olan Süleyman Nutki'nin *Ertuğrul Firkateyni Faciası* adlı eserinde amca tabiri kullanmasıyla başlamış ve araştırmacılar bu kaynağı esas aldıkları için hata günümüze kadar süre gelmiştir.

Prens Komatsu'nun ziyareti esnasında görmüş olduğu yakın ilgiden dolayı Japon İmparatoru ertesı yıl II. Abdülhamid'e Büyük Krizantem Nişanı'nı⁴⁷ göndermiş ve bu nişana karşılık olarak da Japon İmparatoru'na uygun nişanın verilip verilmeyeceği hususu sorulmuştur. Bunun üzerine II. Abdülhamid, Al-i İmtiyaz nişanının⁴⁸ Japon İmparatoru'na verilmesini uygun görmüştür.

Japon İmparatoru'na takdim edilecek olan nişanı savaş gemisi ile göndermeyi düşünen Padişah, ayrıca o yıl Mekteb-i Bahriye'den⁴⁹ mezun olacak öğrencilerin de bu seyahate dâhil edilerek gemicilik ve gemi idaresi konularında teorik yapmalarını uygun görmüştür.

Sadrazam Kamil Paşa, Bahriye Nazırı'na gönderdiği yazıda; “ *Deniz Harp Okulu'ndan mezun olacak öğrencilere; eğitimlerini ilerletmeleri, yabancı ülkeler ve dünya hakkındaki bilgi ve deneyimlerini geliştirmeleri konusunda şans verilmelidir.*

⁴⁶ İRTEM, Süleyman Kani, *Ertuğrul Faciası Boğazlar Meselesi*:20, ÖKE, Mim Kemal – MÜTERCİMLER, Erol, *Ertuğrul Firkateyni Faciası Türk Japon İlişkisinin Başlangıcı*:27, KOLOĞLU, Orhan *Mikadoyu Bir Sünnet Edebilseydik*, ILGAZ, Hasene – ILGAZ, Arif Hikmet, *Ertuğrul Firkateyni*:10, ŞAHİN F. Şayan Ulusan, *Türk-Japon İlişkileri*:21, ÖNDEŞ, Osman *Ertuğrul Firkateyni Faciası*: 22, ÇOKER, Fahri *Ertuğrul Firkateyni'nin Acı Serüveni*: 18, NUTKU, Süleyman, *Ertuğrul Firkateyni Faciası*:3

⁴⁷ Krizantem Nişanı: Japon İmparatoru Mutsu Hito tarafından 1876 yılında yaptırılan devlet nişanıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: *Meydan Larousse*, Cilt: 7, Meydan Yay., İstanbul, 1972, s. 587

⁴⁸ Al-i İmtiyaz Nişanı: II. Abdülhamid'in tahta geçtikten sonra yaptırdığı nişandır.

⁴⁹ Mekteb-i Bahriye: Bugün adı Deniz Harp Okulu olan deniz kuvvetlerine subay yetiştirilen okul; ilk olarak Kasımpaşa'da 1773 tarihinde kurulu. (Bazı deniz araştırmacıları 1775 demektedir.) O günkü adı “*Mühendishane-i Bahr-i Hümayun*”dur. İlk kurucusu da Cezayirli Gazi Hasan Paşa'dır. Okulun hem adı hem de yeri zamanla değişiklikler göstermiştir. “*Mühendishane-i Bahr-i Hümayun*”- Mektebi Fünunu Bahriyei Şahane- *Mekteb Bahriyei Şahane*- Mektebi Bahriye-Bahriye Mektebi- Deniz Harp Okulu.” Okul, Kasımpaşa- Parmakkapı-Heybeliada arasında gidip geldikten sonra 1985 yılında Tuzla'daki bugünkü yerinde konuşlanmıştır dünyanın ikinci modern Deniz Harp Okulu'dur. (MÜTERCİMLER Erol, a. g. e., s. 100)

Bu yüzden mezun olacak öğrencileri eğitim gemisiyle Hindistan, Çin ve Japonya'ya gönder"⁵⁰ şeklinde ifade etmektedir.

Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya'ya gönderilmesi hususunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Japon İmparatoru'nun Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid'e gönderdiği nişana ve diğer ziyaretlere karşılık verilmesi ve ayrıca Bahriye Mektebi'ndeki öğrencilerin eğitimleri için Ertuğrul'un bir "okul gemisi" sıfatıyla gönderilmesi gibi görünse de, bunların yanında asıl amaç Padişah'ın Rusya ve İngiltere'ye karşı yeni bir denge siyaseti izlemesi görüşüdür.⁵¹ Bu düşünceye karşılık olarak Ertuğrul Firkateyni'nin Pan-İslamist politikayla gönderildiğini savunan görüşler de bulunmaktadır.⁵²

Sadrazam Kamil Paşa, (2 Şubat 1304) 14 Şubat 1889 tarihli Sadaret tezkeresinde mevcut harp gemilerinden hangisinin eğitim gemisi seçileceği ve hangi mevsimde yola çıkarılmasının uygun olacağı hakkında Bahriye Nezareti'nden bilgi istemiştir.⁵³ Bu emirde belirtilen konular hakkındaki görüşlerinin sorulması üzerine dönemin Bahriye Nazırı⁵⁴ olan Hasan Hüsnü Paşa da (13 Şubat 1304) 25 Şubat 1889 tarihinde, bir resmi yazıyla "*Ertuğrul Firkateyni'nin bu işe uygun olduğu, gerekli onarımın yapılarak donanımın da tamamlandığı ve mevsim konusuna gelince mart*

⁵⁰ ARIK, Umut, *a. g. e.*, s. 27

⁵¹ ŞAHİN, Şayan Uusan, "*Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya Yolculuğuna Dair Bir Belge*", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt: XIX, Sayı: 1, Temmuz 2004, s. 94. Ayrıca bkz: ERDEMİR, Ali Volkan, "*A Realistic Approach to the Achievements of Torajiro Yamada and His Relationship with Turkey*", **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 1, 2011, s. 219

⁵² ESENBEL, Selçuk, "*Japanese Perspectives of the Ottoman Empire*", **The Rising Sun and the Turkish Crescent**: 22, ARIK, Umut, *a. g. e.*, s. 27, KOMATSU, Kaori, *a. g. e.*, s. 32, LEE, H. Soo, "*Historical Survey on Ottoman-East Asian Relations in the late 19th and Early 20th Centuries*": 464, ERASLAN, Cezmi, **II. Abdülhamid ve İslam Birliği**: 366, LEE, H. Soo, **Osmanlı Japon Münasebetleri ve Japonya'da İslamiyet**: 27, ERKİN, H. Can, **Geçmişten Günümüze Japonya'dan Türkiye'ye Bakışlar**: 90, HORIKAWA, Toru, *Erutüruru go Sounankyūjokatsudō ni taisuru Osuman Teikoku no Kanshajo* : 70

⁵³ KOMATSU, Kaori, **Ertuğrul Faciası Bir Dostluğun Doğuşu**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1992, s. 1

⁵⁴ Deniz Bakanı

ayı sonunda yola çıkılabileceği; süvari ve komutanına verilecek talimatla öteki ayrıntılar daha sonra arz olunacaktır...” içeriğinde görüş bildirdi.⁵⁵

Ertuğrul’un hem yelkenle hem de buhar makinesiyle yürütülmesi tercihinin esas olan avantajlarından birisiydi. O devirde makine tekniği bir hayli ilerlemesine rağmen yalnız makineyle yürütülen gemi sayısı yine de son derece azdı. Zira tek başına makineye hala güvenilmiyor, yelkeni bulunmayan tekneler adeta gemi olarak kabul edilmiyordu.⁵⁶

Diğer yandan Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa’nın bu teklifi hemen kabul edilmedi. Daha sonra 1 Nisan 1889 tarihli Sadaret tezkeresinde; Ertuğrul Firkateyni’nin Mart sonunda hareketi hakkında Padişah iradesinin çıktığı ve derhal komutanın seçilmesi emredildi.⁵⁷ Bunun üzerine Bahriye Nezareti 6 Nisan 1889⁵⁸ tarihli tezkeresinde, Ertuğrul Firkateyni Komutanlığına Deniz albaylarından dil bilen Albay Osman Bey’in atanmasını uygun görüldüğünü bildirmiştir.

Sadrazam Kamil Paşa, Sadaret tezkeresinde bu konuyla ilgili olarak Padişah iradesinin çıktığını, ayrıca Firkateynin eksiklerinin olup olmadığını belirlenmesini, eğer varsa bu eksiklerin bir an önce giderilmesi hususunda gereğinin yapılmasını belirtmiştir. Gemi Süvariliğine de Bahriye Binbaşlarından Tekirdağlı Ali Efendi, yardımcılığına da Cemil Efendinin atanması kararlaştırılmış ve rütbelerinin de Kaymakamlığa yükseltilmesi uygun görülmüştür.

⁵⁵ MÜTERCİMLER, Erol, *Ertuğrul Faciası 21. yüzyıla Doğru Türkiye-Japonya İlişkisi*, Alfa Yay., İstanbul, Haziran 2010, s. 89

⁵⁶ ÇETİNKAYA, Apatay, *Ertuğrul Firkateyni’nin Öyküsü*, İstanbul, 1998, s. 42

⁵⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: ÖKE, Mim Kemal- MÜTERCİMLER Erol, *Ertuğrul Firkateyni Faciası ve Türk-Japon İlişkisinin Başlangıcı*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1991, s. 28, KOMATSU, Kaori, *a. g. e.*, s. 2

⁵⁸ ŞAHİN, F. Sayan Ulusan, *Türk-Japon İlişkileri (1876-1908)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 2001, s. 37

Sadaret tezkeresiyle emredilen Ertuğrul Firkateyni'nin incelenmesi 9 Mayıs 1889'da tamamlanarak saraya üç adet rapor sunulmuştur. Raporlardan biri İnceleme Heyetine, diğer ikisi de İmalat Komisyonu ve Fabrikalar Komisyonu'na aittir. İnceleme Heyeti;

*“...Japonya sularına kadar azimet ve avdet ve şan-ı celil azamet-i delil-i Saltanat-ı Seniyyeyi i'la için rayet-i zafer-ayet-i Osmanı'nin münteha-yi Şark sularında kemal-i muvaffakiyetle temevvücüne vasıta olabilecek bir hali ha'iz bulunduğu kemal-i şükran ve memnuniyetle görülmüş.”*⁵⁹ şeklinde rapor sunmuştur.⁶⁰

F. Şayan Ulusan Şahin'e göre bu raporun altında Harty Bey'in de imzası bulunmaktadır.⁶¹ Fabrikalar ve İmalat Komisyonu da İnceleme Heyeti'nin raporuna benzer bir rapor sunmuşlardır.

Saraya sunulan bu raporların üzerine İngiliz Baş Çarkçı Harty Bey bir rapor hazırlamış, raporunda da kazan altının gözden geçirilmediğini, kazan borularının akıttığını ve hiç onarım görmemiş olması sebebiyle bu büyük yolculuğu gerçekleştiremeyeceğini söylemiştir. Ancak böyle bir belgenin aslı araştırmamıza kaynaklık eden eserlerin içerisinde yer almamaktadır. Başkâtip Süreyya Paşa'nın 3 Haziran 1889 tarihli resmi yazısında; Japonya'ya gidecek olan Ertuğrul Firkateyni'nin yolda kaldığı takdirde pek ayıp ve çirkin karşılanacağı, bu yüzden bu yolculuk için başka uygun bir geminin hazırlanması ya da Ertuğrul Firkateyni'nin

⁵⁹ “Daha önce zikredilen Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya'ya kadar gidip gelmesi, Osmanlı Devleti'nin şanını, egemenliğini ve muvaffakiyetini Japon İmparatoru'na iletmesinde hiçbir sakınca yoktur. Sonsuz şükran ve memnuniyetimle sunarım...”

⁶⁰ KOMATSU, Kaori, a. g. e. , s. 5.

⁶¹ ŞAHİN, F. Şayan Şahin, a. g. e. , s. 40

mükemmel şekilde tamir edilmesi gerektiğini belirtmektedir.⁶² Bu durumda önceden kararlaştırıldığı gibi 4 Haziran'da hareket etmesi imkânsızdı.

1. 2. Ertuğrul Firkateyni Genel Özellikleri

Ertuğrul Firkateyni Padişah Abdülaziz zamanında 1863 yılında İstanbul-Kasımpaşa Tersanesi'nde inşa edilmiştir. Makine ve kazanları İngiltere'de monte edilen firkateynin genel ölçüleri; uzunluğu 250 kadem, genişliği 49.10 kadem, derinliği 25 kademdir. 350 ton kömür alan firkateyn 10 mil sürat yapabilmektedir. Makinesi 600 beygir gücünde, adi kondenserli, ufki çift silindirlidir. Ağırlığı 2344 ton'dur. Hem yelkenle hem de kömürle gidebilen firkateynin aydınlatma sistemi elektrikli dir.⁶³

Silahları: 8 adet 15 cm'lik Krupp topu, 5 adet 150 librelik Armstrong topu, 2 adet 3 fontluk Krupp, 2 adet 5 namlulu Hotchkiss, 2 adet 5 namlulu Nordenfeld, 4 adet 4 namlulu Nordenfeld, 1 adet 12 librelik roket kovani, 1 adet 6 librelik roket kovani, 1 adet torpido atış kovani, 2 adet torpido, 100 adet Martin Henry tüfeği, 100 adet Winchester tüfeği, 40 adet Revolver tabanca.⁶⁴

1. 3. Mürettebat

Ertuğrul Firkateyni'ne komutan olarak daha öncede belirttiğimiz gibi Albay Osman Bey atanmıştır. Süvari Kaymakam Ali Bey, yardımcısı da Kaymakam Cemil Bey olup ikinci süvari Binbaşı Nuri Bey, üçüncü kaptan ise Binbaşı Mehmet Bey'dir.

⁶² Ayrıntılı bilgi için bkz: MÜTERCİMLER, Erol, a. g. e. , s. 96, KOMATSU, Kaori, a. g. e. , s. 5, ILGAZ, Hasene, ILGAZ, Arif Hikmet, a. g. e. , s. 19

⁶³ ÖKE, Mîm Kemal, MÜTERCİMLER, Erol, a. g. e. , s. 34

⁶⁴ NUTKİ, Süleyman, a. g. e. , s.12

Baş Çarkçı Albay İbrahim Mehmed Bey olup Ertuğrul Firkateyni'nde hekimlik görevi Albay Hüseyin Hüsnu Bey'e verilmiştir.

Ertuğrul'un mürettebat sayısı belirsizliğini korumaktadır. İncelediğimiz kaynaklarda mürettebat sayısı farklı farklı karşımıza çıkmaktadır. Ertuğrul'un mürettebat sayısı; 50 subay ve 557 er olmak üzere toplam 607⁶⁵ kişi; 61 subay ve memur 548 astsubay olmak üzere 609⁶⁶ kişi; 56 subay, 591 er ve bazı sivil teknisyenlerle birlikte toplam 655⁶⁷ kişi; 56 subay ve 537 er olmak üzere toplam 593⁶⁸ kişi; 56 subay ve 543 er olmak üzere toplam 599⁶⁹ kişi; toplam 603⁷⁰ kişi; toplam 553⁷¹ kişi; toplam 607⁷² kişi; toplam 600 kişi⁷³ olarak verilmektedir.

Japonya yolculuğu esnasında hangi limanlara uğranılması gerektiği hakkındaki talimat Firkateyn'in komutanı Osman Bey'e yolculuktan önce verilmiştir. Ayrıca yolculuk esnasında asayiş ve güvenliğin sağlanması açısından mürettebatın uyması gereken kuralları içeren 13 maddeden oluşan bir talimat daha açıklanmıştır. Bunun yanı sıra tüm personele ikişer tane fes, ikişer takım kışlık, dörder takım yazlık elbise ve üçer çift ayakkabı verilmesi hususunda emir çıkmıştır.

⁶⁵ NUTKİ, Süleyman, a. g. e. , s. 13-16

⁶⁶ GEREDE, Hüsrev, a. g. e. , s. 1, ARIK, Umut, a. g. e. , s. 27, APATAY, Çetinkaya, a. g. e. , s. 42

⁶⁷ LEE, H. Soo, a. g. e. , s. 27

⁶⁸ TAKAHASHI, Tadahisa, a. g. e. , s. 131

⁶⁹ ÇOKER, Fahri, "Ertuğrul Firkateyni'nin Acı Serüveni", **Tarih ve Toplum**, Sayı: 73, İletişim Yay., Ocak 1990, s. 18

⁷⁰ ERDEMİR, A. Volkan, a. g. e. , s. 219

⁷¹ ÖNDEŞ, Osman, a. g. e. , s. 38-39

⁷² İRTEM, Süleyman Kani, a. g. e. , s. 27, ILGAZ, Hasene, ILGAZ, Arif Hikmet, a. g. e. , s. 21-22

⁷³ SAKO, Susumu, Çev: Derya Akkuş SAKAUE, "Ertuğrul Firkateyni Faciası ve Japon Medyasına Yansımaları", **Japon Araştırmacıların Gözünden Türkiye Sempozyumu**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yay., 25 Eylül 2009, s. 11

1. 4. Yolculuğun Başlaması

Ertuğrul Firkateyni 14 Temmuz 1889 Pazar günü resmi tören eşliğinde İstanbul'dan hareket etmiştir.⁷⁴ Hareket tarihi ile ilgili olarak Hüsrev Gerede, 5 Temmuz 1889⁷⁵ günü; Selçuk Esenbel ise Mart ayında⁷⁶; Hiranao Matsutani 12 Temmuz 1889⁷⁷; Ömer Tufan da 7 Temmuz 1889⁷⁸ günü hareket ettiğini belirtmişlerdir.

Firkateyn ilk durağı olan Süveyş Kanalı'nı geçerken 27 Temmuz 1889⁷⁹ günü Mürret-ül Kübra Gölü'nde kuma oturmuş, ertesi gün kanal idaresinin yardımı ile kurtarıldıktan sonra aynı gün ikinci kez kaza geçirmiştir. Kılavuz tarafından gösterilen lüzum üzerine sahile bağlanmakta iken rüzgârın şiddeti ve akıntının etkisiyle aykırılıp kıçını sahile vurmasıyla dümen ve bodoslaması kırılarak kaybolmuştur.⁸⁰

30 Ağustos'ta havuza alınan gemi, 23 Eylül'de⁸¹ havuzdan çıkartılmıştır. Geminin Süveyş'te tamiri konusunda Ali Bey eşi Ayşe Hanım'a yazmış olduğu mektupta şunları söyler;

*“Geminin gitme bahsine gelince, şimdiki halde güzelce tamir olundu. Bazı İstanbul'da müsait olmayanları bile yaptık. Yalnız, kazanlar, kimse işitmesin, biraz akıyor. Onun da bize hiç zararı yok.”*⁸²

⁷⁴ DÜNDAR, a. g. e. , s. 387 - 388

⁷⁵ GEREDİ, Hüsrev, a. g. e. , s. 3

⁷⁶ ESENBEL, Selçuk, a. g. e. , s.

⁷⁷ MATSUTANI, Hiranao, *Japonya'nın Dış Politikası ve Türkiye*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yay., İstanbul, Temmuz 2009, s. 27

⁷⁸ TUFAN, Ömer, “Sultanların Japon Kültürü ile Tanışması ve Yamada Torajiro'nun Katkıları”, *Hilal ve Güneş İstanbul'da Üç Japon*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, Ekim 2010, s. 74

⁷⁹ Firkateynin Süveyş Kanalı'na ulaştığı tarih konusunda yazarlar arasında farklılıklar vardır.

⁸⁰ KOMATSU, Kaori, a. g. e. , s. 6

⁸¹ ŞİMŞEK, Erdoğan, a. g. e. , s. 92

Süveys'ten sonra Cidde'ye uğrayan Ertuğrul Firkateyni 7 Ekim'de⁸³ de Aden'e avdet etmiştir. Aden de kömür ve yiyecek ikmali yaptıktan sonra Kolombo'ya doğru hareket edilmiştir. Ancak Kolombo'ya kadar kömürün yetmeyeceğinin anlaşılması üzerine 20 Ekim'de⁸⁴ en yakın liman olan Bombay'a uğranılmıştır. Bombay'da firkateyn ve mürettebatı büyük ilgi görmüş, Cuma günleri camilerde namaz kılınması, kıyafetlerinin güzelliği ve ahlaklı oluşları halk üzerinde olumlu etki bırakmıştır.

Bombay'dan sonra 1 Kasım'da Kolombo'ya varan firkateyn orada da halkın yoğun ilgisiyle karşılaşmıştır. Kolombo'da gerekli havuz ve tamir malzemeleri olmadığından dolayı vakit kaybedilmeden Singapur'a doğru ileri harekete geçilmiştir.

Ertuğrul Firkateyni ve mürettebatı 15 Kasım 1889'da Singapur'a ulaşmıştır. Singapur limanı 1819 yılında İngilizler tarafından tesis edildikten sonra kısa zamanda gelişerek Uzakdoğu'ya gidip gelen gemiler için ikmal üssü haline gelmiştir. Firkateyn, Singapur'a vardıktan sonra taş havuza alınmıştır. Albay Osman Bey, gemiyi salimen Singapur'a getirmeyi başardığı için terfi ettirilerek Mirlivalığa (Tuğamiral)⁸⁵ getirilmiştir.⁸⁶ Ayrıca firkateynin sağ kolağası Ömer Kaptan da Binbaşılığa terfi ettirilmiştir.⁸⁷ Bombay'da yayınlanan gazetelerden Ertuğrul Firkateyni'nin Singapur'a doğru yol aldığını öğrendikleri için Singapur'da da gemiyi kalabalık bir halk grubu karşılamıştır.

⁸² ERONAT YÜCEL, Canan, *Ertuğrul Süvarisi Ali Bey'den Ayşe Hanım'a Mektuplar*, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 1995, s. 9

⁸³ ŞAHİN, F. Şayan Ulusan, a. g. e. , s. 58

⁸⁴ KOMATSU, Kaori, a. g. e. , s. 7

⁸⁵ Tuğamiral: Deniz kuvvetlerinde Albay ile Tümamiral arasındaki rütbe.

⁸⁶ Osman Paşa'nın Mirlivalığa yükseltildiği tarih konusunda yazarlar arasında farklılık bulunmaktadır.

⁸⁷ ŞAHİN, F. Şayan Ulusan, a. g. e. , s. 60

Bahriye Nezareti tarafından gönderilen 21 Kasım 1889 tarihli yazıda; Ertuğrul'un Japonya'ya gitmesi için uygun mevsim zamanına kadar Singapur'da beklemesi ya da Osman Paşa'nın yanına birkaç subay alarak posta vapuru ile Japonya'ya gitmesi, nişan ve hediyeleri Japon İmparatoru'na takdim ettikten sonra bir ay içinde Singapur'a dönerek oradan da İstanbul'a dönülmesi şeklinde öneride bulunulmuş ve Şuray-ı Bahriye'den kesin cevap istenmişti. Şuray-ı Bahriye de durumu Bab-ı Ali'ye bildirmiştir. Bab-ı Ali'den gelen olumsuz yanıt üzerine bir ay kadar sonra Bahriye Nezareti'nden Osman Paşa'ya gönderilen emirde, geminin Japonya'ya kadar gitmesinin düşünüldüğü bildirilmiştir.⁸⁸

Ertuğrul Firkateyni, Singapur'da yola çıkmak için uygun mevsimi beklerken dört aydan fazla beklemek zorunda kalmış ve dolayısıyla bu durum yabancı basın dikkatinden kaçmamıştır. *Times*, *Free Press* ve *Ceylon Observer* gibi gazeteler, Ertuğrul Firkateyni'nin Singapur'da beklemesinin sebebi olarak; kömür alacak kadar yeterli parasının olmamasından ve liman vergisini ödememesinden kaynaklandığı yazmıştır.

Ertuğrul Firkateyni'nin Singapur'da uzun süre beklemesinin nedeni, gerekli olan levazımatı sağlamak ve yelken kullanmak için uygun havanın beklenilmesinden kaynaklandığı açıklanarak yalan haberler tektip ettirildikten sonra, 22 Mart 1890'da Singapur'dan hareket edilmiştir. Eşine yazdığı mektuplarıyla Ertuğrul'un yolculuğu hakkında az çok bilgi sahibi olmamızı sağlayan Yarbey Ali Bey, Singapur'dan yazmış olduğu mektubunda Ertuğrul Firkateyni'ni diğer gemilerle kıyaslar;

⁸⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: ŞAHİN, F. Şayan Ulusan, a. g. e. , s. 61-62, KOMATSU, Kaori, a. g. e. , s. 7-10, MÜTERSİMLER, Erol, a. g. e. , s. 139-141, NUTKİ, Süleyman, a. g. e. , s. 27-29, İRTEM, Süleyman, Kani, a. g. e. , s. 31-32, ILGAZ, Hasene-ILGAZ, Arif, Hikmet, a. g. e. , s. 79-80

“...buraların gemileri acaip, yani denizlerine göre yapılmış. Bizim geminin iki veya üç misli cesametinde olup, bizim mahut ise ekmekçi sepeti gibi her tarafı gıcırıyor. Lakin bununla beraber hiçbir şey diyemem...”⁸⁹

Singapur’da alınan kömürün yeterli olmamasından dolayı Fransız sömürgesi altında bulunan Saygon’a uğranarak kömür tedarik edilmiştir. Saygon’dan Hong Kong’a doğru 3 Nisan’da hareket edilmiş ise de fırtınadan dolayı tekrar geri dönülmek zorunda kalınmış ve 20 Nisan’a kadar Saygon’da beklenilmiştir. 26 Nisan 1890⁹⁰ da İngiliz sömürgesinde olan Hong Kong’a ulaşan gemi ve mürettebatı buradan kömür aldıktan sonra 5 Mayıs’ta⁹¹ Nagazaki’ye doğru yola çıkmıştır. Kötü hava yüzünden 18 Mayıs’a kadar Foçu’da beklemek zorunda kalan Ertuğrul Firkateyni, 22 Mayıs’ta Nagazaki’ye ulaşmıştır. Nagazaki’de dört gün kalan gemi ve mürettebatı daha sonra Kobe’ye demir atmışlardır.

Seyrin son durağı olan Yokohama limanına 7 Haziran 1890’da (Meiji 23)⁹² demir atan Ertuğrul Firkateyni limanda Japon, İngiliz ve Fransız donanmalarına ait gemiler tarafından karşılanmıştır. Yolculuğa başlamadan önce gidiş - dönüş için altı aylık süre belirlenmesine rağmen sadece gidiş için 11 ay harcanmıştı.

1. 5. Japonya’ya Varış

Osman Paşa, 13 Haziran 1890’da⁹³ Japon İmparatoru’nun huzuruna çıkarak Padişah II. Abdülhamid’in mektubu ile nişan ve hediyeleri, Japon İmparatoru’na takdim etmiştir. Osman Paşa, Japon İmparatoru’nun arzusu üzerine nutkunu Türkçe

⁸⁹ ERONAT YÜCEL, Canan, a. g. e. , s. 12

⁹⁰ APATAY, Çetinkaya, a. g. e. , s. 143

⁹¹ KOMATSU, Kaori, a. g. e. , s. 13

⁹² MISAWA, Nobuo, “Meiji 23nen (1890) Erutururugo Jiken”, **Protection against Disasters(34)**, Temmuz 2006, s. 16

⁹³ KOMATSU, Kaori, a. g. e. . s. 13

olarak söylemiş, Fransızca tercümesini yazılı metin halinde vermiştir.⁹⁴ Japon İmparatoru, o gece verilen yemekte Osman Paşa ve beraberindekilere nişan takdim etmiştir.

Amiral Emin Osman Paşa'ya; Birinci Dereceden Liyakat Nişanı, En Yüksek Dereceden Yükselen Güneş Nişanı, Ertuğrul Firkateyni Kumandanı Ali Bey'e; Üçüncü Dereceden Liyakat Nişanı, Yükselen Güneş Nişanı, Kumandan Yardımcısı Cemil Bey'e; Üçüncü Dereceden Liyakat Nişanı, Yükselen Güneş Nişanı, Başçarkçı İbrahim Bey'e; Üçüncü Dereceden Liyakat Nişanı, Yükselen Güneş Nişanı, İkinci Kumandan Nuri Bey: Üçüncü Dereceden Liyakat Nişanı, Yükselen Güneş Nişanı verilmiştir.⁹⁵

Ali Bey 5 Haziran 1306 tarihli mektubunda Japon İmparatoru ile görüşmelerinde yaşananları; *"Mukaddem, muvasalatımız arz olundu idi. Bu defa dahi kumandanımız Paşa hazretleri taraf-ı şahaneden hamî oldukları nişan, imtiyaz, vesair emanetleri, Japonya İmparatoru'na takdim buyurdular. O gece İmparator hazretleri beş fermanlı zabitimize vermiş odluları Japonya nişanlarını talik ve kendileri dahi almış oldukları Osmanlı nişanlarını takmış oldukları halde sofralarına kabul buyurup fevkaledde hürrmet buyurdular..."*⁹⁶ şeklinde Japon İmparatoru'nun misafirperverliğini ifade etmektedir.

Heyet, Japonya'da kaldıkları süre zarfında görmüş oldukları ilgiden son derece memnun kalmışlardır. Osman Bey, ağabeyi Mehmet Raşid Paşa'ya yazmış olduğu mektubunda *"...varışımızın üçüncü günü trenle bir saatlik uzaklıkta olan başkente yani Tokyo'ya gittim. Reşat Bey'i de yanıma aldım. Saray teşrifatçılardan*

⁹⁴ TAKAHASHI, Tadahisa, a. g. e. , s. 132

⁹⁵ ARIK, a. g. e. , s. 34

⁹⁶ ERONAT YÜCEL, a. g. e. , s. 31

İngilizce bilen bir mihmandar tayin ettiler. Bize de saray gibi bir yer gösterdiler. Bu sarayda arabalar, uşaklar, hizmetçiler o kadar çok ki!...Odadan dışarı çıktığımda kime rastlarsam geleneklerince hemen namazda rükua varır gibi bellerini büküp içeri çekiyorlar...”⁹⁷ “Ziyafetlerden bıkkıldım, usanıldı. Ben zaten abur cubur her şeyi yiyecek kadar sağlam mideli bir adam değilim. Bunlar hiç hoşuma gitmiyor. Saray teşrifatçılarından bir mihmandarım var. Nereye gitsem peşim sıra geldiğini gördükçe, aman efendim zahmet etmeyiniz! gibi sözlerime; yok efendim! İmparatorun emridir; vazifemdir, cevabını veriyor. Her yere saray arabaları ile götürülüyorum...”⁹⁸ diyerek görmüş oldukları muameleyi dile getirmiştir.

Ertuğrul Firkateyni ve mürettebatının Japonya’da buldukları süre zarfında 27 Haziran 1890’da Nagasaki’de kolera salgını başlamıştır.⁹⁹ Koleranın Ertuğrul Firkateyni’nde de görülmesi üzerine gemi hemen Nagaura’da¹⁰⁰ karantina merkezine alınmıştır. Ancak alınan tüm önlemlere rağmen koleradan yaşamını yitirenler olmuştur. Ölenler konusunda araştırmacılar arasında farklı düşünceler mevcuttur;

Osman Paşa’nın abisine yazmış olduğu mektupta koleraya yakalananların sayısını otuz yedi, ölenlerin sayısını da on üç kişi olduğunu belirtmektedir.¹⁰¹ Nobuo Misawa’ya göre; on biri koleradan ve biri akciğer vereminden ölmek üzere toplam on iki kişidir.¹⁰² Kaori Komatsu’ya göre ise; otuz beş kişi hastalığa yakalanmış ve on

⁹⁷ ÖNDEŞ, Osman, “Amiral Osman Paşa’nın Mektupları”, **Hayat Tarih Mecmuası**, Sayı: 10, Kasım 1971, s. 68

⁹⁸ ÖNDEŞ, a. g. e. , s. 65

⁹⁹ MISAWA, Nobuo, “Meijijiki niokeru Nihon no Kōteki iryō seido to Erutu-ruru go: Meiji 23nen no Koreraka niokeru Gaikokujin kansen taiō jirei”, **Nihon chūtō gakkai nenpō**, 43-2, s. 151

¹⁰⁰ KAZUHIKO, Shiraiwa, “The Japanese Image of Turkey in Meiji Literature”, **The Rising Sun and the Turkish Crescent**, Boğaziçi University Press, İstanbul, 2003, s. 60

¹⁰¹ MÜTERCİMLER, Erol, a. g. e. , s. 160

¹⁰² MISAWA, Nobuo, a. g. e. , s. 153

bir kişi de hayatını yitirmiştir.¹⁰³F. ř. U. şahin'in Deniz Komutanlığı arşivlerinden aldığı bilgiye göre de otuz altı kişi hastalığa yakalanmış, on iki kişi vefat etmiştir.¹⁰⁴

1. 6. Kaza

Ertuğrul Firkateyni ve mürettebatı Japonya'da  ay kalarak görevini tamamladıktan sonra Osman Paşa, Bahriye Nezareti'ne gönderdiği yazıda dönüş zamanının tayfun mevsimine denk gelmesi sebebiyle ertelenmesi gerektiğini belirtiyordu. Dolayısıyla Japonya'nın Uruga, Hyogo ve Nagazaki hatta Çin'in şangay gibi limanlarına uğranarak buralarda birer ay beklemenin ve bu zamanın bu şekilde geçirilmesinin, o zaman esmeye başlayacak rzgrlarla dönmenin uygun olacağını ifade ediyordu.¹⁰⁵

İstanbul'dan bildirilen talimatta, Osman Paşa'nın belirttiği limanlarda birer aydan fazla kalınmaması, uygun rzgrlardan yararlanıp ve kömürden de tasarruf edilerek bir annce İstanbul'a ulaşılması bildirilmiştir.

Kolera salgınından dolayı karantinaya alınan geminin hareket tarihi ertelendiğinden Ertuğrul Firkateyni ve mürettebatı Eylül'de hala Yokohama'da bulunuyordu. Başlangıçta Japonya'da bir ay kalınması planlanırken bu süre  ayı bulmuştu. Yaşanan olumsuzluklara rağmen İstanbul'dan gelen emir gereğince Ertuğrul Firkateyni, 15 Eylül 1890 tarihinde Yokohama yakınlarında bulunan Yokosuka'daki Nagaura karantinasından İstanbul'a doğru hareket etmiştir.

Ertuğrul Firkateyni, hareketinden bir gün sonra 16 Eylül 1890'da 21.30 civarında tayfun sebebi ile kontrolünü kaybetmiş ve Őshima'daki Kashinozaki

¹⁰³ KOMATSU, Kaori, a. g. e. , s. 15

¹⁰⁴ şAHİN, F. ř. Uluşan, a. g. e. , s. 73

¹⁰⁵ şAHİN, a. g. e. , s. 70

kayalıklarına çarparak batmıştır.¹⁰⁶ Kazada ölenlerin sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte yaklaşık olarak 550 kişinin öldüğü varsayılan kaza, şimdiye kadar Japonya’da meydana gelen deniz kazalarının içerisinde en kötüsü olarak nitelendirilmektedir. Kazadan 69 kişi sağ olarak kurtulmuştur.¹⁰⁷

Ertuğrul Firkateyni üzerine yapılan araştırmalarda geminin batış tarihi ile ilgili yanlışlıklar bulunmaktadır. Geminin batış tarihi ile ilgili olarak; Süleyman Nutki’ye göre seksen yedi saat sonra 18 Eylül 1890¹⁰⁸ günü, Osman Öndeş’e göre 15 Eylül günü yola çıktıktan 87 saat sonra¹⁰⁹, Erol Mütercimler ve Mim Kemal Öke’ye göre 18 Eylül günü¹¹⁰, Ziya Şakir’e göre 15 Eylül’de yola çıktıktan 44 saat sonra¹¹¹, Fahri Çoker’e göre 18 Eylül günü¹¹² batmıştır. Ancak çoğu araştırmacılara göre geminin batış tarihi net olarak 16 Eylül 1890’dır.

Kazanın ertesi günü köy muhtarı Hajime Oki ile Ōshima halkı, hayatta kalanları kurtarmak, denizden topladıkları mürettebatın cesetlerini gömmek ve felaketi hükümete ve yerel görevlilere bildirmek için büyük çaba sarfettiler. Kazadan üç gün sonra yani 19 Eylül günü kötü haber Tokyo’ya ulaştı ve hükümet derhal kurtarma planı hazırladı. Bu plan doğrultusunda kazada hayatta kalan mürettebat 21 Eylül günü ikinci büyük liman olan Kobe’ye getirildi. Japon Kızıl Haç Cemiyeti

¹⁰⁶KOMATSU, Kaori, *Osuman Teikoku no Kindai to Kaigun*, Sekaishi Ribretto, Sayı: 79, s. 55

¹⁰⁷ MISAWA, Nobuo, *Saigaishi ni Manabu 1890 Erutu-rurugo Jiken*, Mart 2011, s. 47-48

¹⁰⁸ NUTKİ, Süleyman, a. g. e. , s. 65

¹⁰⁹ ÖNDEŞ, Osman, “*Amiral Osman Paşa’nın Mektupları:2*”, **Hayat Tarih Mecmuası**, Sayı:11, 1971, s. 78

¹¹⁰ MÜTERCİMLER, Erol-ÖKE, Mim Kemal, a. g. e. , s. 6

¹¹¹ ŞAKİR, Ziya, *Sultan Abdülhamid ve Mikado*, Boğaziçi Yay., İstanbul, Ocak 1994, s. 46

¹¹² ÇOKER, Fahri, a. g. e. , s. 17

tarafından tedavisi yapılan mürettebat, İmparator'un emirleri doğrultusunda Tokyo'ya gönderildi.¹¹³

Kazazedeler Japon Hükümeti tarafından tedavi edildikten sonra 16 Ekim 1890'da Amiral Tanaka komutasındaki Hiei ve Amiral Hidaka komutasındaki Kongo adlı iki savaş gemisi ile Nagazaki'den İstanbul'a doğru yola çıkmışlardır.¹¹⁴ Beşike Körfezi'ne vardıklarında onları karşılamaya gelen Talia adlı Türk vapuruna aktarılan kazazedeler 2 Ocak 1891 yılında İstanbul'a ulaştırılmışlardır. II. Abdülhamid, Dolmabahçe Sarayı'nı Japon gemisi mürettebatına tahsis etmiş ve subayları 2. dereceden Mecidi Nişanı'yla ödüllendirmiştir.¹¹⁵ Yirmi gün İstanbul'da kalan iki Japon gemisi 10 Şubat'ta buradan ayrılmış, Yunanistan'ın Pire limanına da uğrayarak 10 Mayıs 1891'de Tokyo Shinagawa Limanı'na varmışlardır.¹¹⁶

Misawa'nın ifadesine göre Hiei ve Kongo Kruvazörlerinin asıl amacı, Ertuğrul Firkateyni Faciası'ndan kurtulanları Osmanlı Devleti'ne ulaştırmak değil, Japonya'nın kendi deniz gücünün geleceğini oluşturacak subay adayı öğrencileri için yapmayı planladığı bir eğitim gezisiydi. Ayrıca Deniz Kuvvetleri Bakanlığı, ülke içinde ve dışında Japon Deniz Kuvvetleri'nin teknik gücünü göstermeyi amaçlıyordu.¹¹⁷

¹¹³ MISAWA, Nobuo, "Relations Between Japan and the Ottoman Empire in the 19th Century", **Ajames**, 18-2, 2003, s. 10-11

¹¹⁴ DÜNDAR, Ali Merthan, *a. g. e.*, s. 388

¹¹⁵ ARIK, Umut, *a. g. e.*, s. 39

¹¹⁶ ŞAHİN, F. Ş. Uluşan, *a. g. e.*, s. 86

¹¹⁷ MISAWA, *a. g. e.*, s. 55

7. Şehit Aileleri İçin Toplanan Yardımlar

A. Osmanlı Devleti'nde Toplanan Yardımlar

Şehit aileleri için Padişah II. Abdülhamid'in isteği üzerine İstanbul'da bir "Askeri İane Komisyonu" kurulmuş ve yapılan bütün yardımlar bu komisyon bünyesinde toplanmıştır.¹¹⁸ Japonya'dan gelen yardımların yanı sıra Girit'te toplanılan yardımlar da bu komisyonda toplanmış, komisyonun belirlediği şehit ailelerine bu paralardan dağıtılmıştır. Şehitlerin babaları ve erkek kardeşlerine yardımda bulunulmamıştır. Aynı şekilde eşlerden evlenen varsa bunlara da yardım yapılmamış ve o zamana kadar verilen maaşları da kesilmiştir.¹¹⁹ Ayrıca şehit ailelerine bağlanan maaş miktarı ve yardımda bulunanların tek tek adları ve yaptıkları yardım miktarı Ceride-i Bahriye dergisinde yayınlanmıştır.

B. Japonya'da Toplanan Yardımlar

Japonya'da kazadan sonra gazeteler aracılığıyla büyük miktarda yardım toplanmıştır. Tokyo, Ōsaka ve Kobe'deki bazı gazeteler şehit aileleri için yardım kampanyası başlatmışlar, ayrıca yardım parası veren kişilerin adları ve verdikleri miktar ertesi gün gazetelerde yayınlanmıştır. Toplanan para miktarı bakımından en başarılı olan gazete *Jiji Shinpou*'dur. Bu gazetede toplanan para 2 Ocak 1891 yılında gazeteci Noda Shoutaro tarafından Sadrazam Sait Paşa ve Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa'ya teslim edilmiştir.¹²⁰

¹¹⁸ ŞAHİN, F. Şayan, "Ertuğrul Faciası Şehitlerinin Aileleri İçin Ülkede Toplanan Yardım", **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı: 112, Şubat 1998, s. 112

¹¹⁹ ŞAHİN, F. Şayan, "Ertuğrul Faciası ve Şehit Ailelerine Bağlanan Maaş", **Tarih ve Toplum**, Sayı: 176, Ağustos 1998, s. 83

¹²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: MISAWA, Nobuo, "1890-92nen ni okeru Osumanchou ni taisuru Nihon no Gienkinshorikatsudou: Nihonshakai ni totte no(Erutu-rurugo Jiken) no Shuuketsu", **Bulletin of the Faculty of Sociology**, Toyo University, 41-1, 2003, s. 63

1. 8. Ertuğrul Şehitliği

Kazadan sonra Ertuğrul Şehitleri anısına kazanın olduğu yere üç anıt dikilmiştir. Ōshima Adası'nda yapılan ilk Ertuğrul Deniz Şehitleri Anıtı, şehit olan subay ve erlerin gömüldükleri mezarların buldukları yerdedir. Mezarlar Kashinozaki fenerinin 300 metre güneydoğusunda olup denize bakan ve Ōshima – Kashinozaki feneri yol güzergâhında bir tepenin üzerindedir.¹²¹ Buraya Ōshima halkı tarafından taştan bir kitabe dikilmiştir.

Anıt ikinci kez ise, 1929 yılında Türk - Nippon Ticaret Derneği'nin yardımıyla düzeltilmiştir. Ertuğrul Anıtı'nın üçüncü kez düzenlenmesi de 3 Haziran 1937'de gerçekleşmiştir.¹²²

¹²¹ APATAY, a. g. e. , s. 212

¹²² ŞAHİN, a. g. e., s. 88-89

III. BÖLÜM

ROMANLARDA ERTUĞRUL FİRKATEYİNİ FACIASI

Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya'da batmasının ardından bu elim kaza birçok romana konu olmuştur. Çalışmamıza konu olan Ertuğrul Firkateyni Faciası'ndan esinlenerek kaleme alınmış romanlarda olay çekirdek vakada ya da çerçeve vakada ele alınmıştır. Olayı çekirdek vakada işleyen romanları aşağıdaki gibi sınıflandırabiliriz.

A. OLAYI ÇEKİRDEK VAKADA İŞLEYEN ROMANLAR

1. GURBETTE SEVDA GÖZYAŞLARI¹²³ (2008)

Erdoğan Şimşek'in¹²⁴ *Gurbette Sevda Gözyaşları* adlı romanı, 1889 yılı Osmanlı Devleti'nin siyasi durumuyla başlar. Giriş niteliğindeki sayfalarda, yazarın ülkeyi Rusya ile savaşa sokanların devleti ne hale getirdiklerinin farkına varmadıklarını sitemli bir dille eleştirdiğini görmek mümkündür. (s. 9)

Yazar, Ertuğrul Firkateyni Faciası'nın kahramanlarından biri olan Ali Bey'in Ertuğrul Firkateyni'ne kaptan olarak atanması haberini öğrendikten sonra eve gelmesi ile asıl olaya giriş yapar.

Ailesiyle iyi bir yaşam süren Ali Bey'in hayatı bir anda Japonya haberi ile alt üst olur. Japonya'ya gönderilecek olan gemiye görevlendirildiğini öğrenen Ali Bey, durumu bir türlü eşine anlatamaz. Günden güne gözlerinin önünde Ali Bey'in

¹²³ ŞİMŞEK, Erdoğan, *Gurbette Sevda Gözyaşları*, Birikim Matbaacılık, Ankara, Ocak 2008, s. 288

¹²⁴ Erdoğan ŞİMŞEK: 1968 yılında doğmuştur. Deniz Subayı olan Erdoğan Şimşek; ilk, orta ve lise öğrenimini Kocaeli'nde, yüksek öğrenimini İstanbul'da yaptı. Uzun yıllar gemilerde çalıştı. Yüksek Lisansını Selçuk Üniversitesi'nde Halkla İlişkiler ve Tanıtım dalında yaptı. Evli ve 2 çocuk babası olan Erdoğan Şimşek'in "Uzakdoğu Elçisi Ertuğrul Firkateyni" ve "Çanakkale'de Batırılan Umudlar" isimli yayımlanmış eserleri bulunmaktadır. (Gurbette Sevda Gözyaşları, İç Kapak)

çöktüğünü gören Ayşe Hanım, eşindeki huzursuz durumun farkına varır ancak, sebebini bir türlü öğrenemez. Bir yandan eşine yolculuğu anlatamamanın sıkıntısını yaşayan Ali Bey diğer taraftan da Harty Bey'in geminin durumu ile ilgili can sıkıcı raporuyla uğraşmaktadır.

Romanda karşımıza çıkan bir diğer kahraman, Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa'nın kızıyla evli olan Albay Osman Bey'dir. Hamide Hanım, Osman Bey'i ilk kez Cuma selamlığında görür ve aşık olur. Osman Bey'i gördüğü zaman ikinci eşiyile evli olan Hamide Hanım babasından derhal kendisini boşamasını ve ne olursa olsun Osman Bey ile evlendirmesini ister. Küçüklüğünden beri kızının her isteğini yerine getiren Hasan Hüsnü Paşa, bu isteğini de hemen yerine getirir. Evliliklerinin ilk zamanları güzel geçer ancak, zamanla Hamide Hanım, Osman Bey'den de sıkılır. Karnı burnunda olan Hamide Hanım, Osman Bey'e sıcaklık göstermemekte, üstelik bu görevi babasının sayesinde kabul edildiğini iddia ederek her gün Osman Bey'i alaycı sözleriyle küçümsemektedir;

“Hadi gene iyisin babam sayesinde bir memleket daha
göreceksin...”(s. 26)

Osman Bey, evde Hamide Hanım'la uğraşırken dışarıda da yolculuk konusunda çıkan dedikodularla canı sıkılmaktadır. Hamide Hanım'ın eşinden kurtulmak için bu göreve Osman Bey'in gönderilmesini istediği ve Osman Bey'in de aynı sebepten dolayı görevi kabul ettiği herkes tarafından konuşulmaktadır. (s. 29)

Ana kahramanlar ve durumları anlatıldıktan sonra geminin durumu izah edilir. Yolculuk için Ertuğrul Firkateyni seçilir ancak, bu haberin öğrenilmesiyle geminin sağlamlığı herkes tarafından konuşulmaya başlanır. Japonya'ya gidecek olan

Ertuğrul Firkateyni'ni inceleyen Harty Bey, gemi hakkında saraya olumsuz rapor gönderir. Durumu öğrenen Bahriye Nazırı sinirlenir ve Harty Bey'i, Ertuğrul Firkateyni'nin Baş Çarkçılığı görevinden alarak adalar vapuruna tayin eder. Albay Osman Bey bu konuda şu açıklamayı yapar;

“-Arkadaşlar malumunuz bu seferde ecnebi olan subay istenmedi. O yüzden Baş Çarkçı Harty gemimizden tayin edildi...”(s.44)

Alıntıdan da anlaşılacağı üzere yazar, Harty Bey'in Ertuğrul Firkateyni hakkında olumsuz rapor verdiği için uzaklaştırıldığı düşüncelerini yok etmek istediğinden Harty Bey'in tayininin gerçek nedenini kendine göre yorum getirerek açıklama gereği duymuştur. Erdoğan Şimşek'in bu konu üzerine yazmış olduğu araştırma kitabı incelendiğinde yazarın orada da Harty Bey'e eleştiri getirdiğini ve olumsuz rapor üzerine saraya yazdığı mektubun gerçek olmadığı görüşünü savunduğu görülmektedir. Yazarın romanında ve araştırma kitabında savunduğu düşünceleri tutarlılık göstermektedir.

Harty Bey'in yerine Baş Çarkçı olarak Ertuğrul Firkateyni'ne atanan İbrahim Bey, gemiyi kontrol eder ve Ali Bey ile aralarında geçen konuşmada Harty Bey'in raporunu yalanlar;

“Peki, şimdi için ne diyorsun, kazanlar sağlam diye rapor vereyim mi?”

“Evet, rapor edebilirsiniz. Kazanların kötü bir tarafı yok süvarim. Eğer kazanların problemi var diyen olursa diplomasını bana iade etsin.” (s.67)

Hazırlıklar yavaş yavaş tamamlanır. Padişah Cuma selamlığında Ertuğrul Firkateyni'ni ve mürettebatını gördükten sonra yolcululuğa çıkılıp çıkılmayacağı

konusunda kesin kararını vereceğini bildirir. Osman Bey ve mürettebatı, o gece sabaha kadar Cuma selamlığı için hazırlanır. Endişe içinde Padişah'ın vereceği kararı bekleyen mürettebatın korktuğu başına gelmez ve Padişah hemen yolculuğa çıkılmasını emreder. Tüm hazırlıklarını tamamlayan mürettebat, sevdikleriyle vedalaştıktan sonra kalabalığın tezahüratları eşliğinde 14 Temmuz 1889 günü İstanbul'dan Japonya'ya doğru yelken açar.

Buraya kadar romanın kurgusunda daha çok gerçek olaylardan esintiler varken gerçek olayla alakası olmayan hayali bir şahıs esere katılmıştır; İngiliz casusu John. Gemi Marmaris'e doğru ilerlerken davetsiz misafirin farkına varılır. İstanbul'dan hareket etmeden önce İngiliz casus John sabotaj düzenlemek için gemiye binmiştir. Bombayı yerleştirmeden yakalanan John, gemiye yaklaşan balıkçı teknesiyle uzaklaştırılır. Firkateyn'de bunlar yaşanırken İstanbul'da da Bahriye Nazırı'na ve Sadrazam'a suikast düzenleyen İngilizler, Osmanlı askerleri tarafından öldürülür. Çıkan olaylar İngilizlerin bu yolculuğu istemediklerini ortaya koymuştur. Bu noktada yazarın Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya'ya yapacağı seyahatin diğer ülkeler tarafından nasıl karşılandığını karakterler üzerinden açık bir şekilde dile getirdiği görülmektedir.

Takip eden sayfalarda, geminin rotası ve uğradığı limanlar gerçeklik sırasına göre aktarılmıştır. İstanbul'dan sonra ilk durak olan Port Said'e ulaşan gemi, kanal idaresinin görevlendirdiği kılavuz kaptanın kumandasında kanalı geçmeye çalışırken kuma oturur. Güzergâh anlatılırken geminin uğradığı ufak kazalar ve aksilikler de aslına uygun şekilde anlatılır.

Romanda, konuyla ilgili akademik kitaplarda daha önce yayımlanmış olan resmi yazışmalarda kullanıldığını görmek mümkündür. Ancak, Osman Bey'in Japonya'ya ulaşmak için İstanbul'a, bir başka deyişle Padişah'a yalan söylediği gibi kurmacalar göze çarpar. Süveyş'te meydana gelen kaza sonucunda İstanbul, Osman Bey'e oluşturacağı bir heyetle birlikte bir posta vapuruna binerek Padişah'ın hediyelerini Japonya'ya götürmesini emreder. Osman Bey ve mürettebatı, İstanbul ile aynı fikirde değildir. Bu durum üzerine Osman Bey yazmış olduğu telgrafta dümen yelpazesinin kırılmadığı aslında eğildiği yalanıyla İstanbul'u gemiyi geri döndürme düşüncesinden vazgeçirir. Uzun müddet havuza alınmayı bekleyen geminin tamiri iki hafta gibi kısa bir süre içerisinde tamamlanır ve mürettebat tekrardan Japonya için yelken açar.

Süveyş'te ki durum bu şekilde anlatılırken İstanbul'da da Osman Bey'in evinde bebek telaşı yaşanmaktadır. Tabi bu durumdan Osman Bey'in haberi yoktur. Yazar zaman zaman geminin maceralarına ara vererek okuyucuda heyecanı diri tutmaya çalışmıştır. Buna bir başka örnek de İstanbul'da Hamide Hanım'ın, Talat Bey ile buluşarak Osman Bey'i aldatması ve hatta Osman Bey fırtınalarla boğuşurken Hamide Hanımın da Talat Bey ile Paris'e gitme hazırlığı yaptığı şeklindeki kurmacalar gösterilebilir.

Hamide Hanım'ın, Talat Bey ile olan ilişkisini arkadaşlarının mektubundan öğrenen Osman Bey, eşine son kez mektup yazarak boşanma isteğini belirtir. Gemi Hong Kong, Nagazaki ve en sonunda da Kobe'ye varır. Kobe'de bir hafta kalınarak gerekli hazırlıklar tamamlanır ve son durak olan Yokohama'ya 7 Haziran'da demir atılır.

Japonya'da mürettebat iyi karşılanır. Osman Bey ve beraberindeki üst düzey subaylar, Japon İmparatoru'na nişan ve hediyeleri takdim ederler. Japon İmparatoru da karşılık olarak Osman Bey ve beraberindekilere nişan takdim eder.

Her şey yolunda giderken Japonya'da kolera salgını baş gösterir ve tüm alınan önlemlere rağmen bu salgından mürettebatta etkilenir. Otuz yedi kişinin yakalandığı koleradan on üç asker hayatını kaybeder. Gemi ve mürettebatı otuz üç gün karantina altında tutulur. Heyet ile ilgili bu bilgiler yine aslına uygun verilirken bu noktada tarihi gerçeklere tekrar müdahale edildiği görülür. Mürettebat daha fazla Japonya'da kalmak istemez. Ancak İstanbul aynı fikirde değildir. Dönüş için acele edilmemesi ve fırtına mevsimi geçene kadar Japonya'da beklenilmesi taraftarıdır. Her şeye rağmen dönüş için kesin kararlı olan Osman Bey ve mürettebatı, 15 Eylül günü oldukça zor şartlar altında geldikleri Japonya'dan ayrılırlar. Bir an önce vatanlarına kavuşmak istemektedirler. Oysa gerçekte Japonların uyarılarına rağmen dön emrinden dolayı gemi yola çıkmıştır.

Geminin batışı şu şekilde okuyucuya aktarılmıştır; Yokohama'dan ayrıldıktan iki gün sonra gemi ve mürettebatı fırtınaya yakalanır. Yokohama'dan henüz 250 mil yol alınmıştır. Sığınacak bir yer ararlar ama her yer kayalıktır. Kömürlükler de su almaya başlamıştır. Mürettebat tayfun mevsiminde yola çıkmanın nasibini almıştır. Karanlıkta sadece Kashinozaki fenerinin ışığı görünüyordur ve mürettebat o ışığı kaybetmemeye çalışır. Kushimoto'daki Ōshima burnuna 10 mil kalmıştır.

Demir atmaktan başka çare kalmaz. Ancak tam demir atarken herkes büyük bir gürültüyle irkilir. Ertuğrul kayalıklara çarpmıştır ve bir daha asla demir

atamayacaktır. Fırtınadan sadece 69 kişi kurtulur ve onlar da Kashinozaki fenerine sığınır.

Bahriye Nazırı, Divanhane'ye geldiğinde alışılmadık bir kalabalıkla karşılaşır. Kalabalığın içinden yaşlı bir teyze Bahriye Nazırı'nın yanına yaklaşarak;

“Evladım, Ertuğrul batmış diyorlar, doğru mu?”(s.284) der.

Yazar eserine Ali Bey ile Ayşe Hanım arasındaki sevda bağını dile getirerek başlangıç yaptığı gibi sonu da aynı şekilde bağlamıştır. Ali Bey, Ayşe Hanım'ın kendisine yolculuk öncesi verdiği saçlarını cebinden almaya çalışırken ağzından kan boşalır. Ali Bey son bir hamle eşinin saçlarını avuçlarının içine alır ve son kez;

“Ayşe'm döküldü dudaklarından. Hırçın deniz, yorgun
bedenini ters çevirdiğinde son kez gözyaşı döküyordu Ali
Bey...”(s.283)

Kazadan kurtulan askerler Japon halkın yardımıyla tedavi edilmeye çalışılır. Daha sonra Alman gemisi Wolf yaralıları kaza mahallinden alarak Kobe'ye götürür. Tüm aramalara rağmen Osman Paşa'nın cesedi bulunamaz. Ama yine de Osman Paşa için sözde bir mezar inşa edilir, sağ tarafına geminin süvarisi Albay Ali Bey ve doktoru Albay Hüsnü Bey gömülür.

1. 1. Ertuğrul Firkateyni Faciasının Esere Yansıması

Erdoğan Şimşek'in, *Gurbette Sevda Gözyaşları* adlı romanı ayrıca *Vuslata Beş Kala Gidip de Dönmeyenler Ertuğrul*¹²⁵ adıyla da 2008 yılında yayınlanmıştır.

¹²⁵ ŞİMŞEK, Erdoğan, *Vuslata Beş Kala Gidip de Dönmeyenler Ertuğrul*, Elips Kitap, Mayıs 2008, s. 327

Erdoğan Şimşek eserini, Japon sularında yakalandığı fırtınada kayalıklara çarparak batan Ertuğrul Firkateyni'nde şehit olan 527¹²⁶ vatan evladına ithaf etmiştir.

Romanın genelinde konunun duygusal bağlamda ele alındığı açıkça belli olmakla birlikte, yazar konuya bazı açılardan kendine göre de yorum getirmiştir. Özellikle Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya'ya gönderilmesi hususunda görünen nedenlerin altında farklı bir sebep olduğunu savunan yazar, II. Abdülhamid'in Panislamizm siyasetini gütmek amacıyla Ertuğrul Firkateyni'ni gönderdiğini düşünmektedir. Bu düşüncesini şöyle ifade eder;

“Osmanlı Devleti'nin Mısır'dan İngilizleri çıkartmak için olan çabaları başarılı sonuç vermese de Mısır'ın yerli halkının İngilizlere karşı kışkırtılması becerilmiştir. Sırada Uzak Doğu'daki İngiliz sömürgesi altında bulunan Müslüman halkların İngilizlere karşı kışkırtılması vardı. İşte bu noktada Japonya'ya harp gemisi gönderilmesi Abdülhamid için parlak fikirdi. Bu fikir İngilizleri çok ürkütmeden yapılmalıydı. Bu fikir bir sene gibi kısa bir sürede olgunlaşacak ve Japonya'ya gemi gönderilmesinin bahaneleri ortaya konmuş olacaktı. Bu görev için seçilecek geminin resmi amacı Japonya'ya iade-i ziyaret ve Türk Deniz Harp Okulu öğrencilerinin tatbikatı olarak gösterilebilir.”(s.21)

Bu konu üzerine araştırma yapan çoğu araştırmacı II. Abdülhamid'in, Ertuğrul Firkateyni'ni Japonya'ya göndermesinin altında yatan gerçeğin Panislamizm'i yaymak olduğunu düşünmektedir. Bu araştırmacılar içerisinde Hee

¹²⁶ Yazar kitabın ön sayfasında 527 şehit olarak ifade etmişse de henüz şehit sayısı konusunda netlik yoktur.

Soo Lee; *Osmanlı Japon Münasebetleri ve Japonya'da İslamiyet*¹²⁷, Selçuk Esenbel; *Japanese Perspectives of the Ottoman Empire*¹²⁸, Kaori Komatsu; *Bir Dostluğun Doğuşu Ertuğrul Firkateyni Faciası*¹²⁹, Cezmi Eraslan; *II. Abdülhamid ve İslam Birliği*¹³⁰, Hüseyin Can Erkin; *Geçmişten Günümüze Japonya'dan Türkiye'ye Bakışlar*¹³¹ adlı eserlerinde Abdülhamid'in Panislamist düşüncelerle gönderdiğini savunurlar.

Diğer yandan II. Abdülhamid'in Panislamizm politikasını benimseyip benimsemediği de araştırmacılar arasında hala tartışma konusudur. Bazı araştırmacıların II. Abdülhamid'i Panislamizm'in kurucusu olarak değerlendirirken bazılarının da bu düşüncenin tam tersini savunduğu düşüncesindedirler. II. Abdülhamid'in Müslümanların birliği fikrini, Osmanlı İmparatorluğu'nun bekası için yeri geldiğinde kullandığı ortadadır. Ancak ortada belli stratejisi ve maddi kaynakları bulunan, ideolojik olarak inanmış kadroları olan bir Pan akımından bahsetmek mümkün gözükmemektedir.¹³²

Müslümanların bağımsız olmak, yeniden benliklerini kazanmak amacıyla faaliyet gösterme istekleri Batılı siyasetçi, oryantalist ve yazarlarca Panislamizm olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca Müslümanların, halife sıfatıyla Osmanlı Sultanı'ndan yardım istemeleri de bu düşüncenin pekişmesine neden olmuştur.

¹²⁷ LEE, H. Soo, *Osmanlı Japon Münasebetleri ve Japonya'da İslamiyet*, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1989, s. 27

¹²⁸ ESENBEL, Selçuk, "*Japanese Perspectives of the Ottoman Empire*", **The Rising Sun and the Turkish Crescent**, Boğaziçi University Press, İstanbul, 2003, s. 21

¹²⁹ KOMATSU, Kaori, *Ertuğrul Faciası Bir Dostluğun Doğuşu*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1992, s. 37

¹³⁰ ERASLAN, Cezmi, *II. Abdülhamid ve İslam Birliği*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1995, s. 366

¹³¹ ERKİN, Hüseyin Can, *Geçmişten Günümüze Japonya'dan Türkiye'ye Bakışlar*, Vadi Yayınları, Ankara, Eylül 2004, s. 90

¹³² Ayrıntılı bilgi için bkz: DÜNDAR, Ali Merthan, *Panislamizm'den Büyük Asyacığa Osmanlı İmparatorluğu, Japonya ve Orta Asya*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2011

Ertuğrul Firkateyni'nin Panislamizm siyaseti altında Japonya'ya gönderildiğine dair kesinlik söz konusu değildir. Ali Merthan Dündar'ın da makalesinde¹³³ belirttiği gibi Ertuğrul Firkateyni mürettebatı yolculuk esnasında Panislamist faaliyetlerde bulunmamıştır. Bu konuda ne bir broşür ne de Osmanlı Bayrağı dağıtılmıştır. Bu da sanılanın aksine bu düşünceyle gemi mürettebatının en azından gidiş yolunda herhangi bir propaganda faaliyetinde bulunmadığını gösterir.

Bir Deniz Subayı olan yazarın, Ertuğrul Firkateyni olayı üzerine iki romanı dışında *Uzakdoğu Elçisi Ertuğrul Firkateyni* adı altında bir de araştırma kitabı bulunmaktadır. Dolayısıyla romanında, yazarın konuya oldukça hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Ertuğrul Firkateyni'nin teknik özellikleri hakkında oldukça geniş bilgilere yer veren yazar, dipnotlarda da roman içinde kullanmış olduğu terimler hakkında açıklayıcı bilgiler de vermiştir. (s. 25) Gemi terimlerinin anlamlarını dipnotlarda açıklamasının yanı sıra roman sonunda da görsel olarak resimlerle açıklamıştır.

Romanda Ertuğrul Firkateyni ile ilgili hadiselerin zaman zaman kesildiği bölümler bulunmaktadır. Bu bölümlerin içerisinde yazar, Türk - Japon ilişkilerine değinerek II. Abdülhamid'in Japonlarla dostluk kurmak istediğini ve Japonlara güveninin tam olduğunu okuyucuya aktarmıştır;

“Paşa düşmanımın düşmanı benim dostumdur. Üstelik Japonlar kadirşinas bir millettir. Ben bunu bilirim bunu söylerim, istesinler askerde gönderelim, onların nankörlük etmeyeceklerine dair kanaatim tamdır. Gelen harp gemilerindeki zabitlerin saygıda

¹³³ DÜNDAR, Ali Merthan, “*Muhayyel Tarihe İtiraz Ertuğrul Faciası, Yamada Torajiro ve Abdülhalim Noda Shotaro Üzerine*”, **IV. Uluslararası Türkoloji Kongresi**, 13-14 Mayıs 2011

kusur etmediklerini görmedin mi? Adamlar bizi garba karşı köprü olarak kullanmak istiyorlar. Bırak kullansınlar, kullanan dost olsun bize yeter.”(s.38)

Yazarın bu düşüncesine karşılık olarak II. Abdülhamid’in kendisinin yazdığı iddia edilse de bu konuda da netlik bulunmayan¹³⁴ ve Fransızcadan tercüme edilen Siyasi Hatıratı’nda II. Abdülhamid, Japonlara güvenmediğini açıkça ifade etmiştir;

“...Ben Şahsen uzak dostumuz Japonya’dan fazla bir fayda ümit etmemekteyim...”¹³⁵

Dolayısıyla eserde ifade edilen şekilde bir güvenme söz konusu olmadığı söylenebilir.

Ertuğrul Firkateyni’nde Süvari görevinde bulunan Yarbay Ali Bey’in eşine yazmış olduğu mektupları kitap olarak yayınlayan torunu Canan Yücel Eronat’ın *Ertuğrul Süvarisi Ayşe Hanım’dan Ali Bey’e Mektuplar*¹³⁶ adlı eserinin yayınlanmasından yaklaşık bir yıl sonra romanını yayınlayan Erdoğan Şimşek, romanını yazarken bu kitaptaki mektupların etkisinde kaldığı görülmektedir. Romanın genelinde Ayşe Hanım ile Ali Bey arasındaki aşk dolu sözler hâkim olmakla birlikte ikili arasındaki duygusal atmosfer eserin hemen hemen her karesinde hissedilmektedir.

Eserde duygusallığın ön planda olduğu sahnelerin birinde Ayşe Hanım, Ali Bey’in gideceğini öğrenir ve gözyaşlarına hâkim olamaz, eşinin üzülmesine dayanamayan Ali Bey de Ayşe Hanım’ı sevda dolu sözleriyle teselli etmeye çalışır;

¹³⁴ II. Abdülhamid’in Siyasi Hatıratı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: YALÇINKAYA, Alaeddin, “*Hatırat-ı Sultan Abdülhamid Han-ı San-i: Sultan Abdülhamit’in Hatıra Defteri Üzerine*”, **Tarih ve Toplum**, Cilt: 18, Sayı: 105, İstanbul, Eylül 1992

¹³⁵ *Sultan Abdülhamit Siyasi Hatıratım*, Dergah Yay., İstanbul, Mayıs 2010, s. 102

¹³⁶ ERONAT YÜCEL, a. g. e. , s. 84

“Ne olur ağlama sultanım. Biliyorsun ki ben de seninle hayat buldum. Seninle sevildim, seninle sevdim...”

“Ayşe’ m benim. Mesafeler, sevdaya mani midir? Yürek uzaklarda da olsa taşınmaz mı?”

“Ali’ m yüreğim bende mi sanki, sen her gidişinde alıp götürmedin mi?”(s.54)

Ali Bey’in gidişinden sonra Ayşe Hanım eşinin hasretine dayanamaz, içini eşine yazdığı mektuplara döker;

“... Ali ben yandım! Bir defa değil, bin defa yandım. Her gün, her saat, her dakika ve her an yandım. Bu sevda ateşinde hep yanacağım...”

“...Ali, sen yüreğimsin, iki ciğerimsin, aldığım nefesimsin, ışığım, gündüzümsün, geceleri yolumu aydınlatan ay ışığımsın...”(s.120-121)

Eserde olduğundan fazla duygusallaştırılarak aktarılan diğer bir durumda Osman Bey’in eşiyle olan münasebetidir. Osman Bey, sırdaşı Baş Çarkçı Albay İbrahim Bey’e eşi ile arasının ne kadar kötü olduğunu şöyle açıklar;

“-Çocuğumun nasıl olduğundan dahi haberim yok Baş Çarkçım. Hamide Hanım’dan hiçbir mektup almadım. Telgraf çekip çocuğumuzun doğduğunu dahi haber vermedi. Ağabeyim tebrik için telgraf çekti. Hasan Hüsnü Paşa mektup yazdı, damat gözün aydın, nur topu gibi bir çocuğun oldu dedi. Baş Çarkçım,

düşünebiliyor musun çocuğumun kız mı erkek mi olduğunu dahi söylemek kimsen aklına gelmemiş...”(s.233)

Romanın başlığından da anlaşılacağı üzere eser aşk romanı niteliğindedir. Yazar romanında duygusallığı ön planda tutarak okuyucunun eserden kopmasını engellemiş ve eserinde sürükleyiciliği sağlamaya çalışmıştır. Nitekim tarihi romanlarda olaylar kuru tarihi bilgiler şeklinde okuyucuya sunulduğunda okuyucu eserden sıkılabileceği, hatta eseri okumadan yarıda bırakacağı öngörülebilir.

Ali Bey ile Ayşe Hanım arasındaki sevdayı anlatan bölümden sonra, Osman Bey ile Hamide Hanım arasındaki şiddetli geçimsizliğin anlatıldığı bölüm gelir. Ertuğrul Firkateyni komutanı Osman Bey’in eşi ile yaşadığı sorunlar incelenilen her romanda değinilmiş, bu durum Osman Bey’in askeri kişiliğinin önüne geçmiştir. Bu konunun romanların yanı sıra bilimsel kitapların da tartışma konusunu oluşturduğunu görmek mümkündür.

Aralıklarla duygusal bölümler katan yazar, gerçek olaylardan yola çıkarak kurguladığı eserinde kronolojik sıraya dikkat etmiştir. Bu yönüyle roman Ertuğrul Firkateyni Faciası olayının tarihi boyutunu inceleyen bir araştırma görünümü kazanır. Ertuğrul Firkateyni hakkında yazılmış olan inceleme ya da resmi kaynaklardan yapılan alıntılar da bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Yazarın, Ertuğrul Firkateyni’nin yanı sıra eserinde tarihle ilgili başka konulara da değinmeye özen gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu bilgiler Ertuğrul Firkateyni dışında verilen ansiklopedik bilgiler niteliğindedir. Örneğin;

“Seydi Ali Reis, 1498 yılında İstanbul’da doğdu. Tersanede reis olarak çalıştıktan sonra, Osmanlı donanmasının Akdeniz’deki bütün faaliyetlerine katıldı...”(s. 192)

Ayrıca Ertuğrul Firkateyni ile ilgili olarak da yolculuk boyunca izlediği güzergâhı, limanlara varış tarihi, nerelerde kömür ve yiyecek ikmali yaptığı, yolculuk süresince kaç defa kaza geçirdiğine kadar küçük ayrıntılar dahi atlanmamış, eserin içerisinde olayın derinlemesine okuyucuya aktarılması özen gösterilmiştir.

“7 Ekim 1889’da İngiliz işgali altında bulunan Aden Limanına varan Ertuğrul burada kömür ve yiyecek ikmali yaptıktan sonra dört gün kaldığı bu limandan Kolombo’ya gitmek üzere yola çıkmıştı.”(s.174)

“Üç buçuk ayı aşan seyir sürecinde Ertuğrul’un başına ikisi Süveyş kanalı geçişi olmak üzere Bombay - Kolombo seyrinde de baş bodoslamadan su alması ile toplam üç olay geldi.”(s.196)

“Seylan’ın güney burnundan dolaşarak Sumatra Adası’nın kuzeyindeki Acin Burnuna doğru rotayı aldı...”(s.197)

Kaza sonrası yaşananlarla ilgili olarak Japon halkın fedakârlıklarına eserde kısaca yer verilmiştir.

“...Denizde ceset arama çalışmalarına halk küçük teknelerle, Japon bahriyeliler ise harp gemileriyle devam ediyordu. Fırtına hala dinmediğinden arama çalışmaları arada bir sekteye uğruyordu. Japon halkı fedakârlıkta adeta birbirleriyle yarışıyorlardı. Gece gündüz çalışarak 121 ceset toplandı...”(s.286)

Romanda Ertuğrul Firkateyni'nin ulaştığı limanlarda halk tarafından coşku ile karşılanması olayı okuyucuya abartılarak aktarılmıştır.

“Dünyanın kalbi Ertuğrul ile birlikte Bombay’da atıyordu...”(s.180)

Ertuğrul Firkateyni'nin uğradığı limanlar İngiliz ya da Fransız sömürgesinde yaşayan Müslümanların bulunduğu limanlardır. Ertuğrul Firkateyni limana varmadan önce haberinin geldiği ve her gittiği limanda kendisinden önce gelen halk tarafından coşkuyla karşılandığı bilinen bir gerçektir. Ancak bu karşılama merasimleri, eser içerisinde yaşanılardan fazlası olarak aktarılmıştır.

Ertuğrul Firkateyni üzerine yapılmış akademik çalışmalarda suçlanan Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa, eserde babacan karakterli olarak okuyucuya aktarılmıştır. Romanda Nazır, Süvari Ali Bey'in büyük kızı Neyyire ile çok iyi bir arkadaş, damadını öz oğlu gibi seven bir baba karakterindedir.

Eserin içeriğinde Japonya ve Japonlar hakkında çok az bilgi verildiği, sadece kaza sonrası yaşananlarla ilgili Japon halkının göstermiş olduğu fedakârlıkla sınırlandırıldığı görülmektedir. Ayrıca Japonya'daki yer adlarının *Koşino*¹³⁷, *Koşimoto*¹³⁸ vb. ve kaza mahalline gönderilen Japon Harp gemisi *Yaeyama*'nın *Yapayama* olarak yanlış yazılmıştır.

Ertuğrul Firkateyni dışında eserin içerisinde 19. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin siyasi durumu ile ilgili bilgi bulmak da mümkündür.

¹³⁷ Kashinozaki

¹³⁸ Kushimoto

“Girit’teki problemler tahammül edilemez bir noktaya gelmiş, meseleye Avrupa devletleri müdahil olmuşlardı. Balkanlar patlamaya hazır bir bomba olarak Osmanlı Devleti’nin elinde duruyordu. Mısır’a giren İngilizler çıkmak bir yana, halkı Osmanlı Devleti’ne kışkırtmak için her gün yeni planlar düşünüyor, düşündüklerini uygulamaya koyuyorlardı. Demiryolu imtiyazı elde etmek için Almanlar, İngiliz ve Fransızlar birbirleriyle yarışıyor, imtiyaz alan demiryollarının geçtikleri yerlere okul, hastane vb. yaptırıyorlar dillerini ve kültürlerini yayıyorlardı. Doğu’da teba-yı sadık olan ermeni vatandaşlar kışkırtılıyor, Hicaz’da Arap milliyetçiliği körükleniyorken Bosna’da ayrı kazanlar kuruluyordu. Petrol aramak bahanesi ile arkeolojik kazı yapan İngiliz ve Almanlar, dış borçlar, içeride sokağa dökülenler...”(s.206)

Erdoğan Şimşek romanında, Ertuğrul Firkateyni olayını reel zaman ve kişilerden yola çıkarak işlemiştir. *Gurbette Sevda Gözyaşları* adlı eserinde içerdiği alıntılar, Ertuğrul Firkateyni’nin yolculuk esnasında yaşadığı olaylar, kişilerin tasvir edilmesi, okuyucuyu sıkmamak için eklenen kurgularla Ertuğrul Firkateyni olayını kurgusal alana başarıyla taşıyan bir roman olarak değerlendirmek mümkündür.

2. HOŞÇAKAL MAYUMİ¹³⁹(2002)

Olayı çekirdek vakada işleyen bir diğer romanda Erdal Güven’in *Hoşçakal Mayumi* adlı eseridir. Erdal Güven¹⁴⁰, eserine Tokatlının kahvehanesindeki

¹³⁹ GÜVEN, Erdal, *Hoşçakal Mayumi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, Mart 2002, s. 238

¹⁴⁰ Erdal GÜVEN: 1964 yılında doğdu. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Basın Yayın Bölümü’nü bitirdikten sonra, bir yıl boyunca Hürriyet Vakfı Erol Simavi Özel İletişim ve Eğitim Merkezi’nde gazetecilik eğitimi aldı. Üniversite birinci sınıftayken Hürriyet Haber Ajansı Eskişehir Bürosunda stajyer öğrenci olarak başladığı meslek hayatında, *Hürriyet* gazetesi Ankara bürosunda muhabirlik, *Hürriyet* gazetesi Tokyo temsilciliği, Hürriyet Haber ajansı genel müdür yardımcılığı, Hürriyet Haber

denizcilerin Japonya heyecanı ile giriş yapar. Mayıs ayının ortasında Padişah II. Abdülhamid'in Japonya'ya bir gemi yollayacağı dedikodusu her yere yayılır. Her denizcinin gitmek istediği ve heyecanlandığı bu yolculuk konusunda Küçük Nureddin, farklı bir heyecanlı ve isteklidir.

Yazar giriş bölümünden sonra olayla ilgisi olmayan hayali kahramanı Küçük Nureddin'in geçmişini anlatmaya başlar. Çarkçıbaşı Nureddin Efendinin oğlu olan Küçük Nureddin, babası Tobruk'ta bıçaklandıktan sonra dünyaya gelmiş, annesi tarafından da babasının bir hatırası olarak Nureddin adı verilmiştir. Ailenin en küçüğü olduğu için de herkes ona Küçük Nureddin olarak seslenmiş ve genç delikanlı olmasına rağmen herkes, ona Küçük Nureddin olarak seslenmeye devam etmiştir. Annesi ile birlikte Hasköy sırtlarında yaşayan Nureddin, babası gibi gemileri sever ve donanma hakkında her şeyi bilir. (s. 18)

Hayali kahraman Küçük Nureddin'in hayat hikâyesinden sonra eserde Ertuğrul Firkateyni olayına giriş yapılır. Prens Komatsu'nun İstanbul'a ziyaretinin ardından II. Abdülhamid iade-i ziyaret yapmak amacıyla Japonya'ya savaş gemisi göndermeye karar verir. Bu vesile ile Bahriye Mektebi son sınıf öğrencilerinin de okulda gördükleri teorik bilgileri denizde uygulamalarını ister. Bu görev için Padişah, Osmanlı tersanelerinde inşa edilen bir geminin Osmanlı'yı temsil etmesinin daha uygun olacağına karar verir. Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa da hem yelkenle hem de kömürle gidebilen Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya'ya gönderilmesini Sadaret'e önerir. Yazar burada Ertuğrul Firkateyni'nin seçilme nedenini vurgulamaktadır.

Araştırma Servisi müdürlüğü ve köşe yazarlığı yaptıktan sonra yazılı basından televizyona geçti. Kanal D Haber Merkezi'nde editörlük yaptı, "Bu Sabah" ve "Bu Gece" isimli haber programlarının yapımcılığını üstlendi. Erdal Güven'in Japonya üzerine dört kitabı bulunmaktadır. (Hoşçakal Mayumi, İç Kapak)

Haberin etrafta duyulmasıyla birlikte halk arasında geminin görevi tamamlayıp tamamlayamayacağı konusunda tartışmalar başlar. Bu tartışmaların üzerine Albay Harty Bey'de Sadaret'e gemi hakkında olumsuz rapor verir. Olayı öğrenen Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa, Harty Bey'i Ertuğrul Firkateyni'nin Baş Çarkçılığı görevinden alarak adalar vapuruna tayin eder. Durumu öğrenen Sultan II. Abdülhamid, geminin derhal yeniden bakımdan geçirilmesini emreder. Bahriye Nazırı da bunun üzerine hemen komisyon kurarak gemiyi tekrardan inceletir. İmalat ve Fabrikalar Komisyonu inceleme sonucu gemiye olumlu rapor verir. Ancak bu durum da dedikoduları engelleyemez. Bu sefer de komisyonun Bahriye Nazırı'ndan çekindiği için olumlu rapor verdiği etrafta konuşılmaya başlanır. Bahriye Nazırı'nın da dedikoduların önüne geçmek için damadını gemiye komutan olarak atamaktan başka çaresi kalmaz.

Padişah, gemiyi Cuma selamlığında gördükten sonra son kararını vereceğini açıklar. Cuma selamlığı için hazırlıklar yapan mürettebatın arasında Osman Bey'in dikkatini Küçük Nureddin çeker ve bu çalışkan delikanlıyı özel ulaşı tayin eder. Padişah, Cuma selamlığından sonra geminin Temmuz'un ikinci haftası yola çıkmasını emreder. Her şeye rağmen Ertuğrul 14 Temmuz 1889 günü öğleden sonra bilinmezlere doğru yelken açar.

Yazar bu bölümden sonra Ertuğrul Firkateyni olayına biraz ara vermekte ve romanın ikinci ana kahramanı olan Japonya'daki güzel kızını anlatmaktadır. Babası ve annesi öldükten sonra hayatta tek başına kalan Yumi'yi, sokakta baygın halde Izumi bulur. Izumi, Okiya'nın¹⁴¹ Okamisi'dir¹⁴². Yumi, yeni hayatında Okiya'nın küçük

¹⁴¹ Okiya: Geşaların yaşadığı ev.

¹⁴² Okami: Geşa evinin sahibi.

Tamago'sudur¹⁴³. Haftanın altı günü eğitim almak için okula giden Yumi, ayrıca Izumi ve Omagari'ye de hizmet etmektedir. Günler hızla geçer ve sonunda Yumi'nin Maiko¹⁴⁴ olacağı gün gelir. İzumi onun için tertiplelediği şölende Yumi'yi, herkese Maiko Mayumi olarak tanıtır. Mayumi'nin mutluluğu uzun sürmez ve annesi yerine koyduğu Izumi şölen sonunda ölür.

Japonya bölümünden sonra Ertuğrul Firkateyni olayını anlatmaya devam eden yazar, geminin İstanbul'dan sonraki rotasını anlatır. Gemi Saygon, Hong Kong, Nagazaki derken Kobe'ye varır. Burada bir hafta kalarak genel bir hazırlık yapılır ve daha sonra son durak Yokohama'ya demir atılır. Japonya'ya varduktan sonra Osman Paşa, Japon İmparatoru ile görüşmek için hemen Tokyo'ya geçer. Bu görüşmesinde Osman Paşa'ya Nureddin eşlik eder. Görüşmenin akşamına Osman Paşa ve Nureddin, Protokol Müdürü'nün tertiplelediği, Geysaların da eşlik ettiği davete katılırlar. Nureddin davet esnasında tanıştığı Mayumi'ye aşık olur.

Diğer taraftan Japonya'da kolera salgını ortaya çıkar. Alınan tüm önlemlere rağmen bu salgın gemiye de sıçrar ve otuz yedi kişinin yakalandığı hastalıktan on üç asker hayatını kaybeder. Bu olay üzerine dönüş için hazırlıklara başlanır.

Kaza anında yaşananlar romanda şöyle açıklanır: Dönüş için her şey hazırdır. Japonlar fırtına mevsiminde yola çıkmanın tehlikeli olacağını, bu yüzden de fırtına mevsimi geçene kadar Yokohama'da kalmalarını isterler. Verilen emre karşı gelemeyeceğini belirten Osman Paşa tüm uyarılara rağmen mürettebatı ile birlikte vatana doğru yelken açar. Yolculuğun başında her şey normaldir. Ancak çok geçmeden şiddetli bir fırtına başlar. Fırtına sonucu kayalıklara çarpan gemi,

¹⁴³ Tamago: Argoda çırak geysa anlamındadır.

¹⁴⁴ Maiko: Çırak geysa.

içerisindeki mürettebatıyla birlikte batar. Geminin batışını izleyen Osman Paşa gözyaşlarına hâkim olamaz, Nureddin de babası gibi sevdiği komutanın hemen yanında sevdiğine veda eder.

“Sayonara Mayumi...”(s.238)

2. 1. Ertuğrul Firkateyni Faciasının Esere Yansıması

Erdal Güven’in bu eseri, Ertuğrul Firkateyni Faciası ile ilgili olarak iki ciltten oluşan romanlarından birinci cildini oluşturmaktadır. Ertuğrul Firkateyni Faciası olayın hâkim temasıdır. Yazar romanın önsözünde, eserini yazmaktaki amacını dile getirir. Buna göre; Ertuğrul Firkateyni’nin battığı yer olan Kushimoto’ya 1994 yılında yaptığı ilk ziyaretinden sonra kitabı yazmaya karar vermiştir. Bu kararında Wakayama Belediye Başkanı ile birlikte Kushimoto’daki tören alanına giderlerken yaşadığı bir olay etkili olmuştur. Tören alanına varmadan önce gayet güneşli ve güzel olan hava, tören alanına vardıktan sonra aniden bozmuş ve yağmur çiselemeye başlamıştır. Tören boyunca devam eden yağmur, yazar adadan ayrıldıktan sonra aniden kesilmiştir. Bunun üzerine Wakayama Belediye Başkanı yazara yaklaşarak;

“Kushimoto’ya ne zaman bir Türk gelse mutlaka yağmur yağar ve biz bu yağmurların şehit denizcilerin gözyaşı olduğuna inanırız.” demiştir.

Bu olayın sadece tesadüf olduğunu düşünen yazar, Tokyo’da kaldığı süre zarfında çoğu kez ziyaret ettiği şehitliğe ne zaman gitse inceden yağmur yağdığını fark etmiş ve bu tesadüf de onu Ertuğrul Firkateyni olayı üzerine araştırma yapmaya teşvik etmiştir. Yazarın eserinin önsözünde yaptığı bu açıklamadan yola çıkarak önceden olay hakkında hiçbir şey bilmediğini yaşadıklarına binaen olayı araştırmaya

karar verdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca yazar önsözde şehitlerin ruhlarını rahatsız etmemek için de romanın başkahramanını mürettebat listesinden seçmediğini belirtmiştir.

Eserine 19. yüzyıl Osmanlı Donanmasının durumuyla başlayan Erdal Güven, II. Abdülhamid'in donanmayı Haliç'e çekirtmesini ağır bir dille eleştirmiş, II. Abdülhamid dönemini donanmanın en kötü yılları olarak nitelendirmiştir;

“...Bakımsızlıktan çürüyen gemileri önce fareler terk ediyordu. Gemilerden kaçan fareler nedeniyle yalnız Kasımpaşalılar değil, Hasköy'ün tepelerinde yaşayanlar bile illallah demeye başlamışlardı...Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa, donanmanın elde kalan gemilerini koruyabilmek için bir emir yayınlayarak, tüm personelinin aynı anda gemiye çıkmasını yasaklamıştı...”(s.11-12)

Donanmanın durumundan sonra Prens Komatsu'nun ziyaretiyle olayı anlatmaya devam eden yazar, Türkiye'deki çoğu araştırmacının yapmış olduğu hataya düşerek Prens Komatsu'yu, İmparator Meiji'nin amcası olarak ifade etmiştir. Oysa Prens Komatsu, İmparator Meiji'nin yeğenidir. Bu konu ile ayrıntılı bilgi II. Bölüm'de Ertuğrul Firkateyni Faciası adlı konu başlığı altında detaylandırılmıştır.

Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa, her şeye rağmen Ertuğrul Firkateyni'nin gitmesi konusunda ısrarını sürdürür. Harty Bey'in gemi hakkında olumsuz rapor vermesi üzerine Padişah geminin yeniden incelenmesini emreder. Ancak F.Sayan Ulusan Şahin, Türk-Japon İlişkileri adlı eserinde İnceleme Heyeti tarafından sunulan; “*Ertuğrul Firkateyninin Japonya'ya gitmesinde sakınca yoktur*” şeklindeki raporun altında Harty Bey'in de imzası olduğunu iddia etmektedir. Ayrıca

Harty Bey'in sunmuş olduğu olumsuz raporu incelediğimiz kaynaklar içerisinde yer almamaktadır.

İnceleme sonucunun olumlu çıkmasının ardından Bahriye Nazırı bu görev için Ertuğrul'un komutanlığına damadı Osman Bey'i önerir. Yazar Osman Bey'in bu göreve seçilme sebebini Şöyle ifade eder;

“Bu uzun sefere damadını gönderirse hem dedikodulara son verecek hem de kızının isteğini yerine getirmiş olacaktı...”(s.41)

Görüldüğü zere *Hoşçakal Mayumi* romanı, Ertuğrul Firkateyni'ni konu alan ya da ondan bahseden diğer romanlarla, Osman Bey'in göreve gönderilme ve görevi kabul etme konusundaki sebebi hususunda birleŐmektedir.

“...Hatalı bir evlilik yapmıŐtı. Bu uzun sefer bir anlamda kurtuluŐ olacaktı. Karısının dırdırından bıkmıŐtı. Hiçbir Őeyden memnun olmuyordu Hamide. Őımarıklıkları artık bunaltıyordu...”(s.47)

Geminin yola çıkışıyla olay anlatılmaya devam edilir. 14 Temmuz 1889'da 607¹⁴⁵ kişilik mürettebatıyla birlikte İstanbul'dan Japonya'ya doğru yelken açan Ertuğrul Firkateyni, Süveyş'e kadar sorun yaŐamaz. Ancak Süveyş'e vardıktan sonra kanalı geçme esnasında st üste iki kaza geçirir. Kazanın sorumlusu olarak diğer romanlardan farklı olmayarak kılavuz suçlanır. Kılavuz kaptanın iÇine son verilir ve kanal idaresinde bulunan parası tamir için kullanılması sağlanır.

¹⁴⁵ Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya yolculuğunda mevcudunun kaç olduğuna dair net bir bilgi yoktur.

Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya'ya gönderildiği dönemde 1877 - 78 Osmanlı - Rus Savaşı'nın sonucunda; Romanya, Sırbistan ve Karadağ özerklik kazanmış, Anadolu ve Rumeli topraklarının Rusya'ya, Bosna - Herseğin Avusturya'ya terk edilmesi sonucu Osmanlı Devleti bu devletlerden aldığı vergiden mahrum kalmıştır. Ayrıca transit ticareti önemini yitirmiş, Mısır'ın İngilizler tarafından işgal edilmesi üzerine güney Avrupa ile Asya arasında en kısa yolu temsil eden Süveyş - Kızıldeniz yolu da Osmanlıların elinden çıkmıştır. II. Abdülhamid dış borçları ödemek için 1881 yılında Duyun-u Umumiye idaresini kurmak zorunda kalmıştır. Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti'nin, Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya'ya gönderildiği dönemdeki ekonomisi oldukça kötü durumdadır. Ancak yine de kılavuzun maaşı ile geminin tamir edilmesini sağlayacak kadar da ekonomisi kötü durumda olmadığı düşünülmektedir. Dolayısıyla yazar bu noktada olayı dramatikleştirmektedir.

Tamiri tamamlanan gemi 23 Eylül günü Aden'e doğru yol alır. Aden'den sonra Bombay'a gelen geminin burada halk tarafından karşılanması abartılı olarak dile getirilir;

“Müslüman Hintlilerin yanı sıra, Budist köylüler de bir döneme damgasını vuran bu büyük imparatorluğun gemisini görebilmek için, kilometrelerce yol katederek Bombay'a geliyorlardı.”(s.113)

Bombay'da kömür ve yiyecek ikmali yapıldıktan sonra Kolombo'ya doğru yelken açılır. Yazar Bombay'daki kömür ve yiyecek ikmali sırasında yaşananlarla Nureddin karakteri üzerinden o dönem Osmanlı ekonomisine tekrardan gönderme yapmaktadır;

“...Gerçi birçok hizmet Bombay liman idaresi tarafından ücretsiz olarak verilmişti ama alınan erzak ve kömür oldukça yüklü bir meblağ tutuyordu. Gemi kasasında tüm masrafı ödeyecek kadar para yoktu. Nureddin saatler süren çetin pazarlıktan sonra, hesabı yarı yarıya indirmeyi başarınca, başta Albay Osman Bey olmak üzere tüm gemi personeli derin soluk aldı...”(s.115)

Eserin içerisinde Ertuğrul Firkateyni olayı dışında dönemle ilgili ekonomik ayrıntılara da değinmesi Erdal Güven’in olayın geçtiği dönemi en ince ayrıntısına kadar incelediğini göstermektedir. Bunun yanı sıra yazar, firkateynin sağlam olmadığını inanmakta ve bu görüşünü yolculuk esnasında Ali Bey ve Osman Bey karakteri üzerinden okuyucuya aktarmaktadır.

“Bu kadar çürük üç ayın işi değil. Daha önceden başlamış, kurtlar için için yemiş tahtaları. Bu da geminin İstanbul’da gerekli onarımı görmediği sonucunu ortaya çıkartıyor...”(s.118)

Olayı anlatmaya devam eden yazar, Singapur ile Japonya arasında yaşanan yolculuğa kısaca değinmiş ve yolculuk süresince yaşananların anlatıldığı bölümde, mürettebatın tek şairi ve vakanüvisti kabul edilen Ali Ruhi Bey’e yer vermiştir. Eseri çekirdek vakada ele alan romanlar incelediğinde Ali Ruhi Bey’e sadece bu roman içerisinde değinildiği görülmekle birlikte, bu ayrıntı eseri, diğer romanlardan farklı kılan küçük bir özelliktir.

Ertuğrul Firkateyni son durağı olan Yokohama’ya 17 Haziran 1890’da¹⁴⁶ demir atar. Mürettebatı Saray Protokol Müdürü Manomiya karşılar. Romanın bu bölümünde Japonlarla ilk kez karşılaşan mürettebatın gözlemlerine yer verilmiştir.

¹⁴⁶ Ertuğrul Firkateyni Yokohama’ya 7 Haziran 1890’da demir atmıştır.

Mürettebatın öncelikle dikkatini çeken ilk nokta, uzun yıllar kapalılık dönemi yaşayan Japonya’da yabancı dil bilenlerin sayısının oldukça az olmasıdır. Ayrıca Japon kadınlarının giydiği kimonolar da mürettebatta şaşkınlık yaratmıştır.

İmparator’a nişan ve hediyeleri takdim etmek için Tokyo’ya giden Osman Bey’e ve beraberindeki subaylara gösterilen ilgi eserde şöyle dile getirilir;

“Protokol müdürü Bay Manomiya, Japon Donanma Komutan Yardımcısı ve maiyetindeki üst düzey subaylar ile diplomatların da katıldığı akşam yemeğinde konukların Japon yemeği yiyemeyeceklerini düşündüğü için, konuklarına kentin en ünlü Fransız restoranının aşçısına özel yemekler yaptırmıştı.”(s.146)

“Hizmetçiler, uşaklar, at arabacıları, onlarca insan isteklerini yerine getirebilmek için adeta birbirleriyle yarışıyor...”(s.147)

Osman Bey ve beraberindeki subaylar, Japon İmparatoru’na nişan ve hediyeleri takdim ettikten sonra kendileri adına verilen davetlere katılırlar. Eser içerisinde Osman Bey ve mürettebatın, eldeki imkânsızlıklardan dolayı Ertuğrul Firkateyni’nde davet verememeleriyle Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntı tekrardan okuyucuya aktarılmıştır.

Yazar kaza anından eserinde şöyle bahsetmiştir; Gemi ve mürettebatı 15 Eylül günü Japonya’dan yola çıkar. Yolculuk sakın geçerken aniden bir fırtına başlar. Mürettebat üç gün fırtına ile mücadele eder. Lakin sonunda Ertuğrul Firkateyni kayalıklara çarparak batar. Mürettebatın üç gün fırtına ile mücadele etmesi ifadesi;

yola çıkış tarihinin 15 Eylül olduğundan dolayı batmanın da 18 Eylül günü gerçekleştiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Oysaki Ertuğrul Firkateyni 16 Eylül 1890 günü batmıştır. Yazarın batış tarihi ile ilgili ifadesi yanlıştır.

Eserde kazanın sorumlusu olarak Yıldız Sarayı suçlanır;

“İstanbul’dan beklediğimiz para biraz daha gecikirse,
fırtınalara kalacağız, tüm endişem ondan...”(s.211)

Ertuğrul Firkateyni olayının zaman zaman kesilerek Nureddin ile Mayumi’nin aşklarına yer verildiği bölümler, Ertuğrul Firkateyni olayına göre daha çok ön planda olduğu görülmektedir. Ertuğrul Firkateyni olayının geri planda kaldığı eser, tarihi romandan daha çok duygusal roman havası taşımaktadır. Erdal Güven, Hürriyet gazetesinin Tokyo Temsilciliği’nde görev yaptığından dolayı Japon kültürüne hâkimdir. Ertuğrul Firkateyni olayıyla ilgili olarak yazılan diğer romanlarla kıyaslandığında Japonya hakkında daha ayrıntılı bilgi verildiğini görülmektedir. Öncelikle *Küçük Geysa* adlı bölümde Japonya’daki geysalık kültürü ayrıntısıyla anlatılmıştır.

“...Bak küçük tamago, gei(gey), sanat ve gösteri demektir,
‘şa’ ise insanlar. İkisini birleştir bakalım. Ne çıkıyor ortaya? Geysa,
yani ‘insanlara hizmet sanatçısı’...”(s.64)

Romanın ikinci karakteri Yumi karakteri üzerinden Japonya’nın başka bir kültürü olan Sumo hakkında bilgi verilmiştir:

“Sumo, Japonya’nın geleneksel sporudur. Yabancılar güreş diyorlar, çok benziyor ama değil. Sumonun ilahi bir tarafı var. Tanrıların güç gösterisi olarak ortaya çıkmıştır. Yokozuna ise

yenilmez sumocudur. Eğer bir sumocu iki turnuva boyunca yaptığı otuz maçta hiç yenilgi almazsa, Yokozuna olmaya hak kazanır. Büyük komite toplanarak adaylığı değerlendirilir ve uygun görürse o kişi Yokozuna unvanı alır...”(s.176)

Mürettebatın Japonya’ya vardıktan sonra yaşananların anlatıldığı bölümlerde Japonya’nın kapalılık döneminden çok az da olsa bahsedilmiş ve mürettebatın kimonolu Japon bayanlarla karşılaştıkları anın anlatıldığı kısımda da Japonya’nın geleneksel kıyafeti kimono ayrıntısıyla tasvir edilmiştir. Japonya’nın kapalılık döneminden kısa da olsa eserin içerisinde bahsedilmesi yazarın 19. yüzyıl Japonya’sının siyasi durumu hakkında bilgi sahibi olduğunu kanıtlamaktadır. Bu özelliği de romanı diğer romanlardan farklı kılmaktadır.

Japon adetleri ile Türk adetlerinin benzerliğine değinen yazar, Japonların da tıpkı Türkler gibi ayakkabılarını çıkartarak içeri girdiklerini ifade etmiştir. Ayrıca Osman Bey ve beraberindeki subayların, Tokyo’nun en büyük Budist tapınağı olan Asakusa tapınağına ziyarete gittiklerinde yazar, Meiji Dönemi’nde ki din anlayışına değerinerek şintoizm ve Budizm hakkında bilgi vermiştir.

“Budizm aslında bir ğreti. Bir de çoktanrılı dinimiz daha var: şinto dini. Japon halkının büyük bir çoğunluğu şinto dinine inanır. şinto da İmparator güneşin oğludur ve kutsaldır ancak şinto olan bir Japon, Budist öğretilere de inanabilir...”(s.150)

Japonya’daki muntazam düzenden bahseden yazar, İmparator’un son derece sade bir yaşam sürdüğünü belirtmiş ve bunun sebebini de güneşin oğlu olduğu için sahip olduğu ilahi kudrete bağlamıştır. İmparator ve İmparatorienin dış

görünümlerinin de tasvir edildiği eserde ayrıca Japon yemeklerine, Japon çalgısı şamisene, çek-çek arabacılarına ve çay seronomisine de yer verilmiştir.

Eserin giriş kısmında Türk - Japon ilişkileri konusunda okuyucusunu kısaca bilgilendiren Erdal Güven, Japonya'nın muhtemel bir Rus - Japon savaşında Osmanlı'nın gücünü yanında görmek istediği için Osmanlı ile dost olmak istediğini belirtmiştir. Rusya, Batı'da boğazları ele geçirip Akdeniz'e inmek amacı doğrultusunda Osmanlı İmparatorluğu'nun düşmanı, doğu Japon denizine hâkim olmak ve Uzakdoğu'daki amaçlarını elde etmek gayretleri yüzünden de Japonya'nın düşmanıydı. Her iki devletin ortak düşmanı olan Rusya konusunda Japonya, Karadeniz'deki Rus donanmasının Boğazlardan geçerek Uzakdoğu'da muhtemel bir Rus - Japon savaşına katılmasını önlemek için Boğazların kapalı tutulmasını sağlamak amacı ile Osmanlı İmparatorluğu ile ilişki kurmaya karar vermiştir.¹⁴⁷ Dolayısıyla yazar, Ertuğrul Firkateyni Faciası üzerine yazılan diğer eserlere kıyasla olaya farklı bir bakış açısıyla yaklaşmıştır.

Ertuğrul Firkateyni ile ilgili olarak da eserin giriş bölümünde geminin teknik özelliklerinden çok az bahsedilmiştir. Yazar, geminin gönderiliş nedeni hususunda; II. Abdülhamid'in, Rusya'dan çekinmesine rağmen Japonya'nın gelecekte yerini tahmin ettiğinden Rusya ile ilişkileri bozmadan Japonya ile yakınlaşmak niyetinde olduğunu belirtmiş ve Prens Komatsu'nun ziyaretine karşılık vermek amacıyla gönderdiğini vurgulamıştır.

Eserde olaylar aslına uygun kronolojik sırada anlatılmış, ancak geminin limanlara varış tarihleri ayrıntılı olarak verilmemiştir. Ayrıca Ertuğrul Firkateyni'nin,

¹⁴⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: ÖZDOĞAN, Talat, "XIX. yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Donanması ve Ertuğrul Faciası", **Askeri Tarih Bülteni**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Sayı:29, Ankara, Ağustos 1990

Japonya'ya ulaştığı tarih ile battığı tarih eser içerisinde okuyucuya yanlış aktarılmıştır. Diğer eserlerde olduğu gibi sürükleyiciliği sağlamak açısından Ertuğrul Firkateyni olayı geri plana atılmış, Nureddin ve Mayumi'nin aşkı yoğun olarak işlenmiştir. Erdal Güven, Ertuğrul Firkateyni olayını bu eserin devamı olan *Yumi İstanbul'da Bir Geysa* adlı romanında işlemeye devam etmiştir.

3. YUMİ İSTANBUL'DA BİR GEYŞA¹⁴⁸(2010)

Hoşçakal Mayumi adlı romanın devamı olan bu eserde Erdal Güven, olayı anlatmaya kaza anıyla başlar. Nureddin her taraftan yaralı askerlerin inlemelerini duymaktadır. Etrafına dikkatlice bakınca Osman Paşa'nın ölü bedenini fark eder. İyice yaklaştığında aslında ölü olmadığını farkına varır. Mürettebatın ölümünden kendini suçlayan Osman Paşa, yüzmek için kendini zorlamaz ve bedeni sularda kaybolur.

Romanın bu bölümünden sonrasında Japon halkın yaralı mürettebat için yaptıkları fedakârlıklardan bahsedilir. Sabaha kadar fenere gelen yaralı sayısı altmış dokuza ulaşır. Köylüler el birliği ile yaralılara yardım etmeye çalışırlar. Köylülerin özverili yardımlarıyla yaralılar hızla iyileşir. Bu arada da Nureddin ve Ünyeli Nedim, Kobe'ye giderek durumdan İstanbul'u haberdar ederler.

Kaza haberini alan Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa, durumu lehine çevirmenin yollarını arar. Bu sırada Halk Tokatlı'nın kahvesine gelerek hayatta kalanlardan haber almaya çalışır. Bunların içinde oğlundan bir haber almak umuduyla gelen Emine Hanım da vardır. Listenin en üstünde oğlunun adını gören Emine Hanım mutlu olur.

¹⁴⁸ GÜVEN, Erdal, *Yumi İstanbul'da Bir Geysa*, Doğan Kitap, İstanbul, Mart 2010, s. 302

Yazar İstanbul'da yaşananlardan sonra tekrardan Japonya'da kaza sonrası yaşananları anlatmaya devam eder. Japonya'da da kazada ölenler için cenaze töreni düzenlenir, bir türlü cesedi bulunamayan Osman Paşa içinde mezar inşa edilir. Bu sırada Yamada Torajiro da¹⁴⁹, Nureddin'den öğrendiği kadarıyla olayı gazetesinde yazar ve şehit aileleri için yardım kampanyası başlatır.

Japon halkın yaptığı fedakârlık karşısında Padişah II. Abdülhamid, minnetinin bir göstergesi olarak Japon halkına belli miktar para gönderir. Ancak Japon halk parayı kabul etmeyerek gönderilen parayı şehit aileleri için toplanan yardım sandığına bağışlar. Japon İmparatoru, şehit aileleri için toplanan yardım parasını yararlıları götürecek Hiei ve Kongo kruvazörleri ile birlikte Yamada'nın götürmesini ister.

Roman, yaralıların Japon Kruvazörleri ile İstanbul'a getirilmeleriyle devam eder. Nureddin'in Japonya'da yaptıklarının her anının haberini alan Padişah, onu mükâfat olarak Paşalığa terfi ettirir ve mezun olduğu okula hoca olarak görevlendirir. Yaralılarla birlikte gazeteci bir Japon'unda İstanbul'a geldiği haberini alan Sultan II. Abdülhamid, onunla görüşmek ister. Yamada, görüşme esnasında Sultan II. Abdülhamid'e aile yadigârı bir samuray kılıcı hediye eder. Sultan II. Abdülhamid, Yamada'dan Türk subaylarına Japonca öğretmesini ister, teklifi kabul eden Yamada bir süre İstanbul'da kalır.

Nureddin, İstanbul'a döndükten kısa bir süre sonra sevgilisi Mayumi Türkiye'ye gelir. Aradan çok zaman geçmez iki sevgili evlenirler ve Mayumi Müslüman olur. İstanbul'a iyice alışan Yamada sık sık Sultan II. Abdülhamid ile

¹⁴⁹ Yamada Torajiro hakkında *Ertuğrul Firkateyni Faciasının Esere Yansıması* adlı bölümde detaylı bilgi verilecektir.

görüşür. Bunun yanı sıra Sultan II. Abdülhamid, büyük oğlu Burhaneddin Efendi'ye Yamada ile ilgilenmesi görevini verir. Müslümanlığı ayrıntılı olarak araştıran Yamada, kendi düşünce tarzıyla uyuştuğuna kanaat getirerek Müslüman olmaya karar verir.

Romanın bu bölümünden sonra yazarın Ertuğrul Firkateyni olayını anlatmayı bıraktığını ve bambaşka konulara yöneldiğini görülmektedir. Padişah tarafından Kara Ejder Örgütünü kurmakla görevlendirilen Yamada ve Nureddin Japonya'ya geri dönerler. Çok geçmeden Abdülhamid tahttan indirilir, Osmanlı Devleti yıkılır ve yerine Mustafa Kemal Türkiye Cumhuriyeti'ni kurar.

Abdülhamid tarafından İslamiyet'i Japonya'da yayması için görevlendirilen Abdürreşid İbrahim, Japonya'da Nureddin ve Yamada ile bir araya gelir. Nureddin ve Yamada Tokyo Cami'nin yapımı konusunda Mustafa Kemal'den yardım istemek üzere Türkiye'ye geri dönerler.

Türk - Japon dostluğunun hiç bitmediğinin altını çizen yazar, Hüsrev Gerede'nin de katıldığı Ertuğrul anıtının açılış töreninde Nureddin'in kalp krizi geçirerek kırk yedi yıl önce arkadaşlarını kaybettiği yerde ölmesiyle romanını sonlandırır.

3. 1. Ertuğrul Firkateyni Faciasının Esere Yansıması

Erdal Güven'in *Hoşçakal Mayumi* adlı romanın devamı niteliğinde olan bu eser kazanın vuku bulduğu an ile başlar. Kazadan sağ kurtulan Nureddin, Komutanı Osman Bey'i kurtarmaya çalışsa da kazadan dolayı kendini suçlayan Osman Bey intihar ederek ölmeyi tercih eder. Osman Bey'in meydana gelen kazadan dolayı

sürekli kendini suçlaması, hatta suçluluk duygusuyla suya atlayarak intihar etmesi bir nevi kazanın sorumlusu olarak okuyucuya aktarılmasına neden olmuştur.

Hayatta kalan kazazedeler tek tek Kashinozaki fenerine gider. Japon köylüler kazazedelere yardım eder. Ancak Japon halkın fedakârlıkları eser içerisinde olduğundan daha fazla gösterilmiştir;

“Balık ve pirinçle beslenen fakir Japon köylüler yabancı misafirlerin daha rahat yiyebilecekleri yemekleri yapmaya çalışıyorlardı. Zor günler için ayırdıkları birkaç tavukları vardı. Onları kesip haşladılar. Pirinç lapasının yanında yaralılara sundular. Ancak bu koca adamları doyurmak öyle sanıldığı kadar kolay değildi. Ekmek yemeden doyduklarını anlamayan Osmanlı leventleri, kendilerine ne verilirse anında yalayıp yutuyorlardı. Zavallı fakir köylüler bu yaralı askerlerin karınlarını doyurabilmek için köyde ne var ne yok pişirmişlerdi. Zor günler için ayırdıkları yiyecekler bile tükenmişti...”(s.36)

“Cesetler toplanırken parçalanıyor, lime lime oluyordu. Buna rağmen balıkçılar topladıkları tüm cesetlerin en küçük parçasını suda bırakmadan fenerdeki Türk Mezarlığı’na gömebilmek için insanüstü çaba sarf ediyorlardı. Bulunan cesetlerin çoğu balıklar tarafından yenildiği için Japon balıkçılar Türk denizcilere saygılarından tek besin kaynakları olan bu balıkları avlamama kararı almışlardı. Üç ay boyunca Oşima köylüleri balık yemeyecekti...”(s.99)

İstanbul'a ulaşan haberin etkisiyle Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa, Ertuğrul'un gönderilmesinde dolaylı da olsa etkisi olan kızı Hamide Hanım'ı suçlar. Kaza haberinin İstanbul'a ulaştığı bölümde, Bahriye Nazırı'nın kızı Hamide Hanım'ı suçlamasıyla; romanda en çok öne çıkan olaylardan biri olan Osman Bey'in Ertuğrul Firkateyni komutanlığına atanma sebebine tekrardan değinilmiş, Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa'nın kaza konusunda az da olsa suçlu olduğu okuyucuya hissettirilmiştir. Romanın giriş bölümünde yazar, kazadan dolayı kendini suçlayan Osman Paşa'nın intihar ettiğini ifade ederken bu bölümde Bahriye Nazırı'nı suçlu görmektedir. Dolayısıyla kazanın sorumlusu konusunda yazarın düşünceleri tutarlılık göstermemektedir denilebilir.

Ertuğrul Firkateyni'nin batmasının Japon kamuoyunda yansımalarının anlatıldığı bölümde yazar, Jiji Shimbun gazetesi çalışanı olarak Yamada Torajiro'yu¹⁵⁰ belirtmiştir. Ancak Jiji Shimbun gazetesi yazarı Shōtarō Noda'dır.¹⁵¹

Japonya'da Ertuğrul Firkateyni kazazedeleri için yardım toplanan yardımların anlatıldığı bölümde, II. Abdülhamid'in kazazedeler için ellerinden geleni yapan ve yardım parası toplayan Japon halkına karşı olan minnet borcuna karşılık 2500 altın lira gönderdiğini ve Japon halkın da bu parayı kabul etmeyerek Ertuğrul için toplanan yardım sandığına bağışladıklarını ifade etmiştir.

“Bir konu daha var. Biraz nazik bir konu, yanlış
anlamanızı istemeyiz. Osmanlı Hükümdarı Sultan Abdülhamid,

¹⁵⁰ Torajiro Yamada (1866-1957): Yamada, Ertuğrul Firkateyni Faciasının ardından kişisel çabalarıyla gazetelere ilan vermiş ve toplantılar yaparak kazazedelere verilmek üzere para toplamıştır. Topladığı paraları kazanın üzerinden yaklaşık 14 ay geçtikten sonra 1892'de İstanbul'a ulaştırmış ve burada bir süre kaldıktan sonra Japonya'ya dönmüştür. (DÜNDAR, a. g. e. , s. 388)

¹⁵¹ MISAWA, Nobuo, “*The First Japanese Who Resided in the Ottoman Empire: the Young Journalist Noda and the Student Merchant Yamada*”, **Mediterranean World XXI**, Hitotsubashi University, Tokyo, 2012, s. 51

kazazedelere ilk yardım eden köylülere dağıtılmak üzere 2500 altın göndermiş. Ancak Japon köylüler bu yardımı almak istemiyor. Hepsi Türk dostlarına içtenlikle yardım ettiklerini, bunun karşılığı olmayacağını belirtiyor. Ne olur bizi mazur görün. Biz bu yardımı kazazedeler arasında paylaşmak istiyoruz; onların ihtiyaçları karşılansın...”(s.93)

Osmanlı Devleti, şehitlerin denizden çıkarılması, cenaze merasiminin düzenlenmesi ve yaralıların tedavi edilmeleri konusunda yardımlardan dolayı Japon halkına karşılık vermek istemiştir. Bu bağlamda kazazedelere yardım eden köylülere 3000 yen gönderilmiş, ayrıca yardım edenlerin isimleri tek tek istenmiş ve bu kişilere çeşitli rütbelere nişan ve madalya verilmiştir. II. Abdülhamid, Japon halkın göstermiş oldukları özverili yardımlarından dolayı duymuş olduğu minneti bu şekilde karşılık vermek istemiştir. Dolayısıyla Japonların, Osmanlı Devleti’nden gelen yardımı kazazedelere bağışlaması gibi bir durum söz konusu olamayıp bu durum sadece yazarın hayal gücünden ibarettir denilebilir.

Yardım kampanyalarında Yamada Torajiro’dan da bahsedilir. Yamada’nın gazetesinde başlattığı yardımlar artmaya devam eder ve eserde belirtilen yardım miktarı ile gerçekte toplanan yardım miktarı arasında meblağ bakımından farklılık söz konusudur. Ayrıca Yamada Torajiro gazetede değil kendi çabalarıyla yardım toplamıştır. Nobuo Misawa’nın makalesi incelendiğinde Torajiro Yamada’nın

yardımlı kampanyası başlatmasının altında kişisel ticaret amaçlarının olduğu gerçeğini öğrenilmektedir.¹⁵²

Hayatta kalanları İstanbul'a geri götürmek üzere Hiei ve Kongo kruvazörleri görevlendirilir. Ayrıca toplanan yardımlı paralarını da Japon İmparatoru'nun emriyle Yamada Torajiro'nun İstanbul'da elden teslim etmesine karar verilir. Nureddin, Yamada ve yaralıları, iki Japon savaş gemisi ile 10 Ekim Cuma sabahı Kobe Limanı'ndan ayrılırlar.

Yukarıda da değinildiği üzere Hiei kruvazörü ile gelen Noda Shōtarō'dur. Toplanan para miktarı bakımından en başarılı olan gazete *Jichi Shinpou*'dur. Japonya Hükümeti tarafından kurtarılan 69 kişi, iki Japon savaş gemisiyle, İstanbul'a gönderilmesine karar verildikten sonra, hemen *Jichi Shinpou* sahibi *Kinsuke ITO* bütün yardımlı parasını *Yokohama*'daki bir bankada Fransa Frankı çekine değıştirmiş, çekini de kendi gazetesinde çalışan *Shotarou Noda*'ya emanet ederek, kurtarılanlarla birlikte İstanbul'a göndermiştir. Çek, *Noda* tarafından 2 Ocak 1891 tarihinde Sadrazam Sait Paşa ve Bahriye Nazırı Hasan Paşa'ya teslim edilmiştir.¹⁵³ Daha sonra Noda Shōtarō iki yıl süresince İstanbul'da kalmış ve İstanbul'da bulunduğu süre zarfında da Abdülhamid'in isteği üzerine Türk subaylarına Japonca ders vermiştir.

Yamada, Ocak 1892'de kazazedelerin ailelerine verilmek üzere bazı Japon gazetelerince düzenlenen kampanya ile toplanan paraları kazazedelerin ailelerine iletmek üzere İstanbul'a doğru yola çıkmıştır. Yamada'ya bu görev Japonların

¹⁵² Ayrıntılı bilgi için bkz: MISAWA, Nobuo, "The origin of the commercial relationship between Japan and the Ottoman Empire : the tactics of young Torajirō YAMADA, as a "Student Merchant"", **The Bulletin of the Faculty of Sociology**, Toyo University 45(1) 51-87 Dec 2007

¹⁵³ MISAWA, a.g.e., s.1256-1257

temaslarını canlandırmak isteyen yeni Dışişleri Bakanı Aoki Shūzō tarafından verilmiştir. Nobuo Misawa Student as a Merchant adlı makalesinde; *“her ne kadar bu bilgi Yamada Torajiro’nun yazmış olduğu Toruko Gakan içerisinde geçse de bu konuya objektif açıdan detaylı bir şekilde açıklık getirilmemiştir. Yamada Torajiro’nun kendisine ait cümleleridir. Doğruluğu tartışmaya açık bir konudur”* şeklinde eleştiri getirmektedir.¹⁵⁴

Yamada’nın İstanbul’a gelmesi kolay olmamış, Amiral Tanaka’nın yardımıyla Matsushima gemisi ile gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu tarafından kabul edilmesinde de Noda yardımcı olmuştur.

Eserde ayrıca Yamada’nın, Sultan II. Abdülhamid ile ilk görüşmesinde aile yadigârı kılıç hediye edildiği belirtilmiştir. Gerçekte ise; romanda anlatılanın tersine Yamada İstanbul’a gelirken yanında Sultan’a hediye etmek üzere zırh, kılıç ve resimler getirmiş ancak, bunları kendisi değil Noda Shōtarō aracılığıyla II. Abdülhamid’e takdim etmiştir. Yamada Torajiro, İstanbul’a geldikten sonra öncelikle Dışişleri Bakanı Said Paşa ile görüşmüş ancak, o zamanda Osmanlı Devleti’nde yabancı dil olarak genellikle Fransızca iyi bilindiği için Torajiro’nun, Said Paşa ile görüşmesi iyi geçmemiştir. Bu durumda kendisine Hiei kruvazörü ile gelen Jiji Shimbun gazetesi yazarı Noda Shōtarō yardımcı olmuştur.

Romanda okuyucuya aktarılan bir diğer yanlış bilgi de Yamada Torajiro’dan Japonca ders alan subaylar arasında geleceğin Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ün olduğu ifadesidir. Daha öncede ifade ettiğimiz gibi Japonca ders verildiği dönemde, Mustafa Kemal henüz askeri okula başlamamıştır.

¹⁵⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz:MISAWA, a. g. e., s.64

Romanda yer alan bir diğer hatalı bilgi ise Yamada'nın Müslüman olduğudur. Müslüman olan Yamada şu şekilde ifade edilmiştir.

“Artık beş vakit namaz kılıyor, Cuma selamlıklarını gayrimüslim yabancı konuklarla beraber uzaktan seyretmek yerine, caminin avlusunda cemaatle birlikte namaz kılıyordu...”(s.141)

Eserde ifade edilenin aksine Yamada'nın Müslüman olamadığı son çalışmalarda kesinlik kazanmıştır.¹⁵⁵ Araştırma yapmak üzere gittiğimiz Japonya'da, Yamada'nın torunu Müslüman olmadığını tekrardan ifade etmiştir.

Roman ilerleyen bölümlerde Nureddin'in Japon kızı Yumi ile evlenmesi, Yumi'nin Müslüman olması, Abdürreşid İbrahim'in Japonya'ya gönderilmesi, kara ejder örgütünün oluşturulması, II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması, Tokyo Cami'nin yapımı gibi bölümlerle devam eder. Son olarak da Ertuğrul Firkateyni şehitleri için inşa edilen şehitliğin açılış töreninde Nureddin'in kalp krizi geçirmesiyle bitirilir.

Erdal Güven, bu eserinde Ertuğrul Firkateyni faciası sonrasında filizlenen Türk - Japon ilişkilerine değinmektedir. II. Abdülhamid'in İslamiyeti yayma konusundaki özverili çabalarını yoğun şekilde işlediği romanındaki önsözünde belirttiği kendi ifadesine göre; Abdülhamid ve Atatürk arasında çizilen kalın duvarları yıkmaya çalışmış, okuyucuya bazı konuları roman kurgusuyla sunarak merak edip araştırmaları için zemin hazırlamıştır.

II. Abdülhamid Dönemi'nden Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına kadar geçen süre zarfında yaşanan olaylara kısa kısa değinen yazarın bu eseri belgesel

¹⁵⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: DÜNDAR, a. g. e. , s. 389

niteliğindedir. Ayrıca Ertuğrul Firkateyni Faciası ile ilgili olarak kaleme alınan diğer eserlere kıyasla yazarın her iki eserinde işlediği kişiler farklılık göstermektedir. İncelenen eserler içerisinde Ertuğrul Firkateyni'nin Türk - Japon ilişkilerinin oluşmasında önemini anlatan, olaydan sonra yaşanan gelişmelere değinen tek eserdir.

4. SON SALTANAT ERTUĞRUL¹⁵⁶ (2012)

Yasemin Bülbül'ün¹⁵⁷, *Son Saltanat Ertuğrul* adlı eseri Ertuğrul Firkateyni Faciası'nı çekirdek vakada işleyen bir diğer romandır. Yazar, eserine Erdoğan Şimşek'in *Gurbette Sevda Gözyaşları* adlı romanındaki gibi benzer bir başlangıçla giriş yapar.

Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa, Ertuğrul Firkateyni'nin kaptanlık görevine Ali Bey'i uygun gördüklerini söyler. Başlarda Ali Bey durumu eşine nasıl açıklayacağını bilemez. Daha sonra Ertuğrul Firkateyni'ne kaptan olarak kendisinin görevlendirildiğini açıklar. Ayşe Hanım, ilk anda tepkisiz kalsa da zamanla durumu kabullenir.

Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya'ya gideceği haberinin ortaya çıktığı günden itibaren dedikodular bitmek bilmez. Durumdan rahatsız olan Sultan Abdülhamid, Bahriye Nazırı ile özel olarak bir görüşme yapar ve görüşmenin sonunda Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa'ya durumu hemen düzeltmesi görevini verir. Bahriye Nazırı düşmanların dikkatini dağıtmak için yalana başvurur. Geminin Japonya'ya

¹⁵⁶ BÜLBÜL, Yasemin, *Son Saltanat Ertuğrul*, Mola Kitap, Konya, Mart 2012, s. 332

¹⁵⁷ Yasemin BÜLBÜL: 1969 Malatya doğumlu. İlk ve Orta öğrenimini Malatya'da tamamladı. Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi. Yazarın daha önceden; "Gümüş Kutunun Sırrı", "Hayat İksiri", "Karanlığın Bilgesi", "Mitra'nın Işığı", "Akrebin Gözyaşları", "Otogar Kedileri", "Bir Günlük Özgürlük", "Kız Kalesinde Macera", "Gelin Kayanın Sırrı", "Kovuklu Çınar Düşü" eserlerinin yanı sıra M. Reşit Çelikten ile ortaklaşa yazdığı "Güneş Ülkesinin Sultanı" adlı yayınlanmış eserleri bulunmaktadır. (Son Saltanat Ertuğrul, İç Kapak)

ulaşmasını ve Osmanlı Devleti'nin Japonya ile dost kurmasını istemeyen düşmanları engellemek için, Padişahın Ertuğrul Firkateyni'nin ardından ikinci bir gemiyle hediyeleri göndereceğini ve Padişahın kendisinin de, Ertuğrul'un çürük olduğu için Japonya'ya ulaşabilme ihtimaline inanmadığı yalanını herkese duyurma görevini Ali Bey ve Osman Bey'e verir. Yazar bu bölümde, Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya'ya gönderildiği dönemde Osmanlı'nın diğer ülkelerle olan ilişkisini üstü kapalı değinmektedir.

Yolculuk için gerekli mürettebatın seçimi yapıldığı sırada Serhat adında bir er Osman Bey'in dikkatini çeker. Osman Bey, Bahriye Nazırı'ndan o erin Japonya'ya gidecek olan mürettebatın arasına dâhil edilmesini ister. Daha sonra kendi emir eri olarak görevlendireceği Serhat'ın aslında Fransızlar için çalışan bir casus olduğunu, Osman Bey sonradan öğrenecektir. Ertuğrul Firkateyni, tüm dedikodulara ve Harty Bey'in engelleme çalışmalarına rağmen 14 Temmuz 1889 günü halkın tezahüratları eşliğinde Japonya'ya doğru yelken açar.

Romanın takip eden sayfalarında diğer eserlerde olduğu gibi Japonya güzergâhındaki olaylar gerçeğe uygun şekilde aktarılır. Gemi Bombay'a ulaştıktan sonraki kısımda kurgu yeniden devreye girer ve bir Türk kızı gemiyi ziyaret eder. Mürettebattan yardım istemeye gelen Zeynep, tesadüf eseri ziyaret esnasında Halil ile tanışır. Zeynep, Halil'e aslında Vanlı bir ailenin kızı olduğunu ve kocasından sürekli şiddet gördüğünü anlatır. Zeyneb'e acıyan Halil, gizlice Zeyneb'i gemiye alır. Bu durum Bombay'dan Kolombo'ya doğru yola çıktıklarında fırtınaya yakalandıkları ana kadar devam edecektir.

Zeynep ile Halil'in gemiden ayrılışlarının ardından Padişahın emanetleri koruması ile görevlendirdiği Osman Efendi hastalanır. Komutan Osman Bey, Osman Efendi'nin yanına refakatçi olarak Serhat'ı görevlendirir. Tecrübeli Osman Efendi'nin Serhat'ın casus olduğunu anlaması fazla zamanını almaz ve Osman Efendi, Sultan II. Abdülhamid için tuttuğu raporu okurken Serhat'ı öldürür.

Gemide her gün yaşanan farklı olaylarla birlikte Singapur'a ulaşan mürettebatın komutanı Osman Bey, mükâfat olarak Amirallik rütbesine terfi ettirilir. Gemi tamir için bir süre Singapur'da beklemek zorunda kalır. Bu durum dış basının dikkatinden kaçmaz. Yazmış oldukları gerçek dışı haberlerle halkın dikkatini çekmeyi başarırlar. Haberleri tekzip ettiren Osman Paşa daha fazla orada kalamayacaklarını anlar ve Saygon'a doğru yelken açma emrini verir.

Gemi 7 Haziran 1890'da Yokohama'ya ulaşır. Japon halk, Ertuğrul Firkateyni ve mürettebatını iyi bir şekilde karşılar. İmparator ile görüşme günü olarak Çarşamba günü belirlenir ancak, İmparator'un yoğun programından dolayı görüşme Cuma gününe ertelenir. Görüşme günü geldiğinde Osman Bey konuşmasını İmparator'un isteği üzerine Türkçe yapar, İmparator'a da önceden hazırladığı Fransızca tercümesini verir. Konuşmanın ardından Japon İmparatoru'na nişan ve hediyeleri takdim eden Osman Bey, daha sonra da İmparatoriçe ile görüşür.

Japonya'da her şey yolunda gider ve mürettebat dönüş hazırlıkları yapmaya başlar. Dönüş hazırlıklarının yapıldığı sırada Japonya'da kolera salgını görülür ve bu salgın gemiye de sıçrar. Tüm çabalara rağmen otuz yedi kişinin yakalandığı koleradan on üç kişisi ölür. Ayrıca gemide koleradan ölen ilk askerin cesedini denize attıkları için Japonya'da kolera hızla yayılır. Dolayısıyla Ertuğrul Firkateyni

üzerindeki olumlu izlenimler birden yok olur. Koleradan dolayı gemi Nagora'da karantinaya alınır. Yaklaşık iki ay süren karantina süresinden sonra Osman Bey dönüş için hemen İstanbul'a telgraf çeker. Japonlar bu mevsimde yola çıkmanın tehlikeli olduğunu, biraz daha Yokohama'da kalıp fırtına mevsimi geçtikten sonra yola çıkmaları konusunda ısrar etseler de Osman Bey mürettebatının daha fazla kalmak istemediğini belirtir ve İstanbul'dan gelen emri yerine getirmek için derhal hazırlıklara başlar.

Yazar romanda kaza bölümünü şu şekilde kurgulamıştır: Dönüş yolculuğunda mürettebatı sürpriz misafirler beklemektedir. Japon İmparatoru Meiji, II. Abdülhamid'e yollayacağı hediyeleri kendi adamları ile göndererek samimiyetini belirtmek istediğini Osman Bey'e bildirir ve fazladan yüz otuz kişiyi gemisine kabul edip edemeyeceğini sorar. Osman Bey'in hayır cevabının kabalık olarak algılanacağını bildiği için kabul eder. Japon askerlerinin de dâhil olduğu mürettebatın sayısı artar.

Tüm hazırlıklar tamamlandıktan sonra 15 Eylül günü İstanbul'a doğru yelken açılır. Başlangıçta her şey normal gider. Ancak yolculuk başladıktan kısa süre sonra şiddetli bir fırtına başlar. Fırtınanın şiddetine daha fazla dayanamayan gemi batar, Osman Bey ve Ali Bey de dâhil olmak üzere beş yüz kişi can verir. Dikkat çekici nokta şudur ki; mürettebata sonradan dâhil olan yüz otuz kişilik Japon askerlerinin akıbeti hakkında romanın sonunda hiçbir şey söylenmemiştir. Dolayısıyla yazarın olay örgüsünde kopukluk vardır.

Haberi alan Osman Bey'in kardeşi Albay Reşat Bey, Bahriye Nazırlığını basar ve tüm bu olanların sorumlusu olarak Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsnü

Paşa'yı suçlar. Ayşe Hanım ise eşinin ölüm haberini anne ve babasından öğrenir, baygınlık geçirir. Ayşe Hanım çok sevdiği eşi Ali Bey'i, Hamide Hanım ise bir türlü geçinemediği eşi Osman Bey'i kaybeder.

4. 1. Ertuğrul Firkateyni Faciasının Esere Yansıması

Ertuğrul Firkateyni Faciası'nın çekirdek vakada olduğu Yasemin Bülbül'ün *Yorgun Osmanlı'nın Yaşlı Firkateyni* alt başlığında yayımladığı romanın başlangıç bölümünün, Erdoğan Şimşek'in *Gurbette Sevda Gözyaşları* adlı romanına benzer bir kurguda olduğu görülmektedir.

Eser, Ali Bey'in Japonya'ya görevlendirme haberini alması sonucu düşünceli bir şekilde eve gelmesiyle başlar. Kapıyı çaldığında Esmâ Kahya'nın *Kim o?* sorusuyla kendine gelen Ali Bey, Esmâ Kahya'nın her gün aynı soruyu sorması üzerine yüzünde tebessüm oluşur. Erdoğan Şimşek'in romanında ise;

Ali Bey, Japonya haberini aldıktan sonra eşine bu haberi nasıl söyleyeceğinin tedirginliğini yaşayarak evine gelir. Kapıyı çaldığında içeriden *Kim o?* diye Neyyire'nin sesi gelir. Görüldüğü üzere iki yazarın da olaya girişleri neredeyse aynı olup sadece kapıyı açan kişiler de farklılık göstermektedir. Erdoğan Şimşek'in romanın 2008 yılında yayınlandığını göz önüne alınırsa Yasemin Bülbül'ün, bu yazarın romanından etkilendiği varsayılabilir.

İki roman arasındaki benzer bir diğer nokta da Ali Bey ile Ayşe Hanım arasındaki muhabbete oldukça geniş yer verilmesidir.

“Kaptan Ali Bey'e sevgisini herkes bilirdi. Ali Bey de eşine aynı muhabbetle bağlıydı. Karısını kendisine Allah'ın bir

emaneti olarak görür onu incitmemek için azami özen gösterirdi...”(s.8)

Eve gelen Ali Bey, Ayşe Hanım’a yolculuğu söyler;

“ Ayşe Hanım gözyaşlarını silerek:

İyi ama hiç gitmediniz ki denizlere...”(s.10)

Yazar *hiç gitmediniz ki denizlere derken* karakter üzerinden 19. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu Donanmasının durumuna eleştiri getirmiştir.

Ertuğrul Firkateyni Faciası dışında dönemin siyasi durumunu, dönemdeki donanmanın durumunu da araştıran yazar, olay örgüsünde kullandığı karakterler vasıtasıyla bu durumu okuyucuya aktarmayı başarmıştır.

Hazırlıklar tamamlanmaya çalışırken mürettebat arasında Padişah’ın, Japonya’ya niye gemi göndermek istediği gündemi vardır. Herkes kendine göre bir şeyler söyler;

“...Bir de yol üzerindeki limanlara uğrayıp Osman-ı Ali’nin hala ne kadar güçlü olduğunu göstermek ister sanırım...”(s.12)

Ertuğrul Firkateyni’nin uğrayacağı limanlar o dönemde Fransız ya da İngiliz sömürgesinde bulunmaktadır. Ayrıca Ertuğrul’un yolculuk yaptığı dönemde İngilizler Araplarla iş birliği yaparak Halifeliğin Araplara geçmesi için propaganda da yapmaktadırlar. Bu sebepler göz önüne alındığında Osmanlı Devleti’nin Avrupa’nın tabiriyle hasta adam olmadığını, eski ihtişamını kaybetmediğini kanıtlaması gerekmektedir. Yazar bu bölümde, bu noktaya değinerek bu konu

üzerine incelenen diğer romanlara kıyasla olaya farklı bir bakış açısı getirdiği görülmektedir.

Mürettebat yolculuk ile ilgili konuşurken Ali Bey'de Haliç'te bekleyen gemilere bakmaktadır. Bu bölümde şöyle açıklanır;

“Burada onu üzen tek şey on yıldan fazladır Haliç'in içine hapsedilmiş gemileri görmektir. O haliyle Haliç gemi mezarlığını andırıyordu...”(s. 13)

Yazar, II. Abdülhamid'in tahta çıkışıyla birlikte donanmanın Haliç'e çekilerek gemilerin çürümeye terk edilmesi noktasına tekrardan değinmiştir. *Yorgun Osmanlı'nın Yaşlı Gemisi* alt başlığından da anlaşılacağı üzere, yazarın eser içerisinde dönemin donanmasına eleştiri getirdiği bölümdür.

Eserde, Osman Bey'in kaptan olarak seçilmesinin sahip olduğu özelliklerden dolayı olduğu savunulurken diğer taraftan da evliliğinde yaşadığı sorunlar yüzünden Bahriye Nazırı'nın, Osman Bey'i uzaklaştırmak istediği de okuyucuya hissettirilir.

“...Osman Bey Bahriye Nazırı'nın damadı ve üstelik Osman Bey'in evliliğinde yaşadığı sorunları neredeyse bütün İstanbul bilmektedir. Bence birçok kişi Bahriye Nazırı'nın damadını biraz buralardan uzaklaştırmak için bu tayine vesile olduğunu düşünecektir...”(s.17)

Romanda, Osman Bey'in evliliğindeki sorunlardan dolayı seçildiğini vurgulanması durumu incelenen diğer romanlara kıyasla farklı bir özellik taşımamaktadır. Daha önce de değinildiği gibi Osman Bey'in göreve seçilmesi hakkındaki varsayımlar sadece romanlarda değil, inceleme kitaplarında da yer

almaktadır. Oysaki böyle önemli bir görev için sadece bu sebepten dolayı Osman Bey'in komutan olarak atanması çok akla yakın görülmemektedir.

Romanın kurgusundaki bir öğede yabancı ajan karakteridir. Mürettebat seçilir ve seçim sırasında Osman Bey'in dikkatini bir genç çeker. Bahriye Nazırından o gencin mürettebata dâhil edilmesini ister. Serhat adındaki bu genç daha sonra Osman Bey'in özel ulaşı olarak göreve başlar. Romanın ilerleyen bölümlerinde Osman Bey, Serhat'ın Fransızlar için çalışan bir casus olduğunu öğrenecektir. Eserin bu bölümünün tekrardan Erdoğan Şimşek'in romanının kurgusuyla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Erdoğan Şimşek'in *Gurbette Sevda Gözyaşları* adlı eserinde, gemiye İngiliz casuslar tuzak kurarken bu romanda da Fransızlar tuzak kurmaktadır.

Ertuğrul Firkateyni'nin, Japonya'ya doğru yola çıktığı tam tarih eser içerisinde yer almamaktadır. Ancak yolculuk esnasında yakın arkadaş olan Osman Bey ile Ali Bey karakterleri üzerinden Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya'ya gönderilmesinin altında başka bir sebep olduğuna değinmektedir;

“-Uğrayacağımız yerlerde hilafetin bayrağını dalgalandırmak, halkın sevgisini ve sempatisini kazanıp Osmanlı'nın gücünü bir kez daha göstermek.

-Aslında haklısın Ali Kaptan, bunca masrafı boşu boşuna yapmaz Padişah efendimiz. Bir taşla birkaç kuş birden vuracak, hem hilafetin bayrağını dalgalandıracamız burada hem de Japon İmparatorluğu'nun desteğini alacağız...”(s. 84)

Alıntıda da görüldüğü üzere yazar, diğer yazarlardan farklı bir görüş savunmamakta, Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya'ya gönderilmesinin altında

Panislamizm politikasının olduğunu altını çizmektedir. Ancak yazar, eser içerisinde kendi düşüncesi ile çelişmekte ve eserin başlangıç bölümünde Osmanlı Devleti'nin ihtişamını göstermek amacıyla gemi yolladığı düşüncesini savunurken burada da Panislamizm için gönderdiğini dile getirmektedir.

Yolculuğunun onuncu gününde Süveyş'e ulaşan Ertuğrul Firkateyni, bir kaza geçirir ve gemi Acı Göl mevkiinde kuma oturur. Osman Bey ve mürettebat bu durumdan kılavuz kaptanı suçlar;

“Pis Yahudi

Bizi batırmaya çalışıyor!

Kanal idaresi bilerek atadı bu haini gemiye!”(s.97)

Yazar bir taraftan geminin kuma oturması konusunda kılavuzu suçlarken diğer taraftan da Ertuğrul Firkateyni'nin yapımından kaynaklandığını savunmaktadır;

“-Yaptığım iş doğrudur, olay geminin su çekiminin fazla olması yüzünden meydana geldi. Bu haliyle bu geminin kanaldan geçmesi zor! Ben yanlış yapmadım!”(s. 98)

Ertuğrul Firkateyni'nin Acı Göl mevkiinde kuma oturmasının sebebi olarak, bu olayla ilgili incelenen her romanda kılavuz suçlanmaktadır. Sadece bu eserde Yasemin Bülbül, konuya farklı bir açıdan yaklaşmış ve kuma oturmasının asıl sebebi olarak Ertuğrul'un teknik özelliklerine bağlamakla beraber kılavuz kaptanın etnik kökenine dayanarak kendine göre bir açıklama getirmiştir.

Gemi, 15 Mayıs'ta Nagazaki'ye demir atar. Yazar geminin Nagazaki'ye girişini ve yaşananları olduğundan biraz fazla süsleyerek dile getirmiştir;

“...Osmanlı'nın bu yorgun gemisini ve onun kahraman mürettebatını görebilmek için limandan ayrılış tarihlerini erteleyen amiraller bile mevcuttu...”(s. 250)

Daha sonra Kobe'ye varan mürettebat burada bir hafta kalarak gemiyi temizler. 590 kişilik mürettebatıyla Ertuğrul Firkateyni, 7 Haziran 1890'da son durak olan Yokohama Limanı'na demir atar. Yazar, mürettebat konusunda tam sayıyı eserinde vermekle birlikte bu sayı konusunda netlik bulunmamaktadır. Gemi ve mürettebatını Saray Protokol Müdürü M. Manomiya karşılar. Saray Protokol Müdürü M. Manomiya'yı, Erdal Güven'in *Hoşçakal Mayumi* adlı eserinin yanı sıra bu küçük ayrıntıyı Yasemin Bülbül'de eserinde yer vermiştir. Bu ayrıntı her iki yazarın eserlerini diğer eserlerden farklı kılan bir özelliktir.

Tokyo'ya giden Osman Bey ve beraberindeki subaylar Sanayi Fuarı'nı gezerler;

“Heyetkiler Sanayi Fuarı'nı gezerken şaşkınlıklarını etraflarına çok belli etmemeye çalışsalar da fuarda gördükleri teknolojiye hayran kalmışlardı. Kendi ülkelerinin çok ilerisinde bir tekniğe sahip olan Japonya'ya bu anlamda hayran kalmışlardı...”(s.258)

Alıntıdan da anlaşılacağı üzere yazar, Osmanlı Devleti ile Japonya İmparatorluğunu teknoloji bakımından kıyaslamış, yaklaşık 200 yıl kapalılık döneminden sonra Japonya'nın kısa bir zaman diliminde gelişmesini yukarıdaki ifadeleriyle okuyucuya sunmuştur.

Osman Paşa, Japon İmparator'u ile görüşür ve görüşmeden sonra Osman Paşa'ya, Genel Protokol Nazırlığı aracılığıyla "Yükselen Güneş Nişanı"nın büyük kordonu ve heyetteki diğer subaylara da aynı nişanın üçüncü ve daha sonraki rütbeleri sunulur. Bu küçük ayrıntı da sadece bu eserde mevcuttur. İncelenen diğer eserlerde nişanın verildiği belirtildiği ancak, ayrıntılı olarak adından bahsedilmediği görülmektedir.

Tokyo'da kaldığı süre zarfında yabancı devletlere mensup gemilerin Amirallerinden birçok davet alan heyet, gemide yemek takımı bulunmadığı için davetlere karşılık veremez. Bu ifade ile yazar, 19. yüzyıl Osmanlı ekonomisine değinmektedir. Bu dönemde Osmanlı ekonomisinin oldukça kötü durumda olduğu bilinen bir gerçektir. II. Abdülhamid dış borçları ödeyebilmek için 1881 yılında Duyun-u Umumiye'yi (Dış Borçlar İdaresi) kurmuştur. Ayrıca Ertuğrul Firkateyni'nin yolculuğu esnasında İstanbul tarafından Osman Bey'e gönderilen telgraflarda, yelkenlerle seyahat edilerek mümkün olduğunca az kömür kullanılması, paranın idareli harcanması ve sürekli para istenmemesi tekrar tekrar belirtilmiştir.

Eserde kaza anı şu şekildedir; İstanbul'dan gelen emir doğrultusunda gemi, 15 Eylül günü Japonya'dan İstanbul'a doğru yelken açılır. Yola çıktıktan bir süre sonra fırtına başlar ve Ertuğrul Firkateyni, mürettebatının tüm çabasına rağmen kayalıklara çarparak batar. Kazadan 69 kişi hayatta kalırken 121 kişinin cesedi Japon balıkçıları tarafından bulunur.

Kaza haberinin İstanbul'a ulaşmasının ardından Osman Bey'in kardeşi, Bahriye Nazırı'nın konağına gider ve kazadan dolayı onu suçlar.

“-Takdir-i ilahi falan değil, senin kariyer hırslının kurbanı bunlar! Kendi ihtirasların yüzünden harcadın beş yüz insanı! Sen katilsin! Ve bu yaptıklarının hesabını vereceksin!”(s.329)

Bu ifadeleriyle yazar, kazanın sorumlusu olarak Bahriye Nazırı'nı göstermiştir.

Romana genel anlamda bakıldığında Erdoğan Şimşek'in *Gurbette Sevda Gözyaşları* adlı romanın kurgusuna benzerliği giriş kısmında değinilmişti. Bunun yanı sıra Ertuğrul Firkateyni ile ilgili olaylar kronolojik sırada verilmemiş, geminin limanlara varış tarihleri okuyucuya yanlış aktarılmıştır. Mürettebatın Japonya'da yaşadıklarına değindiği bölümdeki yer adları hatalı şekilde yazılmıştır. Örneğin; Kaşinozaki¹⁵⁸ (s. 325), Hyago¹⁵⁹ (s. 321), Oşima¹⁶⁰ (s. 325) gibi. Ertuğrul Firkateyni Faciası ile ilgili gerçek yaşananlardan daha çok yazarın kurguladığı olaylar daha çok ön plandadır.

Eserde Ertuğrul Firkateyni ile ilgili hadiseler zaman zaman kesilerek 19. yüzyıldaki Osmanlı Devletinin siyasi durumu, Almanya'nın, İngiltere'nin Osmanlı Devletine yakınlaşma politikaları, Abdülhamid'in dış politikadaki denge siyasetinden bahsedilmiştir. Ayrıca 19. yüzyıl Osmanlı Devleti'nde demiryollarının gelişme gösterdiği gerçeğini göz önünde bulunduran yazar, ilk tramvayların Abdülhamid Dönemi'nde yapıldığına değinmiş ve dönemin sosyal durumuyla ilgili konulara da eserin içerisinde yer vermiştir. Tüm bunlar eserin kurgusallığı dışında kalan ansiklopedik bilgilerdir.

¹⁵⁸ Kashinozaki

¹⁵⁹ Hyōgo

¹⁶⁰ Ōshima

Japonya ile ilgili olarak da teknolojisinin ne kadar ileri seviyede olduğu vurgulanarak silahlarından bahsedilmiştir.

“Japonların savaş gemisi ve silahlarındaki teknolojilere hayran kalan Osman Bey ve Ali Bey, bazı siparişlerde bile bulunmuştu...”(s.272)

Tarihi romanda olayların doğrudan okuyucunun önüne sunulduğunda, sürükleyici unsurlar olmadan okuyucunun merakının yiteceğini bilen Yasemin Bülbül, olay örgüsünde okuyucunun merakını canlı tutacak kurgusal öğelere genişçe yer vermiştir. Eser içerisinde bir olaydan başka bir olaya geçilmesi okuyucu da merak öğesinin canlı tutulmasını sağlamıştır. Olayla ilgili olarak da diğer yazarların eserlerinde değinmediği küçük ayrıntıları yakalamayı başarmıştır. Ancak eserin içeriğine genel olarak bakıldığında yazarın, olayı derinlemesine incelemeyen sadece olaydan etkilendiği için olayla ilgili roman yazmaya karar verdiği sonucu çıkartılabilir. Buraya kadar incelenen dört romanın dışında Ertuğrul Firkateyni Faciasını çerçeve vakada işleyen iki eser daha bulunmaktadır.

B. OLAYI ÇERÇEVE VAKADA İŞLEYEN ROMANLAR

Ertuğrul Firkateyni Faciası'nı çerçeve vakada işleyen roman sayısı iki tane olup bu eserler olayı yalnızca epizot olarak bahsetmektedirler. Romanlardan biri Ertuğrul Firkateyni mürettebatlarından Şair ve vakanüvis Ali Ruhi Bey üzerinde yoğunlaşırken diğeri hem Ali Ruhi Bey hem de Ali Bey ile Ayşe Hanım arasındaki aşkı ele almaktadır. Söz konusu romanlar aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir.

1. ÖNCE KADINLAR VE ÇOCUKLAR ¹⁶¹(2011)

Yazar Sunay Akın'ın ¹⁶² batan gemileri, denizcileri, şairleri, gezginleri anlattığı bu eseri altmış tane hikâyeden oluşmaktadır. Bu hikâyelerin içerisinde Ertuğrul Firkateyni'ne de yer veren yazar, olayla ilgili *Ekmekçi Sepeti*, *Ertuğrul Firkateyni'ndeki Şair ve Şair Eşref'in Ertuğrul Kehaneti* adlı üç farklı kısa hikâye anlatmaktadır.

Ekmekçi Sepeti

Yazar, bu hikâyesine Tokatlının kahvehanesiyle başlar. Denizcilerin uğrak yeri olan Tokatlının kahvehanesinde günlerdir Japon İmparatoru Meiji'ye nişan ve hediyeleri götürmek üzere Ertuğrul Firkateyni'nin hazırlandığı haberi konuşulmaktadır. Gencinden yaşlısına hatta çocuğuna kadar herkes Ertuğrul'un bu geziyi tamamlayamayacağını düşünmektedir. Harty Bey'in Ertuğrul Firkateyni ile ilgili olumsuz rapor vermesi de kısa zamanda herkesin diline dolanır.

Harty Bey'in, Ertuğrul'un sağlam olmadığını savunan raporu saray tarafından dikkate alınmaz.

¹⁶¹ AKIN, Sunay, *Önce Kadınlar ve Çocuklar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2011, s. 53-69

¹⁶² Sunay AKIN: Şair. 1962 Trabzon doğumlu. Koşuyolu Lisesi'ni bitirdikten(1980) sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fiziki Coğrafya Bölümü'nden mezun oldu (1985). İlk şiirleri *Yeni Olgü ve Milliyet Sanat* dergilerinde çıktı. Şiirlerini daha sonra kurucuları arasında yer aldığı *Yeni Yaprak* (1989) ve *Olmaz* (1990) adlı şiir dergilerinde yayımlandı. Bir şiir dosyası ile 1987 Halil Kocagöz Şiir Ödülü'nü, *Makiler* adlı kitabıyla da 1990 Orhon Murat Arıburnu Şiir Ödülü'nü aldı. *Antik Acılar* (1991), *Kaza Süsü* (1993) adlı şiirleri, *Şairler Matinesi* (1994), *Ve Şaire...Ve Şaire...*(1995) adlı denemeleri, *İstanbul'un Nazım Planı*(1996) ve *Hep Oradaydı* (2002) adlı incelemeleri bulunmaktadır. (IŞIK, İhsan, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, Elvan Yay., Ankara, 2004, s. 94)

Diğer romanlardan farklı olarak, dönemin Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa'da geminin sağlam olduğunu kanıtlamak ister gibi damadı Albay Osman Bey'i geminin komutanı olarak atar;

“1889'da dönemin Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa, Haliç'ten çıkıp, Sarayburnu'nu dönerek Marmara'ya yönelen geminin güvertesindekilere el sallar. İsteddiği olmuş, imalat ve fabrikalar komisyonundan baskı yaparak aldığı “uygundur” raporuyla sefere Ertuğrul'u göndermiştir. Öyle ki, Hasan Hüsnü Paşa eleştirileri bastırmak için geminin komutanlığına da damadı Albay Osman Bey'i getirmiştir.”(s.54)

Japonya'ya vardıktan sonra Ertuğrul'u kötü bir sürpriz bekler. Yokohama'da başlayan kolera salgını gemiye de sıçrar ve mürettebattan on üç kişi ölür. İmparator'a nişan ve hediyeleri teslim ettikten sonra daha fazla Japonya'da kalmak istemeyen mürettebat İstanbul'a dönmek için hazırlıklara başlar. Bu bölümde olayların kronolojik sırasının tam tersi olması gerekmektedir. Önce Japon İmparatoru'na nişan ve hediyeler takdim edilmiş, daha sonra kolera salgını baş göstermiştir. Yazarın burada yaptığı kronolojik hatayı Ertuğrul Firkateyni'nin limanlara varış tarihlerinde de yaptığı görülmektedir.

“7 Kasım 1889 tarihli telgraftan Aden'e vardıkları öğrenilmiştir. Aden'den gelen 10 Kasım 1889 tarihli bir diğer telgraftan da, Kolombo'ya müteveccihen hareket edildiği ve 21 Ekim 1889 tarihli telgraftan da Bombay'a uğranıldığı, 27 Ekim günü Kolombo'ya müteveccihen seyre başlanıldığı arz ve beyan

edilmiştir. Ertuğrul'un 15 Kasım günü Singapur Limanı'na ulaşması..."(s.56)

Mürettebat dönüş için yolculuk hazırlıklarına başlar. Japonlar, Ertuğrul'un esaslı bakım görmeden yola çıkmasının tehlikeli olduğunu söyleseler de Osman Bey uyarıları dikkate almaz. İstanbul'a doğru yelken açan geminin yolculuğunun ilk günleri iyi geçer ancak, dört gün sonra gemi ve mürettebatı fırtınaya yakalanırlar. Ertuğrul Firkateyni fırtınada batar. 502 kişilik mürettebattan 69 kişi kurtulur.

Geminin süvarisi Yarbay Ali Bey'in yetim kızlarından biri yıllar sonra evlenir ve bir erkek çocuğu olur. Bu çocukta gün gelecek Köy Enstitülerinin kurucuları arasında yer alacaktır.

Eserde Ertuğrul'un batış tarihi tam olarak verilmemekle birlikte, limanlara varış tarihinde de hatalar bulunmaktadır. Eserdeki olayların oluş sırası kronolojik değildir. Ayrıca yazar eserinde, kazanın meydana geliş sebebi olarak Ertuğrul Firkateyni'nin esaslı bakımdan geçirilmemesine bağlamaktadır.

Ertuğrul Firkateyni'ndeki Şair

Yazar, burada tam olarak hikâye anlatmamakla birlikte konuya daha çok bilimsel açıdan yaklaşmaktadır.

Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsni Paşa'nın kızı olan Hamide Hanım ilk evliliğini on üç yaşında yapar. Evliliğinden bir süre sonra kocasının veremden ölmesi üzerine Tophane Müşiri Zeki Paşa ile evlendirilir. İki çocuk anası şıpsevdi Hamide Hanım Cuma selamlığında Albay Osman Bey'i görür ve aşık olur, babasından derhal onunla evlendirmesini ister. Kızının her isteğini yerine getiren

Bahriye Nazırı Hasan Hüsnu Paşa bu isteğini de hemen yerine getirir ve Hamide Hanım ile Osman Bey evlenirler.

Evliliklerinin ardından uzun zaman geçmez ki Hamide Hanım Osman Bey'den de sıkılır. Yazar, burada Osman Bey'in Ertuğrul Firkateyni Komutanlığı görevine seçilme nedeni ve Osman Bey'in de bu görevi kabul etme sebebini açıkça dile getirmektedir;

“Kızının “bu adamı başımdan al” isteğinden bunalan Bahriye Nazırı Hasan Hüsnu Paşa, damadını yeni bir göreve getirir. Albay Osman Bey'in karısının dırdırından uzaklaşmak için kabul ettiği görev...”(s.61)

Yazar hikâyesini aralara bazı araştırmacıların bu konu hakkındaki görüşlerine de yer vererek anlatmaktadır. Erol Mütercimler'in, Osman Bey hakkındaki düşüncelerine yer veren yazar, aynı zamanda Behçet Necatigil'in *Ertuğrul Faciası*¹⁶³ adlı Radyo Oyununa da değinmektedir.

Yazar, Albay Osman Bey'i anlattıktan sonra Şair Ali Ruhi Bey'e geçer. Ali Ruhi Bey, II. Abdülhamid tarafından seyir ve sefer defterini tutmakla görevlendirilen şairdir. Kimilerine göre Singapur'da hastalanarak hastaneye kaldırılan Ali Ruhi Bey iyileşememiş ve hastanede can vererek seyahati tamamlayamamıştır. Kimilerine göre ise de Ertuğrul Firkateyni'nin batmasıyla ölmüştür. Yazar, Ali Ruhi Bey hakkında oldukça ayrıntılı bilgi vermektedir.

Ayrıca eserde Ertuğrul Firkateyni Faciası'nda kaç denizcinin öldüğü bilinmemekle birlikte batış tarihinin de tartışma konusu olduğu dile getirilir. Ancak

¹⁶³ NECATİGİL, Behçet, *Ertuğrul Faciası*, Yapı Kredi Yay., İstanbul, Mayıs 1995, s. 72

Erol Mütercimler'in batış tarihi ile ilgili olarak vermiş olduğu 16 Eylül 1890 tarihinin doğruluğunu ısrar etmesi üzerine yazar eserinin içerisinde;

“...biz de denizcilik tarihi ve kültürü üzerine uzman olan Mütercimlerin verdiği tarihin doğruluğuna inanıyoruz...”(s.63)der.

şair Eşref'in Ertuğrul Kehaneti

Yazar bu hikâyesine de Ayşe Hanım ile başlamaktadır. Ayşe Hanım yedi aylık gelir dünyaya ve annesi onu doğururken ölmüştür. Annesini kaybeden Ayşe Hanım'ın babasını da öldürmek isterler. Zihni Paşa'nın kafasına gvertedeleyen halat düşürürler. Zihni Paşa kurtulur ancak gözleri görmez olur.

Ayşe Hanım'ın ilk evliliğinde mutlu olamaz ve boşanır. Mutluluğu Ali Bey ile yakalayan Ayşe Hanım'ın bu mutluluğu da uzun sürmez önce evladı Ali'yi menenjitten toprağa, daha sonra da sevdiği eşini sulara verir.

Ayşe Hanım'ın eşinin ölümünden sonra evleri depremde hasar görür ve ardından da ırır yangınında tamamen kl olur. Ayşe Hanım tüm umudunu büyük kızı Neyyire'nin oğlu Hasan Ali Bey'e bağlar. Onun okuyup iyi yerlere geleceğine ve yüzünü gldreceğine inanır. Hasan Ali Bey soyadı kanundan sonra Yücel soyadını alır.

Yazar hikyeyi burada keser ve Canan Yücel Eronat'ın Büyükbabası Ali Bey'in, Büyükannesi Ayşe Hanım'a yazdığı mektupları yayınladığı eserini anlatmaya başlar. Ali Bey'in mektuplarına da yer veren yazar, daha sonra tekrardan şair Ali Ruhi Bey'e değinir. Ayrıca şair Eşref Bey'in, Ali Ruhi Bey seyahate çıktıktan sonra yazdığı dörtlüğe de değinmektedir.

“Mücavir kalmak üzere hacca gitmişken Ali Ruhi

Kudüs'ten kaçdı geldi geçmeden emma beş on günde

Uzandı bu sefer biçarenin canı sıkılmıştı

Çıkar ruhu ötünden korkarım deryanın üstünde”(s.67)

Nitekim Ali Ruhi Bey'in de ölümü tıpkı dörtlükte dile getirildiği gibi denizde olmuştur. Yazarın hikâyesinin başlığına dörtlükten dolayı *Şair Eşref'in Ertuğrul Kehaneti* adını verdiği savunulabilir.

2. AŞKNAME¹⁶⁴ (2007)

Eski bir Deniz Subayı olan İskender Pala'nın¹⁶⁵ bu eseri, tıpkı Sunay Akın'ın eserinde olduğu gibi hikâyelerden oluşmaktadır. Yazar anlatmış olduğu hikâyelerden birinde Ertuğrul Firkateyni olayının kahramanlarından biri olan Şair Ali Ruhi'ye değinmektedir.

Denizler Boyu Aşk

Eserde Ertuğrul Firkateyni Faciası, küçük bir epizot olarak olayın kahramanlarından olan geminin tek vakanüvisti Ali Ruhi Bey vasıtasıyla hatırlanır.

¹⁶⁴ PALA, İskender, *Aşkname*, Kapı Yay., İstanbul, 2007

¹⁶⁵ İskender PALA: 1958, Uşak doğumlu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi (1979). Divan edebiyatı dalında doktor (1983), doçent (1993) ve profesör (1998) oldu. Divan edebiyatının halk kitlelerince yeniden sevilip anlaşılabilmesi için klasik şiirden ilham alan makaleler, denemeler, hikâyeler ve gazete yazıları yazdı. Düzenlediği Divan Edebiyatı Seminerleri ve konferansları kalabalık halk dinleyici kitleleri tarafından takip edildi. “Divan Şiirini Sevdiren Adam” olarak tanınan İskender Pala, Türkiye Yazarlar Birliği Dil Ödülü'nü (1989), AKDTYK Türk Dil Kurumu Ödülü'nü (1990), Türkiye Yazarlar Birliği İnceleme Ödülü'nü (1996) aldı. Hemşerileri tarafından “Uşak Halk Kahramanı” seçildi. *Babil'de Ölüm İstanbul'da Aşk* ve *Katre-i Matem* adlı romanlarının baskıları yüz binlere ulaştı, pek çok ödül aldı. Türk Patent Enstitüsü tarafından marka ödülüne layık görüldü ve adı tescillendi. Evli ve üç çocuk babası olan Pala, halen Uşak Üniversitesi öğretim üyesidir. (Aşkname, İç Kapak)

Ali Ruhi Bey, 1853 yılında Bağdat'ta varlıklı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Çocukluğundan itibaren özel hocalardan Arapça ve Farsça dersler alan Ali Ruhi Bey, pek çok eski şairin divanını okuyabilecek düzeydedir. Gençlik yıllarında kara sevdaya tutulan Ali Ruhi Bey kendine içkiye verir ve zamanla hiçbir şey yemez, kimseyi dinlemez hale gelir. Her gün görme umuduyla aşık olduğu güzelin mahallesine gider. Lakin aşık olduğu kız yüzüne bakmadığı gibi yazdığı mektuplara da cevap vermez.

İşte bu yıllarda İstanbul'a bir Japon heyeti gelir ve II. Abdülhamid bu ziyarete karşılık vermek üzere Abdülaziz zamanında inşa edilen Ertuğrul Firkateyni'ni Japonya'ya göndermeye karar verir. Yazar, bu bölümde Ali Ruhi Bey'in hikâyesine ara vererek asıl olaya giriş yapar ve II. Abdülhamid'in aslında Ertuğrul'u gönderme sebebinin altında başka sebeplerin olduğuna dikkat çeker;

“...Sultan II. Abdülhamid'in Doğu'ya açılma düşüncesine ve Panislamizm siyasetine hizmet edecek böyle bir seyir, geminin uğradığı limanlardaki Osmanlının hala bir cihan devleti olduğunu ispatlamış olacaktı...”¹⁶⁶ (s.81-82)

Bu alıntının incelenen diğer romanlardan farklı bir özellik barındırmadığı ve romanda, II. Abdülhamid'in tüm Müslümanları tek çatı altında toplamak, o dönemde geminin uğrayacağı limanlardaki İngiliz ve Fransız sömürgesi altında bulunan Müslüman nüfusu kışkırtmak için Ertuğrul Firkateyni'nin, Japonya'ya gönderildiği görüşü savunulmaktadır.

¹⁶⁶ II. Abdülhamid'in Ertuğrul Firkateyni'ni, Japonya'ya Panislamizm siyaseti doğrultusunda mı gönderdiği hala tartışma konusu olup araştırmacıların ortak bir düşünce de buluşamadıklarını önceki bölümlerde detaylı olarak değinmiştik.

Gemi ve mürettebatı 15 Temmuz 1889'da 681 kişiyle Japonya'ya doğru yola çıkacaktı. Lakin gemi kararlaştırılan günden bir gün evvel yelken açar ve güvertede mendil sallayan iki güzel dikkat çeker. Bunlardan biri Ali Ruhi Bey'in uğruna dayak yediği ve alay konusu olduğu güzel Ruhsar, bir diğeri de Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa'nın küçük kızı Zehra idi.

Ali Ruhi Bey, gemi yolculuğa başladıktan sonra mürettebatın içinde kendisi gibi şair ruhlu biriyle tanışır. Bu kişi Zehra'nın sevdiği Yusuf Nafi Efendi'den başkası değildir. Yusuf Nafi Efendi, ünlü şair Nefi'nin yedi göbekten torunudur. Nefi'nin tüm şiirlerini ezbere bilen Yusuf Nafi Efendi ile Ali Ruhi Bey yolculuk süresince birbirleriyle sevda üzerine atışır. Aşk bahsinde Ali Ruhi Bey hoca, Yusuf Nafi Efendi de istikrarlı bir öğrenci olur.

Ali Ruhi Bey ile Yusuf Nafi Efendi'nin atışmaları sürerken gemi Singapur'a demir atar ve kalabalık Singapur halkı tarafından karşılanır. Gemi bir süre tamir için Singapur'da kalır. Geminin durumunu;

“...Gemi dıştan bir saltanatın sembolü ama içten bir enkaz sayılırdı...”(s.94)

sözleriyle ifade eden yazar, hem geminin durumunun görüldüğü gibi olmadığını belirtmiş hem de Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıldaki siyasi durumuna üstü kapalı eleştiri getirmiştir.

Mürettebat gemiyi tamir etmekle meşgul olurken Ali Ruhi Bey ve Yusuf Nafi Efendi cephesinde değişen hiçbir şey yoktur. Gemi ve mürettebatı 7 Haziran 1890'da Yokohama'ya varır. Ali Ruhi Bey ve Yusuf Nafi Efendi burada da birbirlerine

sevdiklerine söyleyemedikleri özlemlerini, sevgilerini hikâyelerle, şiirlerle dile getirirler.

Yazar, uzun uzun Ali Ruhi Bey ve Yusuf Nafi Efendi arasındaki ikili konuşmaları dile getirdikten sonra tekrardan Ertuğrul Firkateyni olayına değinir. Japon İmparatoru'na nişan ve hediyeleri takdim ettikten sonra mürettebat vatana dönüş için yolculuk hazırlıklarına başlar. Japon yetkililer fırtına mevsiminde yola çıkmamaları konusunda ısrar etseler de İstanbul için yelken açılır. Ancak tayfuna yakalanan gemi 18 Eylül günü kayalıklara çarpar ve Ali Ruhi Bey, Yusuf Nafi Efendi ve mürettebat hayatlarını kaybederler. Burada açığa kavuşturulması gereken konu geminin batış tarihidir. Bazı araştırmacıların düştüğü hataya İskender Pala'da düşmüş ve geminin batış tarihi ile ilgili olarak 18 Eylül gününü belirtmiştir. Ancak geminin tam olarak batış tarihi 16 Eylül 1890'dır.

“Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsni Paşa, kesin dönüş emrini göndermişti;bundan kim dönebilirdi ki!?!...”(s.119)

Alıntıdan da anlaşıldığı üzere yazar kaza konusunda kesin dönüş emrini veren Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsni Paşa'yı suçlamaktadır.

Hikâyenin geneline bakıldığında Ertuğrul Firkateyni olayının ön planda değil, aksine hikâyenin kurgusunun Ertuğrul Firkateyni olayı üzerinden iki aşığıın sevdaları üzerine odaklanıldığı açıkça görülmektedir. Ancak hikâyenin içerisinde Ertuğrul Firkateyni'nin genel özellikleri, gönderiliş amacı, tam olmasa da gidiş güzergâhı hakkında bazı bilgiler mevcuttur. Bununla birlikte mürettebatta bulunan kişilerle ilgili olarak Osman Bey ve Ali Ruhi Bey haricinde kimsenin adı geçmemektedir. Yolculuk esnasında yaşananlar, Japonya'ya vardktan sonra mürettebatın koleraya

yakalanması, geminin batış güzergâhı hakkında hiçbir bilgi eser içerisinde yer almamaktadır.

Eser içerisinde yer alan kısa hikâye, hem şair hem de Ertuğrul Firkateyni'nin tek vakanüvis'i Ali Ruhi Bey'in bibliyografisi niteliğindedir.

SONUÇ

Ertuğrul Firkateyni Faciası, Japonya karasularında gerçekleşmiş olup bu elim kaza iki ülke ilişkilerinin temelinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Her ne kadar mürettebat sayısında netlik söz konusu değilse de kaza sonucu ortaya atılan iddialar hala akademik tartışma ve araştırmalara konu olmaktadır.

Eleştirilerin odak noktasında; Ertuğrul Firkateyni'nin batmasının geminin çürük olduğu, olayın baş suçlusu olarak gösterilen Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa, geminin çürüklüğünü bilmesine rağmen damadına olan nefretinden dolayı Ertuğrul Firkateyni'nin gönderilmesinde ısrarcı olduğu meselesidir. Ayrıca Ertuğrul Firkateyni'nin gönderilmesinin asıl sebebinin, dostluk ziyareti adı altında Panislamizm siyasetinin bir yansıması olup olmadığı konusudur.

Araştırmamızda incelediğimiz 6 roman örneği Ertuğrul Firkateyni Faciası'nın edebiyat dünyasında da genişçe yer verildiğini göstermektedir. Bu eserlerde yazarların olaya karşı tutumları benzerlik göstermekle birlikte küçük farklılıklar da yer almaktadır. Eserlerdeki yazarların bakış açılarını genel olarak değerlendirecek olursak;

Öncelikle olayı çerçeve vakada işleyen romanlarda Ertuğrul Firkateyni Faciası'nın, Ayşe Hanım ile Ali Bey arasındaki duygusal bağın ve Osman Bey ile Hamide Hanım arasındaki geçimsizliğinden sonra ikincil tema olarak işlendiğini görmekteyiz. Romanları incelerken de değindiğimiz gibi Osman Bey gibi bir askerin, ölümünden sonra romanlarda sadece eşi ile arasındaki sorunlarla anılmasının, askerlik yaşamı boyunca elde ettiği başarılarının önüne geçtiği görülür.

Eserlerdeki bir diğerk benzer nokta ise; Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya'ya gönderilmesinin asıl sebebinin Panislamizm olduğu düşüncesidir. Bu düşünceye karşılık ise; yazarlarımız geminin Panislamizm amacıyla gönderildiği görüşünü destekleyen bu siyasete yönelik eserler içerisinde hiçbir kurgusal temaya yer vermemiştir. Bu da kendileriyle çelişmelerine ve mantık hatasına düşmelerine sebep olmuştur.

Süveys'te geminin kuma saplanması hususunda ortak noktada birleşerek kılavuzu suçlarken geminin batma sebebinde her yazar kendi görüşlerini dile getirmiştir. Erdoğan Şimşek, kazanın sorumlusunu net olarak dile getirilmemekle birlikte İstanbul'dan gelen emri dinlemeyerek fırtına mevsiminde yola çıkan Osman Paşayı suçlamaktadır. Eserde göze çarpan nokta ise, herkes tarafından olayın baş sorumlusu olarak suçlanan Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa'nın babacan karakterli olarak okuyucuya aktarılmasıdır. Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa eserde; Yarbay Ali Bey'in oğlu Rauf'u ölümden kurtaran ve Yarbay Ali Bey'in büyük kızı Neyyire ile dost olan ayrıca damadı Albay Osman Bey'i öz oğlu gibi seven ve kızına karşı öfkeli bir karakterdir.

Erdal Güven'e göre ise, suçlu kuşkusuz geminin çürük olmasına aldırmadan gönderilmesinde ısrarcı olan Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa'dan başkası değildir. Bahriye Nazırı'nın yanı sıra Osman Bey'i yolculuk için gerekli olan parayı gönderme de geciken İstanbul'da en az Bahriye Nazırı kadar olaydan sorumludur. Aynı şekilde Yasemin Bülbül'de kazanın sorumlusu olarak Bahriye Nazırı'nı suçlamaktadır.

Eserlere, yazarların kendi bakış açılarına ve hayal güçlerine göre kurgusal karakterlerde eklenmiştir. Öncelikle Erdoğan Şimşek'in *Gurbette Sevda Gözyaşları*

adlı romanını karakter açısından değerlendirecek olursak; Ertuğrul Firkateyni mürettebatından Ali Bey ve Osman Bey karakterlerinin ön planda olduğu, bunların dışında Çarkçı İbrahim Bey karakterinin de eser içerisinde sıkça yer aldığını görmekteyiz. Ayrıca eserin kurgusuna, John ve Edward adlı iki İngiliz casus, Süreyya ve Giray adlı iki sevdalı, Flemenklilerin eziyetinden kurtulmak için Osmanlı'dan yardım istemek amacıyla gelen Bande Açeli bir heyet ve Hamide Hanım'ın sevgilisi Talat Bey yer almaktadır.

Erdal Güven'in Hoşçakal Mayumi adlı romanını incelediğimizde ise; incelediğimiz tüm romanlarda olduğu gibi Ali Bey ve Osman Bey karakterlerinin birincil karakter olduğunu görmekteyiz. Bunların dışında hayali kahramanlar olarak Japonya'nın anlatıldığı bölümlerde Yumi, Izumi ve Omagari adlı karakterler ön plandadır. Bir diğer ön planda olan kurgusal karakter ise Osman Bey'in özel ulaşı Küçük Nureddin'dir. Yazarın ikinci romanı Yumi İstanbul'da Bir Geysa adlı eserinde ise hayali kahraman Küçük Nureddin birincil karakterdir. Bunun dışında Abdürreşid İbrahim, Yamada Torajiro, Mustafa Kemal Atatürk gibi karakterleri eser içerisinde görmek mümkündür.

Yasemin Bülbül'ün Son Saltanat Ertuğrul adlı eserindeki karakterleri incelediğimizde hayali karakter olarak Fransız casus Serhat'ın ön planda olduğu görülebilir. Ayrıca kurgusal karakterler olarak; Osman Bey'in ilk aşkı Dilşad, Mösyö Aden, Van'lı Zeynep ve II. Abdülhamid'in, Japon İmparatoru'na gönderdiği hediyeleri korumakla görevlendirilen Osman Efendi karakterlerini eser içerisinde görmek mümkündür.

Olayı çekirdek vakada ele alan eserlere baktığımızda ise, Japonya unsuruna yer verilmediğini, yolculuk esnasında yaşananların, kazanın meydana geliş anının derinlemesine anlatıldığını, kazadan sonra yaşananların kısaca ele alındığını görmekteyiz. Erdal Güven'in olayla ilgili iki ciltlik eserini bu açıklamanın dışında tutuyoruz. Uzun yıllar Japonya'da yaşamasının ve çalışmasının verdiği birikimle Erdal Güven eserinde, Japonya kültürüne dair oldukça yararlı bilgiler vermektedir. Yazarın Hoşçakal Mayumi adlı birinci eserinde Ertuğrul Firkateyni'nin sıkıntılı yolculuğuna, Japon kültürüne ve kaza anına değinmekte olup olayla ilgili ikinci eserinde ise; kaza sonrası yaşanan Türk - Japon ilişkilerine, Japonya'da İslamiyet'in yayılması amacıyla gerçekleştirilen faaliyetlere, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına kadar birçok konu hakkında bilgi bulmak mümkündür. Ancak Ertuğrul Firkateyni olayından sonra gelişen Türk - Japon ilişkilerinin anlatıldığı bölümlerde bilgi yanlışlıkları bulunmaktadır.

Olayı çerçeve vakada ele alan Sunay Akın ve İskender Pala'nın eserlerinde ise; Ertuğrul Firkateyni Faciası olayının geminin tek vakanüvisti ve şairi olan Ali Ruhi Bey karakteri üzerinden anlatıldığını görmekteyiz. İskender Pala, Aşkname adlı eserinde adından da anlaşılacağı üzere Ali Ruhi Bey'in aşkıdan ve olay esnasında kendine yoldaş bularak aşk üzerine atışmalarına yer vermektedir. Sunay Akın ise; Önce Kadınlar ve Çocuklar adlı eserinde olayı 3 kısa hikâye üzerinden anlatmaktadır. Hem şair Ali Ruhi Bey'e hem de Ayşe Hanım ile Ali Bey'in destansı aşkıdan söz eden yazar, İskender Pala'ya göre olayı daha derinlemesine ele almış ve Ekmekçi Sepeti adlı ilk hikâyesinde özet şeklinde de olsa Ertuğrul Firkateyni olayını başından sonuna kadar okuyucuya aktarmıştır.

Ertuğrul Firkateyni Faciası olayı çekirdek vakada ve çerçeve vakada işlenen eserlerde kronolojik olarak ele alınmıştır. Japonya'daki yer adlarında, tarihlerde ve kişilerde yanlışlıklar olsa da yazarlarımız olayı genel anlamda okuyucuya aktarmayı başarmıştır. Roman sonuna ekledikleri Ertuğrul Firkateyni ile ilgili fotoğraflar tarihi romana daha da gerçeklik katmıştır. Çekirdek vakada ele alan romanlardan Erdal Güven'in birinci eseri Hoşçakal Mayumi'ye baktığımızda; roman içerisinde Sultan II. Abdülhamid'in, Japon İmparatoru Meiji'nin ve Ertuğrul Firkateyni mürettebatının fotoğrafları yer almaktadır. İkinci eserinin sonunda ise; Ertuğrul Firkateyni'ni, şehitler için Japonya'da düzenlenen cenaze törenini, Japonya'daki Ertuğrul Firkateyni abidesini, Kongo Kruvazörü Komutanı Albay Hidaka'yı, Japon denizcileri ve Ertuğrul Firkateyni Faciası ile ilgili farklı resimleri görmek mümkündür. Erdoğan Şimşek'in romanın sonunda ise gemi krokisi yer almakta olup gemi terimleri kroki üzerinde gösterilmektedir.

Olayı çerçeve vakada ele alan romanlara baktığımızda; Sunay Akın'ın eserinde Albay Ali Bey ve Ertuğrul Firkateyni'nin fotoğrafı yer almaktadır. İskender Pala'nın eserinin içerisinde ise, olayı kara kalemle tasvir eden resimler çizilmiştir. Yazarlarımıza göre Japonya'da olayın etkisi hala sürmekte ve Ertuğrul Firkateyni Faciası destansı bir şekilde nesilden nesile aktarılmaktadır. Ancak konu üzerine araştırma yapmak üzere gittiğimiz Japonya'da görüştüğümüz pek çok sıradan Japon'un Ertuğrul Firkateyni adını duymadığını gördük. Yazarlarımızın bu görüşlerinin, toplumumuzda var olan Japon sempatisinden kaynaklandığını düşünmekteyiz.

Sonuç olarak tezimizde; tarihi bir gerçeklikten alınan Ertuğrul Firkateyni Faciası olayının romanlara yansımalarını incelemeye çalıştık. Her yazarın, kendi bakış

açısıyla, üslup ve olayı yorumlamasıyla konuya farklı açılardan yaklaştığını gördük. Bunu yaparken de yazarların, akademik bilgi veriyormuşçasına davranırken olayları gerçeklikten saptırdıklarını tespit ettik. Ertuğrul Firkateyni Faciası ile ilgili olarak akademik çalışmalarda yer alan bazı yanlışların ve önyargıların romanlara da yansıdığını gördük.

Günümüz toplumunda, edebi eserlerin yanı sıra kitle iletişim araçlarıyla birlikte tarih merakı yeniden artmış ve soyut bir kavram olan tarih somut bir anlam kazanmıştır. Osmanlı tarihi üzerine gündemde olan yayınlar, özellikle Muhteşem Yüzyıl ile başlayan tarihi dizi kervanına her gün bir yenisini eklenmekte ve toplumumuzda yanlış tarih bilinci oluşturmaktadır. Popüler halk, duyduğu, izlediği, okuduğu olguları gerçek olarak kabullenmekte ve tarihe ön yargı ile yaklaşmaktadır. Bu anlamda tarihte meydana gelmiş bir olayın romanlardaki yansımaları incelediğimiz tezimizin önem arz ettiğini düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Adivar, Halide Edip, *Mor Salkımlı Ev*, Can Sanat Yayınları, İstanbul, Mayıs 2010,
- Akın, Sunay, *Önce Kadınlar ve Çocuklar*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2011
- Arik, Umut, “A Century of Turkish – Japanese Relations”, The Japan – Turkey Friendship Centenary Program Committee, Tokyo, 1991
- Beasley, W. G., *The Rise of Modern Japan*, London, Weidenfeld&Nicolson, 1997
- Bülbül, Yasemin, *Son Saltanat Ertuğrul*, Konya, Mola Kitap, Mart 2012
- Cambridge History Early Modern Japan*, Cilt: 4, New York, Cambridge University Press, 2008
- Çoker, Fahri, “Ertuğrul Firkateyni’nin Acı Serüveni”, Tarih ve Toplum, Sayı: 73, İletişim Yay., Ocak 1990
- Deringil, Selim, “II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Dış İlişkilerinde İmaj Saplantısı”, Sultan II. Abdülhamid ve Devri Semineri, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 27-29 Mayıs 1992
- Dore, R. P., “Education”, Political Modernization in Japan and Turkey, Princeton New Jersey, Princeton University Press, 1970,
- Duus, Peter, *The Rise Of Modern Japan*, Boston, Houghton Mifflin Company, 1933
- Dündar, A. Merthan, *Panislamizm’den Büyük Asyacılığa Osmanlı İmparatorluğu, Japonya ve Orta Asya*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2011

--- “*Muhayyel Tarihe İtiraz: Ertuğrul Faciası, Yamada Torajiro ve Abdülhalim Noda Shotaro Üzerine*”, IV. Uluslar Arası Türkoloji Kongresi, 13-14 Mayıs 2011

--- “*Japan in the Turkish Press: An Essay on Books Written about Japan in Ottoman Script during the 19th and 20th Centuries*”, Asian Research Trends, Sayı: 7, Japan, The Toyo Bunko, 2012

Ellwood, Robert S., *An Invitation to Japanese Civilization*, Kaliforniya, Wadsworth, 1980

Eraslan, Cezmi, *II. Abdülhamid Ve İslam Birliği*, İstanbul, Ötüken Yay., 1995

Erdemir, Ali Volkan, “*A Realistic Approach to the Achievements of Torajiro Yamada and His Relationship With Turkey*”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 1, 2011

Erkin, H. Can, *Edo Döneminde Hollandalıların Shōgunluğa Sundukları Yıllık Raporlar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2011

Eronat Yücel, Canan, *Ertuğrul Süvarisi Ali Bey'den Ayşe Hanım'a Mektuplar*, İstanbul, İş Bankası Kültür Yay., 1995

Esenbel, Selçuk, “*Japanese Perspectives of the Ottoman Empire*”, The Rising Sun and the Turkish Crescent, İstanbul, Boğzaici University Press, 2003

Fairbank K. John, Reischauer Edwin O., Craig Albert M., *East Asia Tradition and Transformation*, Tokyo, Charles E. Tuttle Company, 1976

Güven, Erdal, *Hoşçakal Mayumi*, İstanbul, Remzi Kitabevi, Mart 2002

--- *Yumi İstanbul'da Bir Geyşa*, İstanbul, Doğan Kitap, Mart 2010

Hackett, Roger F., *“The Military”*, Political Modernization in Japan and Turkey, Princeton New Jersey, Princeton University Press, 1970

Hall, John Whitney, *Japan From Prehistory Times to Modern Times*, Tokyo, Charles E. Tuttle Company, 1983

Hülagü, Metin, *Sultan II. Abdülhamid’in Sürgün Günleri*, İstanbul, Pan Yay., Eylül 2007

Inoki, Masamichi, *“The Civil Bureaucracy”*, Political Modernization in Japan and Turkey, Princeton New Jersey, Princeton University Press, 1970

İpek, Nedim, *“1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı”*, Türkler 13, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002

Jansen, Marius B., *The Cambridge History Of Japan The Nineteenth Century*, Cilt:5, Cambridge University Press, 1989

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: VIII, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1962

Karpat, Kemal H., *“Pan-İslamizm ve İkinci Abdülhamid: Yanlış Bir Görüşün Düzeltilmesi”*, X. Türk Tarih Kongresi, Cilt: Iv, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 22-26 Eylül 1986

Kazıcı, Ziya, *Sultan II. Abdülhamid ve Dönemi Osmanlı Devleti*, İstanbul, Kayıhan Yay., 2009

Kazuhiko, Shiraiwa, *“The Japanese Image of Turkey in Meiji Literature”*, The Rising Sun and the Turkish Crescent, İstanbul, Boğaziçi University Press, 2003

Komatsu, Kaori, *Ertuğrul Faciası Bir Dostluğun Doğuşu*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1992

---*Osuman Teikoku no Kindai to Kaigun*, Sekaishi Ribretto, Sayı: 79, 2010

Kuwabara, Takeo , *Japan and Western Civilization*, Japan, University of Tokyo Press, 1983

Landau, M. Jacob, “*İslami Birliğin Sağlanmasına Yönelik Çabalar*”, Türkler 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002

Lee, Hee Soo, “*İslam ve Türk Kültürünün Uzak Doğu'ya Yayılması*”, Ankara, Türk Diyanet Vakfı Yay., 1988

Lockwood, William W., “*Economic and Political Modernization*”, Political Modernization in Japan and Turkey, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1970

Makoto, Matsuyama, “*Japan and Western Powers*”, The North American Review, Cilt: 127, Sayı: 265, Kasım-Aralık 1878

Mason R. H. P., Caiger J. G., *A History of Japan*, Tokyo, Tuttle Company, 1997

Matsutani, Hiranao, *Japonya'nın Dış Politikası ve Türkiye*, İstanbul, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yay., Temmuz 2009

Mayo, J. Marlene, “*The Korean Crisis of 1873 and Early Meiji Foreign Policy*”, The Journal of Asian Studies, Cilt:31, Sayı:4, Ağustos 1972

Misawa, Nobuo, “*Relations Between Japan and the Ottoman Empire in the 19th Century*”, Ajames, 18-2, 2003

--- “1890-92nen ni Okeru Osumanchou ni Taisuru Nihon no Gienkinshorikatsudou: Nihonshakai ni totte no(Erutu-Rurugo Jiken) no Shuuketsu”, Bulletin of the Faculty of Sociology, Toyo University, 41-1, 2003

--- “Meiji 23nen (1890) Erutururugo Jiken”, Protection Against Disasters(34), Temmuz 2006

---“The Origin of the Commercial Relationship Between Japan and the Ottoman Empire : The Tactics of Young Torajirō Yamada, As a “Student Merchant””, The Bulletin of the Faculty of Sosiology, Toyo University, 45(1) 51-87, Dec 2007

---Saigaishi ni Manabu 1890 Erutu-Rurugo Jiken, Mart 2011

--- “The First Japanese Who Resided in the Ottoman Empire: The Young Journalist Noda and the Student Merchant Yamada”,Mediterranean World XXI, Tokyo, Hitotsubashi University, 2012

--- “Meijijiki Niokeru Nihon no Kōteki Iryō Seido to Erutu-Ruru Go: Meiji 23nen no Koreraka Niokeru Gaikokujin Kansen Taiō Jirei”, Nihon Chūtō Gakkai Nenpō, 43-2 Murase, Shinya, “The Most-Favored-Nation Treatment in Japan’s Treaty Practise During the Period 1854-1905”, The American Journal of International Law, Cilt: 70, Sayı: 2, Nisan 1976

Mütercimler, Erol, *Ertuğrul Faciası 21. Yüzyıla Doğru Türkiye-Japonya İlişkisi*, Alfa Yay., İstanbul, Haziran 2010

Nagaba, Hiroshi, “Yamada Torajiro no Kiseki - Nihon – Toruko Kankeishi no Sokumen”, The Journal of Sophia Asian Studies, Sayı: 14, 1996

Nish, Ian, *The Iwakura Mission to America and Europe*, Londra, Taylor&Francis, 2005

Nihonshi Kenkyu, Yamagawa Yayınevi, Tokyo, Temmuz 1998

Nishijima, Gudo Wafu, “*Japanese Buddhism and the Meiji Restoration*”, The American Academy of Religion, California, 22-25 Kasım 1997

Nutki, Süleyman, *Ertuğrul Firkateyni Faciası*, Matbaa-İ Bahriye, 1911

Öke, Mim Kemal- Mütercimler Erol, *Ertuğrul Firkateyni Faciası ve Türk-Japon İlişkisinin Başlangıcı*, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1991

Öndeş, Osman, “*Amiral Osman Paşa'nın Mektupları*”, Hayat Tarih Mecmuası, Sayı: 10, Kasım 1971

Özcan, Ahmet, *Türkiye’de Popüler Tarihçilik*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011

Özcan, Azmi, “*Sultan II. Abdülhamid*”, Türkler 12, Ankara, Yeni Türkiye Yay., 2002

Pala, İskender, *Aşkname*, İstanbul, Kapı Yay., 2007

Reischauer, O. Edwin, *Japan the Story of a Nation*, Harvard University, H. P Tut, 1981

Sako, Susumu, Çev: Derya Akkuş Sakaue, “*Ertuğrul Firkateyni Faciası ve Japon Medyasına Yansımaları*”, Japon Araştırmacıların Gözünden Türkiye Sempozyumu, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yay., 25 Eylül 2009

Sansom, G.B., *The Western World and Japan*, Tokyo, Charles E. Tuttle Company, 1984

Sertoğlu, Midhat, *Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli Haritalı*, Cilt: VI, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011

Swale, Alistair D., *The Meiji Restoration Monarchism, Mass Communication and Conservative Revolution*, Yeni Zelanda, University of Waikato, Palgrave, 2009

Şahin, F. Sayan Ulusan, *Türk-Japon İlişkileri (1876-1908)*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2001

--- “*Ertuğrul Fırkateyni'nin Japonya Yolculuğuna Dair Bir Belge*”,Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt: XIX, Sayı:1, Temmuz 2004

Şimşek, Erdoğan, *Gurbette Sevda Gözyaşları*, Birikim Matbaacılık, Ankara, Ocak 2008

---*Vuslata Beş Kala Gidip De Dönmeyenler Ertuğrul*, Elips Kitap, Mayıs 2008

Takahashi, Tadashi, “*Türk-Japon Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1876-1945)*”, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı:18, Haziran 1982

Tipton, Elise K., *Modern Japan a Social and Political History*, Londra, Taylor&Francis Group, 2008

Tufan, Ömür, “*Sultanların Japon Kültürü ile Tanışması ve Yamada Torajiro'nun Katkıları*”, Hilal ve Güneş İstanbul'da Üç Japon, İstanbul, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Ekim 2010

Yalçinkaya, Alaeddin, “*Hatırat-ı Sultan Abdülhamid Han-ı San-i: Sultan Abdülhamit'in Hatıra Defteri Üzerine*”,Tarih ve Toplum, Cilt: 18, Sayı: 105, İstanbul, Eylül 1992

ÖZET

Osmanlı Devleti ile Japonya arasındaki dostluk bağlarının oluşumunda Ertuğrul Firkateyni'nin payı oldukça büyüktür. Ancak Ertuğrul Firkateyni üstlendiği görev ile değil, daha çok uğradığı talihsiz kaza ile tarihe geçmiştir. Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya'ya yaptığı resmi ziyaretten sonra vatana dönüş yolunda meydana gelen kaza sonucu yaklaşık 550 mürettebat hayatını kaybetmiştir. Bu üzücü olay edebiyatımızın hikâye, şiir, tiyatro gibi alanlarında farklı açılardan ele alınmıştır. Çalışmamızda, Cumhuriyet Dönemi Türk romanına Ertuğrul Firkateyni Faciası'nın yansımaları ve bunun bir sonucu olarak Türk toplumunun belleğinde oluşan Japon imajı incelenmektedir.

Çalışmamıza kaynaklık eden romanlara Ertuğrul Firkateyni Faciası olayı, çekirdek ve çerçeve vaka olmak üzere iki açıdan yansımıştır. İncelediğimiz romanlar içerisinde Ertuğrul Firkateyni Faciası olayı, dört romanda çekirdek vaka olarak ele alınmaktadır. Çalışmamızda Ertuğrul Firkateyni Faciası; Erdoğan Şimşek'in *Gurbette Sevda Gözyaşları*, Erdal Güven'in *Hoşçakal Mayumi ve Yumi İstanbul'da Bir Geyşa* ve son olarak da Yasemin Bülbül'ün *Son Saltanat Ertuğrul* adlı romanlarında çekirdek vaka olarak incelenmiştir. Bunların dışında Sunay Akın'ın *Önce Kadınlar ve Çocuklar* ve İskender Pala'nın da *Aşkname* adlı eserleri çerçeve vaka olarak irdelenmiştir. Çerçeve vaka olarak ele alınan her iki eserde geminin tek vakanüvisti ve şairi Ali Ruhi Bey karakteri üzerinden Ertuğrul Firkateyni olayı anlatıldığı görülmektedir.

İncelediğimiz altı roman içerisinde yazarların, Ertuğrul Firkateyni Faciası olayını ortak bir bakış açısıyla irdeledikleri görülmekle birlikte küçük farklılıklarında

olduğunu ve yazarların daha çok olayın trajik yönüyle ilgilendiklerini tespit ettik. Çalışmamızda ele aldığımız romanlar, Türk toplumunun belleğinde oluşan Japon imajını anlamamız hususunda büyük önem arz etmekle birlikte Ertuğrul Firkateyni olayının anlaşılmasında da yardımcı olacağını dşnmekteyiz.

ABSTRACT

The Ertugrul Frigate is the most important thing about the formation of friendship between the Ottoman Empire and Japan. However, The Ertugrul Frigate wasn't remembered with the mission, it was only remembered with occurred an unfortune accident . After the Ertugrul Frigate of an official visit to Japan, at about 550 crew members died as a result of an accident that occurred on the way back. This sad story was discussed in the different aspects of literature such as poetry, theater, story etc. In our examine is analyzing of the Ertugrul Frigate event in Turkish novel at the Republic Period and as a result of this, how the Japanese image is formed at the memory of Turkish people. The tragic aspect of the event is more interested in novels which are studied by authors.

Ertugrul Frigate Disaster is reflected in two aspects, including the core and frame case in our examine of novels. Ertugrul Frigate Disaster are considered as the core of the novel about four cases in our examined novels. In our study, Ertugrul Frigate Disaster; Erdoğan Şimşek's *Gurbette Sevda Gözyaşları*, Erdal Güven's *Hoşçakal Mayumi* and Yumi İstanbul'da Bir Geyşa, finally Yasemin Bülbül's *Son Saltanat Ertuğrul* are examined as the core of the case. In addition, Sunay Akın's *Önce Kadınlar ve Çocuklar* and İskender Pala's *Aşkname* are examined in case of frame. Regarding to Ertugrul Frigate Disaster in two novels which are taken up as a case frame, Ali Ruhi, who was poet and historian, just described.

In six novels which were examined by us, the authors had got both same opinion and opposite opinion about Ertugrul Frigate Disaster. Also we found that the authors interested in the direction of the tragic event. We think that in our novels are

the most important novel in the Japanese image which is formed in the memory of Turkish people and this novel can also help people to understand at the Ertugrul Frigate.

EKLER

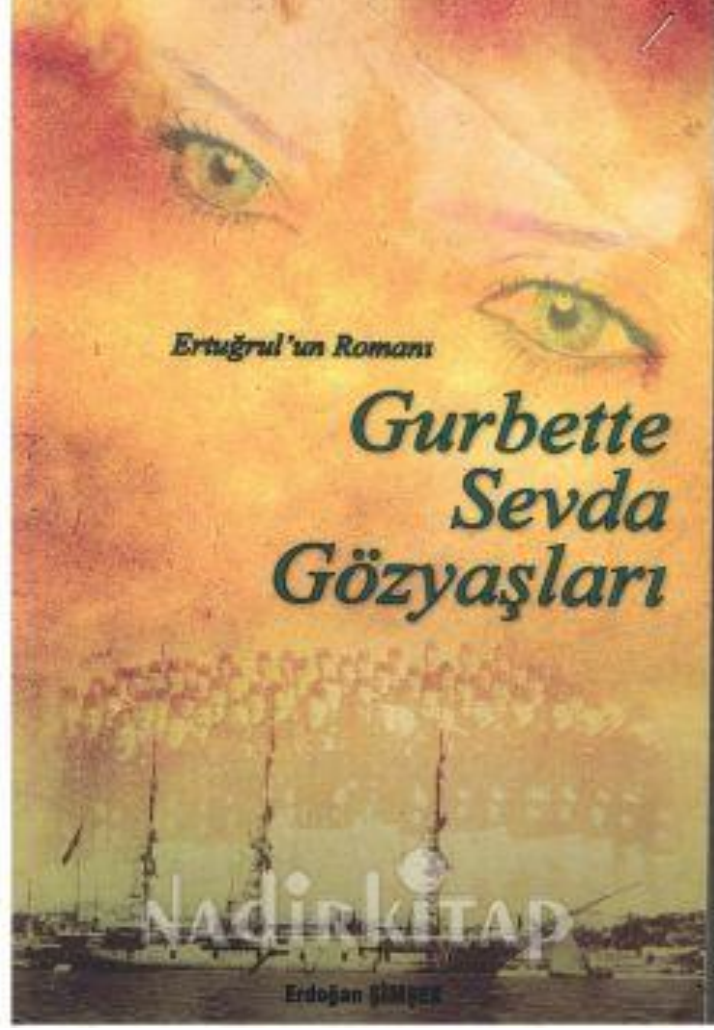
Ertuğrul Firkateyni ve Mürettebatı

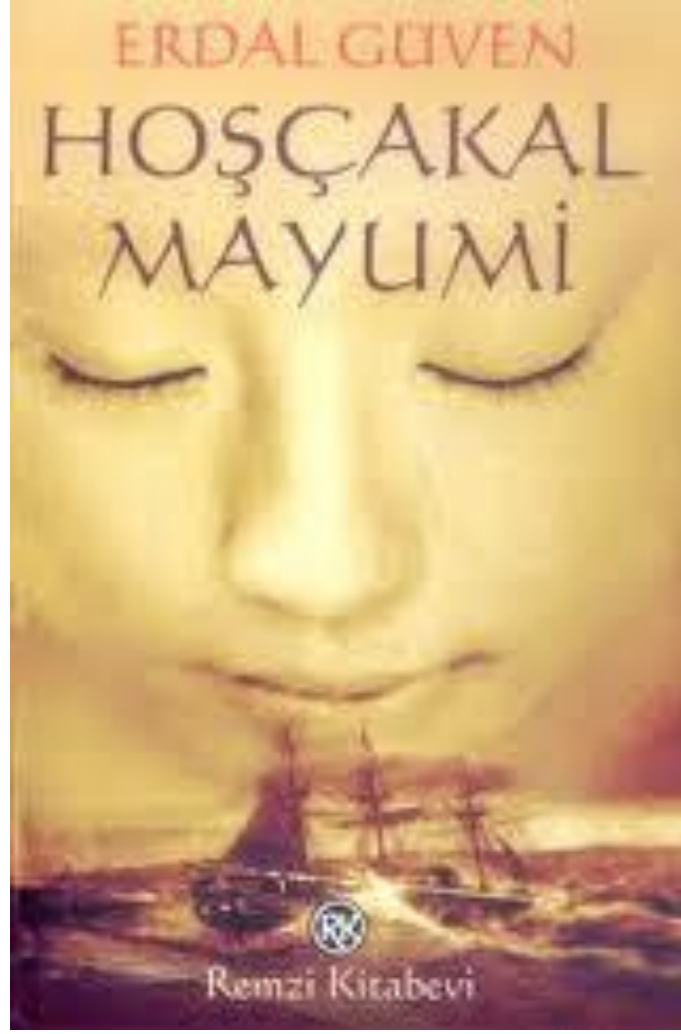
Ertuğrul Firkateyni Gidiş Güzergâhı

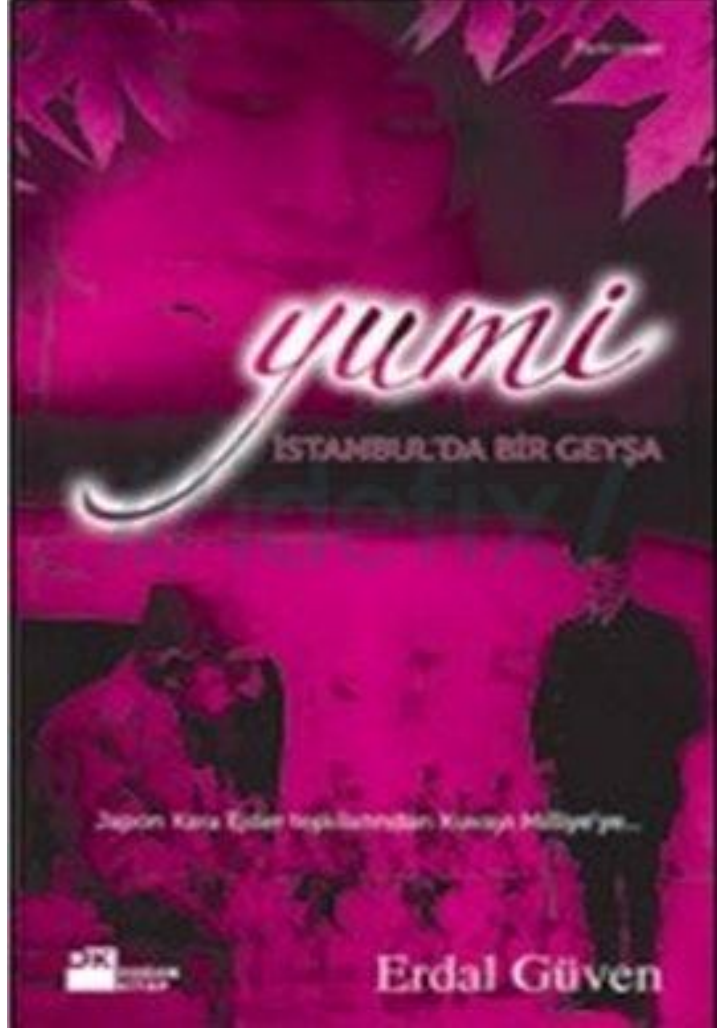
Ertuğrul Firkateyni'nin Batışını Simgeleyen Bir Portre

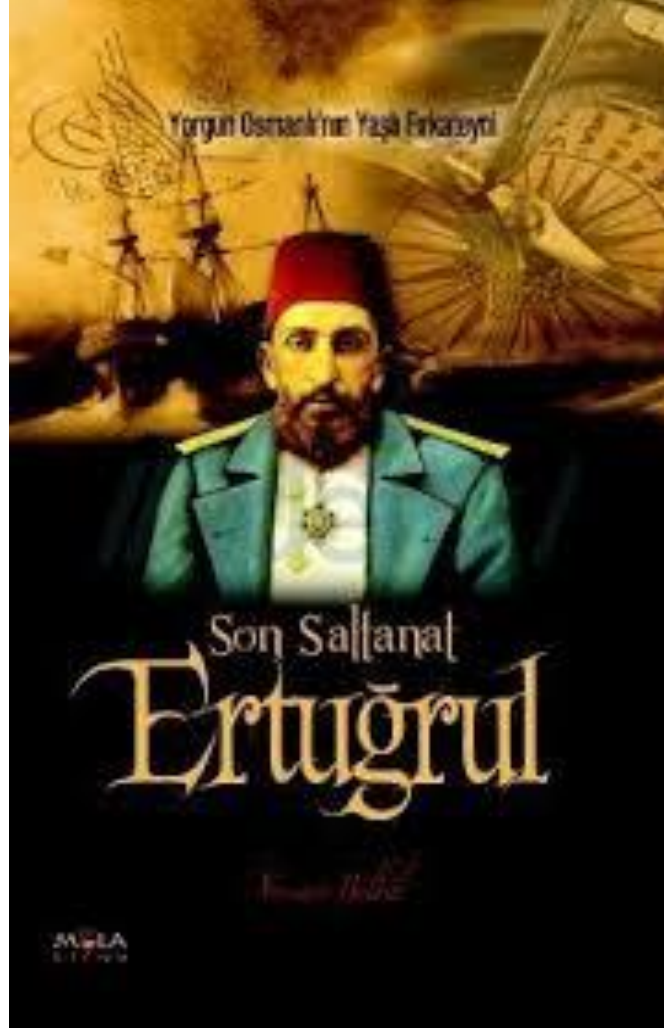
Gurbette Sevda Gözyaşları Romanı

Hoşçakal Mayumi Romanı

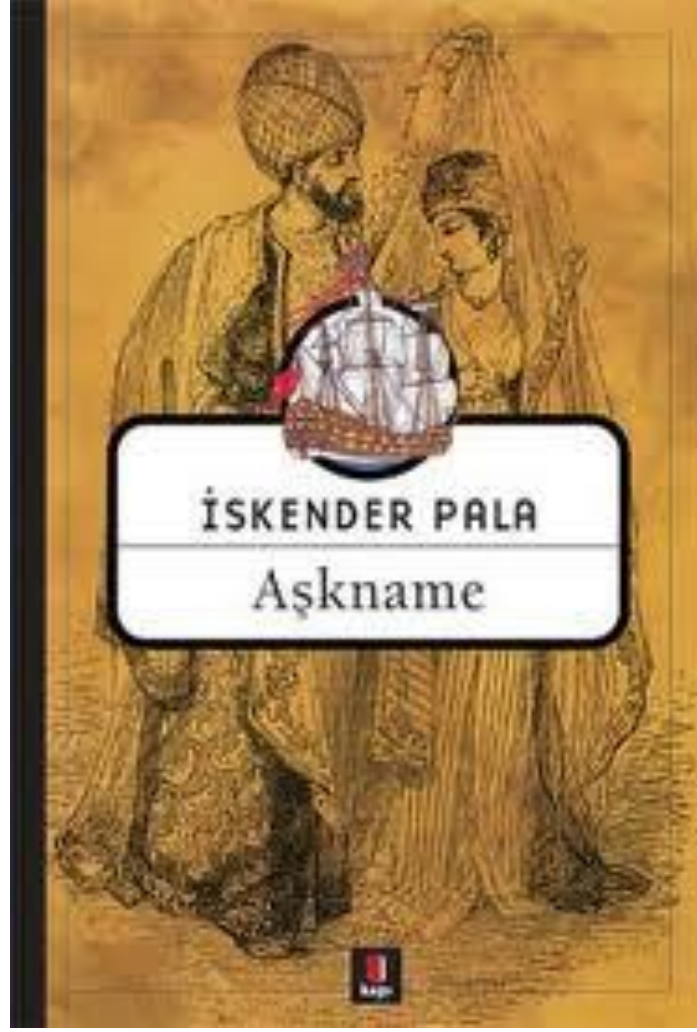
Yumi İstanbul'da Bir Gejša Romanı

Son Saltanat Ertuğrul Romanı

Önce Kadınlar ve Çocuklar Romanı

Aşkname Romanı